№ 99. ВТОРНИКЪ, 19 ДЕКАБРЯ. 1861. WTOREK, 19 GRUDNIA. Nr. 99.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА. GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILEŃSKI" wychodzi co WTOREK i PIĄTEK.

Bióro redakcji w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

СОДЕРЖАНІЕ:

TREŚĆ.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, 16 декабря.

Высочайшимъ приказомъ, по министерству народнаго просвѣщенія, 30-го ноября, тайный совѣтникъ *Плетневъ* уволенъ по прошенію, отъ должности ректора Императорскаго С. Петербургскаго университета, съ оставленіемъ въ другихъ занимаемыхъ имъ должностяхъ.

— Высочайшимъ приказомъ, по министерству народнаго просвѣщенія, 4-го декабря, директоръ канцеляріи министра народнаго просвѣщенія, дѣйствительный статскій совѣтникъ *Кисловскій*, назначенъ членомъ главнаго управленія цензуры, съ увольненіемъ отъ должности директора.

— Чиновникъ особыхъ порученій Виленской казенной палаты, губернскій секретарь *Лопацинскій*, опредѣленъ акцизнымъ надзирателемъ по акцизу съ табаку при Могилевской казенной палатѣ.

Приказъ генералъ-инспектора по инженерной части, 2-го декабря, N. 99.

ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ, по всеподданнѣйшему докладу представленія моего, высочайше повелѣть соизволилъ: генералъ-адъютанту *Тотлебену* вступить въ управленіе штабомъ моимъ, по званію генералъ-инспектора по инженерной части, съ оставленіемъ въ должности директора инженернаго департамента. О таковой высочайшей волѣ, сообщенной мнѣ въ отзывѣ г. военнаго министра, отъ 25-го ноября, за N. 9,385-мъ, объявляю по инженерному корпусу, для надлежащаго свѣдѣнія.

(*Сѣв. Пч.*)

Общее собраніе государственнаго совѣта Царства Польскаго окончило свои засѣданія, настоящаго года 30-го ноября (12-го декабря).

Въ этомъ послѣднемъ засѣданіи его высокопревосходительство и. д. намѣстника и предсѣдатель государственнаго совѣта Царства, по изъявленіи скорби, по-поводу великой потери, понесенной ГОСУДАРЕМЪ, Царствомъ и совѣтомъ, чрезъ послѣдовавшую, въ тотъ же день, кончину постояннаго члена совѣта, графа Ѳомы Потоцкаго, закрылъ засѣданія настоящаго года слѣдующими словами:

„Мм. гг. Ваши труды окончены. Предложенные вашему обсужденію важные проекты устройства общественнаго воспитанія и о гражданскихъ правахъ жителей Моисеева вѣроисповѣданія были предметомъ вашихъ совѣщаній. Вы разсмотрѣли бюджетъ доходовъ и расходовъ Царства на 1862 годъ и отчеты главныхъ управленій за 1860 годъ, которые дали вамъ возможность представить ваши предположенія, имѣющія цѣлью улучшеніе мѣстной администраціи.

Всѣ эти полезные труды будутъ подвергнуты къ подножію престола ГОСУДАРЯ ИМПЕРАТОРА.

Dział urzędowy.

St. Petersburg, 16 grudnia.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale ministerstwa oświecenia narodowego, 30-go listopada, radca tajny *Pletniew* uwolniony został, na własną prośbę, od obowiązku rektora Cesarskiego uniwersytetu S. Petersburskiego, z pozostaniem w innych zajmowanych przezeń obowiązkach.

— Przez Najwyższy rozkaz dzienny, w wydziale ministerstwa oświecenia narodowego, 4-go grudnia, dyrektor kancellarji ministra oświecenia narodowego, rzeczywisty radca stanu *Kisłowski*, naznaczony został członkiem głównego zarządu cenzury, z uwolnieniem od obowiązku dyrektora.

— Urzędnik do szczególnych poleceń Wileńskiéj izby skarbowéj, sekretarz gubernjalny *Łopaciński*, naznaczony został nadzorcą akcyzyjnym co do akcyzy tytuniu przy Mohylewskiéj izbie skarbowéj.

Rozkaz inspektora jeneralnego w wydziale inżynierji, 2-go grudnia, N. 99.

CESARZ JEGO MOŚĆ, po najpoddanniéjszém przełożeniu przedstawienia mojego, Najwyżéj rozkazać raczył: jenerał-adjutantowi *Totlebenowi* objąć zarząd mojego sztabu, w godności jeneralnego inspektora wydziału inżynieryjnego, z pozostaniem w obowiązku dyrektora departamentu inżynierji. O téj Najwyższéj woli, zakomunikowanéj mi w odezwie p. ministra wojny, pod dniem 25-m listopada za N. 9,385-m, obwieszczam w korpusie inżynierji, dla należytéj wiadomości.

Ogólne zebranie rady stanu Królestwa, w dniu 31 listopada (12 grudnia) ukończyło tegoroczną swoją sessję.

Na posiedzeniu dnia tego, JW. p. o. Namiestnika, prezes rady stanu, wynurzywszy żal swój z powodu bolesnéj straty, jaką poniósł Monarcha, kraj i rada stanu przez nastąpioną w dniu tym śmierć stałego jéj członka, Tomasza hr. Potockiego, zamknął posiedzenia roku bieżącego w słowach:

„Panowie! Ukończyliście prace wasze. Poddane pod wasz rozbiór ważne projekta organizacji wychowania publicznego i o prawach cywilnych mieszkańców wyznania Mojżeszowego, stały się, panowie, przedmiotem waszych obrad. Rozpoznaliście budżet dochodów i wydatków Królestwa na rok 1862 i sprawozdania Władz naczelnych za rok 1860, które nastręczyły wam, panowie, sposobność przedstawienia wniosków, dążących do ulepszenia administracji krajowéj.

Wszystkie pożyteczne prace te, złożone będą u stóp Tronu NAJJAŚNIEJSZEGO PANA.

ПРОТОКОЛЪ

II ЗАСѢДАНІЯ КОВЕНСКАГО ГУБЕРНСКАГО СТАТИСТИЧЕСКАГО КОМИТЕТА.

2 іюня 1861 года Ковенскій губернскій статистическій комитетъ имѣлъ II обыкновенное засѣданіе, въ которомъ, подъ предсѣдательствомъ г. предсѣдателя С. Ѳ. Хоминскаго присутствовали слѣдующіе гг. непремѣнные и дѣйствительные члены: В. А. Бегичевъ, В. И. Веселовскій А. М. Держанскій-Дектеревъ, Ф. Д. Денксъ П. К. Жерве, П. И. Корецкій, В. М. Маресевъ, капитанъ генер. шт. Уфнярскій, Ѳ. Ѳ. Ферсманъ, А. К. Ферріери, А. И. Яневичъ Яневскій и испр. долж. секретаря А. И. Прекеръ. Кромѣ того г. предсѣдателемъ въ настоящее засѣданіе приглашенъ былъ подполковникъ г. Г. Жеребцовъ.

Засѣданіе было открыто чтеніемъ протокола предъидущаго засѣданія, который и былъ утвержденъ членами.

Г. испр. долж. секретаря А. И. Прекеръ прочелъ записку о предметахъ статистическихъ работъ комитета, по окончаніи чтенія которой г. предсѣдатель обратилъ особенное вниманіе членовъ комитета на слѣдующіе вопросы, требующіе, по своей важности и значенію для администраціи, безотлагательнаго изслѣдованія и изученія. Вопросы эти: *первый*—о пріисканіи болѣе точныхъ способовъ къ собранію и за тѣмъ критической повѣрки статистическихъ данныхъ по народонаселенію губерніи, а также и о возможно болѣе точномъ отдѣленіи кореннаго постояннаго селенія губерніи отъ населенія движущагося (*population flattante*), и *второй*—изысканіе болѣе точныхъ способовъ собиранія и за тѣмъ критической повѣрки статистическихъ данныхъ о посѣвахъ и урожаяхъ на губерніи.

Выводы изъ разсужденій членовъ заключались въ слѣдующемъ:

При изслѣдованіи и изученіи перваго вопроса обращаютъ на себя особенное вниманіе евреи и старообрядцы, отчеты о численности которыхъ, не смотря на всѣ усилія мѣстной администраціи, на всѣ мѣры, предпринимаемыя ею, представляются въ высшей степени неудовлетворительными. Старообрядцы и, главнымъ образомъ, евреи въ значительномъ количествѣ совершенно уклоняются отъ записки въ ревизію, и за тѣмъ только незначительная часть прописныхъ открывается случайно или посредствомъ личной повѣрки особо командируемыми съ этою цѣлью чиновниками.—Необходимо обратить вниманіе на коренныя, помимо случайныхъ и внѣшнихъ, причины, которыя условливаютъ уклоненія евреевъ и старообрядцевъ отъ записки въ ревизію. Касательно евреевъ первыми и самыми рѣзкими причинами представляются: бѣдность массы еврейскаго населенія и неравномѣрное распредѣленіе между обществами коробочныхъ сборовъ, значительная часть которыхъ по своему назначенію должна идти на погашеніе податной недоимки. Что касается до бѣдности массы еврейскаго населенія, то она усложняется съ одной стороны условіями ихъ семейнаго быта: раннимъ вступленіемъ въ бракъ, и за тѣмъ многочисленностью малолѣтнихъ членовъ семьи, съ другой стороны сильной взаимной конкурренціей только по нѣкоторымъ отраслямъ труда, и притомъ только въ извѣстныхъ, опредѣленныхъ мѣстностяхъ. Неравномѣрное распредѣленіе коробочныхъ сборовъ зависитъ отъ особеннаго способа ихъ взиманія. Положимъ, что еврейское семейство N. записано по ревизіи при мѣстечкѣ А.., въ обществѣ котораго значится всего 2000 душъ. Положимъ, половина этого населенія переселяется для промысловъ въ близлежащій городъ, напр. Ковно, гдѣ при Ковенскомъ обществѣ евреевъ записано только около 800 душъ. Всѣ переселившіеся изъ мѣст. А. 1000 душъ платятъ коробочный сборъ по Ковенскому обществу вмѣстѣ съ лицами Ковенскаго общества и этимъ сборомъ покрывается податная недоимка накапливающаяся ежегодно на послѣднемъ. Такимъ образомъ суммою коробочнаго сбора, формирующагося въ Ковнѣ съ 1800 душъ, уплачивается недоимка съ 800-душнаго общества. Въ мѣстечкѣ А., скудномъ промыслами, гдѣ осталось около 1000 душъ, коробочный сборъ производится только съ послѣдняго числа и затѣмъ составившеюся суммою покрываются недоимки общества, при которомъ записано 2000 душъ *).

Что касается до уклоненія отъ переписки старообрядцевъ, то это условливается здѣсь историческими поворотами водворенія ихъ въ западномъ краѣ и остзейскихъ губерніяхъ, а также отсутствіемъ веденія у нихъ метрическихъ книгъ.

Вотъ нѣкоторыя изъ причинъ. Вѣроятно онѣ не единственныя—изученіе которыхъ представитъ, безсомнѣнія, чрезвычайно много поучительнаго интереса.

Относительно отдѣленія движущагося или подвижнаго населенія губерніи (*population flattante*) нужно замѣтить то, что къ составу послѣдняго должны принадлежать: временно постоянно квартирующія войска; партіи такъ называемыхъ иностранныхъ батраковъ, выписка которыхъ изъ-за границы здѣшними помѣщиками по болѣе или менѣе продолжительнымъ контрактамъ получила особенно широкіе размѣры со времени крестьянской реформы. Наконецъ къ населенію движущемуся должны принадлежать: значительное количество судорабочихъ, приходящихъ въ Ковенскую губернію на вицинахъ, судахъ, ботахъ и проч., или нанимающихся у мѣстныхъ судохозяевъ для провода судовъ съ товаромъ за границу. Далѣе, масса рабочихъ, привлеченныхъ устройствомъ желѣзной дороги съ особенно важными сооруженіями—тоннелемъ и мостомъ чрезъ Нѣманъ, работы на коихъ потребовали выписки цѣлыхъ многочисленныхъ партій рабочихъ-спеціалистовъ изъ за-границы. Въ связи съ значительнымъ количествомъ прибывающихъ въ Ковенскую губернію на заработки изъ внутреннихъ великороссійскихъ губерній, нельзя не замѣтить нелюбовь здѣшняго туземнаго кореннаго населенія къ передвиженію, къ оставленію мѣста родины, что безъ сомнѣнія задерживаетъ, вмѣстѣ съ вліяніемъ конкурренціи евреевъ, развитіе въ нихъ духа промышленной предпріимчивости. Къ разряду населенія движущагося должны быть отнесены также бродяги и бѣглые, значительность числа которыхъ въ Ковенской губерніи условливается географическими особенностями послѣдней.

По вопросу о посѣвахъ и урожаяхъ необходимо сдѣлать попытки склонить собственниковъ и др. сельскихъ хозяевъ къ доставленію точныхъ и добросовѣстныхъ свѣдѣній о количествѣ посѣвовъ и урожаевъ—разъясненіемъ того обстоятельства, что собраніе этихъ свѣдѣній, не соединяясь ни съ какими фискальными видами, имѣетъ важное значеніе для администраціи въ вопросѣ народнаго продовольствія и вообще народнаго богатства.

При обсужденіи этого вопроса г. предсѣдателемъ было обращено вниманіе членовъ на ту особенно важную помощь, какую въ данномъ случаѣ могутъ оказать комитету мировые посредники, какъ лица, коротко знакомыя съ положеніемъ помѣщичьихъ имѣній даннаго участка и пользующіяся особымъ довѣріемъ землевладѣльцевъ и крестьянъ. Комитетъ вправѣ разсчитывать на добросовѣстное и просвѣщенное содѣйствіе гг. мировыхъ посредниковъ.

Комитетъ, сознавая особенную важность изслѣдованія и изученія изложенныхъ вопросовъ, *положилъ*: составить особое редакціонное отдѣленіе изъ членовъ: А. К. Ферріери, В. И. Веселовскаго и испр. д. секретаря А. И. Прекера, и просить ихъ составить по изложеннымъ вопросамъ обстоятельныя записки. При чемъ оказывать особое содѣйствіе комитету изъявили готовность: *по первому вопросу*—В. М. Маресевъ (предсѣдатель каз. пал.) и *по второму*—В. А. Бегичевъ (управ. п. г. и.)

Д. ч. В. И. Веселовскій представилъ собранію о необходимости передачи неоффиціальной части Ковенскихъ губернскихъ вѣдомостей въ статистическій комитетъ и о возможности возложить редакцію ихъ на секретаря комитета. Предложивъ разсмотрѣть экземпляры различныхъ губернскихъ вѣдомостей, В. И. Веселовскій обратилъ вниманіе членовъ на общіе существенные недостатки всѣхъ ихъ и достоинства нѣкоторыхъ, при чемъ были развиты имъ слѣдующія положенія:

Судьбы губернскихъ вѣдомостей и статистическихъ комитетовъ были всегда тѣсно связаны между собою. Въ русскомъ обществѣ конца XVIII и первой четверти настоящаго вѣка въ провинціальной средѣ было замѣтно особенное оживленіе. Почти во всѣхъ провинціяхъ шла нѣкотораго рода учено-литературная дѣятельность, существовали свои публичныя библіотеки, типографіи мѣстные журналы и сборники. Все это носило въ себѣ много мѣстнаго, своего интереса. Каждое провинціальное общество имѣло много своихъ вопросовъ. Со 2-й четверти настоящаго столѣтія провинціальные интересы замѣтно отлили къ двумъ главнымъ центрамъ—Петербургу и Москвѣ. Въ умственной жизни провинцій съ тѣхъ поръ можно было встрѣтить сильное оскуденіе сколько нибудь лучшихъ интересовъ. Явленіе книги въ провинціи стало нѣсколько страннымъ фактомъ; частныя типографіи закрылись, публичныя библіотеки, стоявшія прежде въ уровень съ потребностями общества, остались только на бумагѣ, а въ сущности брошены были въ пыли, гдѣ нибудь на чердакахъ присутственныхъ мѣстъ. Въ эту то безцвѣтную пору провинціальной жизни и вводятся въ жизнь два учрежденія, два органа умственной общественной жизни нашихъ провинцій — губернскія вѣдомости и статистическіе комитеты. При учрежденіи ихъ разсчитывалось на сочувствіе и содѣйствіе среды. Но тамъ, гдѣ оскудѣли интересы общественные, не нуждались въ печатномъ органѣ для нихъ; небыло нужды ни для кого и въ такомъ учрежденіи, которое бы было занято изученіемъ всѣхъ сторонъ данной мѣстности. Понятно, что общество сразу отказало обоимъ учрежденіямъ въ своей поддержкѣ, и они тянули свое безцвѣтное существованіе почти въ теченіи цѣлой четверти столѣтія... Рядъ правительственныхъ реформъ вслѣдъ за крестьянскимъ дѣломъ, разбудилъ провинціальную среду. Возникло много вопросовъ и интересовъ, чисто мѣстныхъ губернскія вѣдомости оживились. Статистическія комитеты также. Послѣдніе недавно подверглись преобразованію, началамъ котораго нельзя не сочувствовать; губернскія вѣдомости остались, къ сожалѣнію, при прежнихъ условіяхъ существованія. Въ то время, какъ всѣ другіе наши періодическіе органы, по нѣсколько разъ примѣняясь къ потребностямъ общества, измѣняли и свой наружный форматъ и свои рубрики, и свое содержаніе, губ. вѣд. оставались однимъ и тѣмъ же сѣрымъ листкомъ бумаги in 4° и съ той же безцвѣтностью содержанія. Благодаря послѣднему обстоятельству, хотя статистическимъ комитетамъ и предоставлено пользоваться губ. вѣд., какъ своимъ органомъ, но это право едва ли поведетъ къ удовлетворительнымъ результатамъ. Съ одной стороны неудобство для комитета заключается въ внѣшнихъ и внутреннихъ условіяхъ самаго изданія, съ другой въ ничтожности массы читателей. У мѣстныхъ губернскихъ вѣдомостей напр. 3 частныхъ подписчиковъ, остальные—оффиціально-обязательные, между которыми усердныхъ читателей конечно очень немного. Казалось бы полезнымъ измѣнить и форму и рубрики газеты, расширить кругъ объявленій частныхъ, сдѣлать, хотя посредствомъ послѣднихъ, газету интересною для частныхъ лицъ, въ особенности жителей губернскаго города, за тѣмъ возможно-разнообразить содержаніе.—Обсужденіе всѣхъ этихъ реформъ конечно выходитъ изъ круга вліянія комитета, но послѣдній можетъ, принявъ неоффиціальную часть въ свои руки, хотя нѣсколько достигнуть цѣли и улучшить свой органъ.

Положено: отложить окончательное обсужденіе вопроса до слѣдующаго засѣданія.

Въ заключеніи засѣданія комитетъ, на осн. § 5 положенія, приступилъ къ избранію изъ среды своей помощника предсѣдателя.—По исчисленіи г. предсѣдателемъ голосовъ, большинствомъ послѣднихъ оказался избраннымъ въ это званіе д. ч. В. И. Веселовскій, принимавшій уже и прежде дѣятельное участіе по устройству преобразованнаго комитета.

Затѣмъ были предложены и избраны въ члены комитета: въ почетные—пом. Ков. губ. *Повстанскій* (по пр. д. ч. Корецкаго): въ дѣйствительные—пр. дерп. универ. *Гроссъ* (по пр. г. предсѣдателя). А. Ѳ. *Михневичъ* (по пр. н. ч. Корецкаго). гр. Гр. *Жеребцовъ*, О. В. *Бортновскій* и У. И. *Стецевичъ* (по пр. г. предсѣдателя и д. ч. В. И. Веселовскаго).

*) Извѣстно, что коробочный сборъ составляетъ собственно пошлину съ мяса, употребляемаго въ пищу евреями (коширнаго), и взимается при самой продажѣ этого продукта. Сборъ этотъ отдается на откупъ за извѣстную, ежегодно вносимую сумму.

Проектъ закона, который долженъ сдѣлаться основаніемъ устройства поселянъ, еще неразсмотрѣнъ окончательно правительствомъ, и потому, несмотря на все мое желаніе, онъ не могъ быть предложенъ на обсужденіе государственнаго совѣта, въ настоящихъ его засѣданіяхъ.

Однако, въ непродолжительномъ времени я буду имѣть возможность созвать васъ, мм. гг., къ экстра-ординарному засѣданію, для разсмотрѣнія столь важнаго для государства предмета.

По окончаніи очередныхъ занятій я объявляю засѣданія общаго собранія государственнаго совѣта 1861 года закрытыми." (*С. П. В.*)

Во всѣхъ Варшавскихъ газетахъ напечатано:

I. въ N. 298:

Въ письмѣ изъ Львова, въ Познанскомъ дневникѣ напечатанномъ, говоря о циркулярахъ архіепископа Львовскаго *Верэкхлейскаго* и обоихъ его суфрагановъ: *Ясинскаго*, епископа Перемышльскаго, и *Пукальскаго*, епископа Тарновскаго, о злоупотребленіяхъ религіозныхъ обрядовъ, между прочимъ сказано:

Архіепископъ Вержхлейскій издалъ теперь посланіе къ своему духовенству, въ которомъ говоритъ, что съ нѣкотораго времени появились въ нашемъ краѣ манифестаціонныя богослуженія, небывалыя процессіи и сооруженія крестовъ; что въ костелахъ поются какія то пѣсни сомнительной набожности и содержанія скорѣе политическаго, нежели религіознаго (quaedam cantica dubiae pietatis et politici potius quam religiosi argumenti), нѣкоторые же ксендзы въ проповѣдяхъ дозволяютъ себѣ политическія и другія аллюзіи. Поэтому объявляетъ, что по званію своему, какъ архіепископъ, ни въ какомъ случаѣ не можетъ допускать подобныхъ злоупотребленій религіозныхъ обрядовъ и рѣшительно воспрещаетъ все вышеупомянутое духовенству, тѣхъ же которые будутъ дозволять пѣть въ своихъ костелахъ запрещенныя мѣстными властями пѣсни, а равно тѣхъ, кои станутъ совершать небывалые доселѣ крестные ходы, безъ особеннаго на то его, архіепископа, разрѣшенія, или станутъ освящать кресты съ политическими, т. е. народными, знаками, или же въ проповѣдяхъ своихъ будутъ употреблять политическія или народныя аллегоріи, хотябы даже подъ прикрытіемъ религіозной завѣсы, подвергнетъ строгой отвѣтственности и наказанію (condignae subjiciemus poenae). Увѣдомивъ затѣмъ духовенство о вторичномъ распоряженіи правительства, какія именно пѣсни воспрещаются (и въ томъ числѣ пѣснь: „Boże, coś Polskę....“), говоритъ, что въ костелахъ могутъ быть исполняемы только такія пѣсни, которыя дозволены консисторіями, или же такія, которыя съ весьма давнихъ временъ поются въ здѣшнихъ католическихъ костелахъ и по этому самому сдѣлались обыкновенными.

Далѣе читаемъ въ этомъ письмѣ, что когда разнеслась объ этомъ вѣсть, нѣсколько человѣкъ явилось къ архіепископу съ просьбою пріостановить это посланіе, но на всѣ свои представленія получило отвѣтъ: что въ католическомъ государствѣ костелъ долженъ учить народъ послушанію свѣтской власти, а коль скоро эта власть запретила тѣ или другія пѣсни, тѣ или другіе обряды, церковная власть не можетъ ихъ дозволить.

Усилія вторичной депутаціи, съ тою же цѣлію отправленной, были также безуспѣшны.

Объ этомъ пишетъ корреспондентъ: „Выслушавъ что ему было представляемо, архіепископъ отвѣчалъ депутаціи, что будучи поставленъ во главѣ костела въ краѣ, знаетъ свои обязанности, а какъ архіепископъ въ католическомъ государствѣ, которое посредствомъ конкордата, заключеннаго съ апостольскою столицею, возстановило свободу церкви, обязанъ и самъ явить примѣръ вѣрности и послушанія свѣтской власти и побуждать духовенство вмѣстѣ съ народомъ къ такому же послушанію; далѣе присовокупилъ, что ни подъ какимъ предлогомъ не дозволитъ священникамъ, чтобы къ проповѣдямъ, долженствующимъ учить слову Божію, присовокупляли свѣтскія дѣла, а равно, что не дозволитъ въ костелахъ пѣть запрещенныя пѣсни. По поводу пѣсней, возникъ довольно продолжительный диспутъ между архіепископомъ и членами депутаціи, кончившійся тѣмъ, что его высокопреосвященство объявилъ, что этихъ пѣсень, за исключеніемъ *Уейскаго хорала*, который признаетъ противнымъ догматамъ вѣры, не порицаетъ и не хвалитъ; но основываясь на запрещеніи правительства, воспрещаетъ пѣніе ихъ только въ костелѣ. При чемъ присовокупилъ, что нынѣшнее стремленіе къ набожности должно невольно удивлять, ибо прежде ничего подобнаго въ краѣ не бывало. На это ему отвѣтили, что онъ, какъ начальникъ церкви долженъ въ этомъ усматривать знаменье Господнее и не препятствовать столь спасительному стремленію. Но архіепископъ довольно иронически отвѣчалъ, что Польши пѣснями возвратить нельзя.

Архіепископъ окончательно заключилъ этотъ разговоръ тѣмъ, что для него крайне удивительно, видя передъ собою столько, кажется, добрыхъ католиковъ, слышать требованія, чтобы онъ дозволялъ то, что запрещаетъ правительство, что каждый добрый католикъ долженъ знать, что надобно повиноваться власти, отъ Бога установленной, доколѣ эта власть не нарушаетъ законовъ Божескихъ и церковныхъ.

II. въ N. 299.

Выпись изъ напечатаннаго на Латинскомъ языкѣ, п. з. „Currende Consistorii Metropolitani Leopoliensis r. lati in Ecclesiasticis annus 1861“ циркуляра, разосланнаго на дняхъ въ Львовѣ. L. 83 ord.

Еще 14 марта текущаго года (къ I 14 ord.) мы предостерегли преподобное духовенство, чтобы не допускало въ своихъ костелахъ извѣстныхъ молитвъ, носящихъ на себѣ печать политическихъ манифестацій, какъ равно, чтобы не дозволяло пѣть пѣсень, неодобренныхъ духовнымъ начальствомъ и не освященныхъ продолжительнымъ обычаемъ.

Не смотря на это, изъ постоянно получаемыхъ нами отъ правительства жалобъ, мы узнаемъ, что предостереженіе наше не много принесло пользы, и что даже случаи исполненія означеннаго рода молитвословій увеличиваются. Во многихъ мѣстахъ въ послѣднее время совершались небывшіе доселѣ въ употребленіи крестные ходы при многочисленномъ стеченіи народа, торжественное воздвиганіе крестовъ, украшаемыхъ извѣстными политическими эмблемами или надписями, причемъ вошло въ обычай пѣть извѣстныя новыя пѣсни, сомнительной набожности, содержанія болѣе политическаго, нежели религіознаго, и даже такія, которыя мы положительно объявили невозможными къ исполненію въ костелахъ. Нѣкоторые же изъ духовенства, не токмо, оставаясь совершенно равнодушными, допускали подобныя дѣйствія, но даже иногда содѣйствовали имъ, принимая дѣятельное участіе въ демонстраціяхъ, дѣлая злоупотребленія изъ св. проповѣдей, или св. церковнаго церемоніала.

Мы знаемъ впрочемъ, какое трудное и опасное въ настоящее время положеніе преподобнаго духовенства, хорошо знаемъ, что волны великаго движенія умовъ брызгами своими достигаютъ даже подножія алтаря, знаемъ наконецъ, какъ велики сила и вліяніе, производимыя на духовенство періодическими изданіями, любящими именовать себя вѣстниками общественнаго мнѣнія. Не смотря на это всякій здравомыслящій и незабывающій своихъ обязанностей безъ сомнѣнія признаетъ необходимость, чтобы при такомъ порядкѣ вещей, духовенство незабывало своего достоинства, дарованнаго ему Спасителемъ и Его церковью.

По долгу нашего сана мы опять обращаемся къ вамъ, братья, напоминая, чтобы вы были вѣрными стражами святости Дома Господняго, потому что вы подвизались на службу Іисусу Христу, дабы нисколько не служить духу времени;

Projekt do prawa, mającego stać się podstawą urządzenia włościan, nie został jeszcze przez władze rządowe ostatecznie rozpoznanym, nie mógł zatém, pomimo usilnéj mojéj chęci, być poddany pod rozbiór rady stanu na tegorocznych jéj posiedzeniach.

W niedługim wszakże czasie będę w możności zwołać was, panowie, na posiedzenie nadzwyczajne, dla rozbioru tyle ważnego dla kraju przedmiotu.

Po wyczerpaniu porządku dziennego, ogłaszam posiedzenia ogólnego zebrania rady stanu roku 1861 za zamknięte."

We wszystkich gazetach Warszawskich wydrukowano co następuje:

I. w N. 298:

Korrespondencja lwowska *Dziennika Poznańskiego* wspominając o wystąpieniu arcy-biskupa Lwowskiego *Wierzchlejskiego* i obu jego sufraganów: *Jasińskiego*, biskupa przemyślskiego i *Pukalskiego*, tarnowskiego, przeciw nadużyciom obrzędów religijnych, między innemi tak się wyraża:

„Ksiądz Wierzchlejski wydał teraz w okolniku zwyczajnym do duchowieństwa naszego odezwę, w któréj powiada, że od niejakiego czasu zagęściły się w kraju nabożeństwa manifestacyjne, processje niezwykłe i stawianie krzyżów; że po kościołach bywają śpiewane jakieś pieśni wątpliwéj pobożności i treści raczéj politycznéj niż religijnéj (quaedam cantica dubiae pietatis et politici potius quam religiosi argumenti), a księża niektórzy na kazaniach dozwalają sobie alluzij politycznych i innych. Oświadcza przeto, że z urzędu swego jako arcy-pasterz, nie może żadną miarą zezwolić na takie nadużywanie obrzędów religijnych i stanowczo klerowi tego wszystkiego zabrania, a tych, którzyby albo pieśni przez władzę krajową zabronione, w kościołach swych śpiewać dozwalali, albo processje niezwykłe bez wyraźnego jego przyzwolenia odbywali, albo krzyże z godłami politycznemi, to jest, narodowemi, święcili, albo w swych kazaniach używali alluzij politycznych lub narodowych, choćby nawet płaszczykiem religijnym osłonionych, do surowéj pociągnie odpowiedzialności i kary (condignae subjiciemus poenae). Uwiadomiwszy zaś duchowieństwo w powtórnem poprzednio rozporządzeniu rządowem, które to pieśni są zakazane (a między temi jest i pieśń: Boże coś Polskę...), powiada w swéj odezwie, że w kościołach takie jedynie pieśni mogą być śpiewane, na które albo konsystorze zezwoliły, albo które od bardzo dawnego czasu w tutejszych kościołach katolickich są śpiewane, a tém samem do zwyczajowych należą."

Daléj czytamy w téj saméj korrespondencji, że gdy wiadomość o tém się rozeszła, udało się natychmiast kilka osób do arcy-biskupa z prośbą o wstrzymanie téj odezwy, lecz na wszystkie przedstawienia otrzymali tę samą odpowiedź, „że w państwie katolickiem kościół powinien uczyć lud posłuszeństwa władzy świeckiéj, a gdy ta władza zakazała te lub owe pieśni, to lub owe obrzędy, nie może ich władza kościelna pozwalać."

Usiłowania drugiéj deputacji, w tymże samym celu przysłanéj, nie były skuteczniejszemi.

O tém pisze korrespondent: „Wysłuchawszy, co mu przekładano, odpowiedział arcy-biskup deputacji, że stojąc na czele kościoła w kraju, wie jakie są jego obowiązki, a jako arcy-biskup w Państwie katolickiem, które przez konkordat z Stolicą Apostolską zawarty, kościołowi wolność przywróciło, musi i sam okazać wierność i posłuszeństwo władzy świeckiéj i kler wraz z wiernymi do takiegoż posłuszeństwa nakłaniać; oświadczył daléj, że pod żadnym warunkiem nie dozwoli księżom, by do kazań mających uczyć słowa Bożego, przymieszywali rzeczy świeckie, ani też pozwoli śpiewać po kościołach pieśni przez rząd zakazane. Z powodu pieśni wszczęła się dość długa rozprawa między arcy-biskupem i członkami deputacji, która na tém się skończyła, że jego przewielebność oświadczyła, jako tych pieśni z wyjątkiem chorału Ujejskiego, który uważa za przeciwny zasadom wiary, ani potępia ani pochwala, a trzymając się zakazu rządowego, w kościele jedynie ich śpiewanie wzbrania. Oświadczył przytém, że dzisiejszy prąd pobożności musi słusznie zadziwiać, gdy dawniéj nic podobnego w kraju nie widziano. Odpowiadano mu na to, że jako naczelnik kościoła winien w tem upatrywać palec Boży i nie przeszkadzać prądowi tak zbawiennemu. Ale ksiądz arcy-biskup odrzekł dość ironicznie, że Polski wyśpiewać sobie nie można.

Stanowczem było w całéj rozmowie oświadczenie, że widząc tylu przybyłych do siebie katolików niby dobrych, słyszy z zadziwieniem żądanie, aby na to pozwalał, co rząd zakazuje, gdy przecież każdy dobry katolik wiedzieć powinien, że władzy od Boga postanowionéj posłuszeństwo się należy, jak długo ta władza praw Boskich i kościelnych nie łamie."

II. w N. 299.

Wypis z drukowanego po łacinie p. n.: „Currende Consistorii Metropolitani Leopoliensis r. lati in Eclesiasticis annus 1861“ cyrkularza rozesłanego temi dniami ze Lwowa.

L. 83. ord.

Jeszcze pod d. 14 Marca r. b. do l 14. ord. ostrzegliśmy przewielebne duchowieństwo, aby nie dopuszczało do Kościołów swoich pewnych modlitw, noszących na sobie pozór manifestacij politycznych, ani też nie dozwalało odśpiewywać pieśni niezatwierdzonych przez zwierzchność kościelną, ani nie uświęconych dłuższym obyczajem.

Dowiadujemy się atoli z nieustannych skarg przez rząd do nas zanoszonych, że przestroga nasza nie wiele odniosła skutku, i że owszem modlitwy owego rodzaju się wzmogły. W wielu miejscach najnówszemi czasy odbywały się niezwykłe dotąd procesje, uroczyste stawiane krzyżów, ozdabianych pewnemi politycznemi godłami lub napisami,— i pośród licznego zgromadzenia ludu, przyczém w zwyczaju jest odśpiewywać pewne pieśni nowego, wątpliwego nabożeństwa, treści bardziéj politycznéj, aniżeli religijnéj, a nawet takie, któreśmy wyraźnie ogłosili za nieprzypuszczalne do użytku kościelnego, niektórzy zaś z duchowieństwa nietylko, że zachowując się zupełnie w sposób obojętny, dopuszczali, aby się coś podobnego działo, lecz także dopomagali niekiedy czynnie takim demonstracjom, nadużywając św. kazań, lub św. ceremonjału kościelnego.

Wiemy wprawdzie, jak niebezpieczne i trudne jest w obecnym czasie stanowisko wielebnego duchowieństwa, wiemy dobrze, iż wielki ruch umysłów falami swemi rzuca pianę aż na stopnie ołtarzy, znamy nakoniec, jak ogromną siłę parcia na duchowieństwo wywierają dzienniki, lubiące się mienić tłumaczami opinji publicznéj. Atoli każdy zdrowo myślący i nie zapominający o swoich obowiązkach, uzna bezwątpienia potrzebę, aby w takim składzie rzeczy rzeczy duchowieństwo pamiętało znwsze o swéj godności otrzymanéj od Chrystusa, od Jego kościoła.

Z obowiązku naszego urzędu, przemawiamy do was znowu bracia, upominając, abyście byli wiernymi stróżami świętości Domu Bożego, albowiem podjęliście się służby Chrystusowéj, aby nic nie służyć duchowi czasu (wieku);

CZTERY IDEAŁY.

(KARTKI Z ŻYCIA JMĆ PANA FULGENTEGO).

wydał

Zbigniew.

Powołanie moje.

(Czwarty ideał).

(*Ciąg dalszy, ob. N. 98*)

W szarych godzinach leżąc z fajką na szezlągu, przesuwały się przed wzrokiem ducha mego wielkie cienie Robespierrów, Lutrów, Kolumbów, Kamoensów, Cromwellów i Herostratów! Ah, i ten szewczyk z zapaloną głównią, ukazuje się nam w panoramie „niepospolitości“ wiekowéj i pamięć jego szalonego głupstwa, za jedno podłożenie węgla doczekała się nieśmiertelności !...

Szczęśliwy Herostrat, szeptałem w duchu (choć się wstydziłem téj myśli przed sobą) powiedział sobie: „będę nieśmiertelnym“ i dotrzymał słowa. A ja, powtarzam to sobie na godzinę sto tysięcy razy, a dotąd jeszcze nie wymyśliłem: w jakie ramy mam się oprawić dla potomności! Naprawdę, ten kopylnik grecki nie był wcale głupcem, tylko pojął że ramy głupstwa najwydatniejsze na galerji wiekowéj — i w nie siebie oprawił — i patrzcie! wisi on dotąd na tym samym haku pamięci ludów, co i najcnotliwsi, najmędrsi ludzie owego czasu!...

Darmo królowie zakazywali pod najsurowszą karą nie wspominać jego imienia, darmo kazano wytępić cały ród jego. I cóż to pomogło?...

Przez tyle wieków imię jego żyje i żyć będzie razem z imionami Sokratesa, Platona, Marka-Aureljusza i Brutusa!

O dziwna potomności!...

— Odkryłbym świat!—monologowałem z sobą chodząc wielkiemi krokami po pokoju (który miljon razy przedeptałem na dzień), a na tym nowym świecie zaprowadziłbym nowe instytucje, prawa, zwyczaje i obyczaje, ale cóż!? już podobno wszystkie światy na naszym planecie odkryli ci przeklęci Hiszpanie i Anglicy! Stworzyć jakąś nadzwyczajną machinę, coby ziemię obracała?... ale wnet przypomniałem sobie, że i bez machiny ziemia się obraca: gniewało mnie i to, że natura wszystko uprzedziła! Ha! a gdyby nową reformę religijną, coby wstrzęsła posady całego gmachu teologicznego?! Niezła myśl i nietrudna wcale, wszak i skromny Augustjanin, gdyby nie miał tego ćwieka w głowie co u mnie, nie zostałby nieśmiertelnym Marcinem!??...

Tu była długa pauza namysłu.

Ale w końcu uznałem niepodobieństwo zostać dziś sławnym na polu doktryn religijnych. Niestety! minęły już te czasy, kiedy ludzkość pragnęła nowych prawd w dziedzinie wiary; dziś niema sekt i dualizmu, wszyscyśmy bracia jednego ducha, i możemy śmiało powiedzieć, że jesteśmy jedną owczarnią, na polu gonitw za bogactwami.

Reforma przeto niepodobna: wkrótce gaz miasto rozumu będzie rozświetlał nasze głowy; para poruszać będzie naszą wolą, a w piersiach miasto serca sztaba złota legnie!

A więc jedna już mi tylko pozostała droga do nieśmiertelności: zostać mędrcem-filozofem i pokazać ludziom, gdzie szukać mają „szczęścia“!

To wielka missja!... to szczytne powołanie!!

. . . .

Owo więc, nakupiłem rozmaitych ksiąg wszystkich filozofów greckich, łacińskich i nowożytnych, zaryglowałem drzwi, pozamykałem okna, zapuściłem brodę i paznogcie, i przez trzy lata napychałem moją głowę wszystkiemi głowami...

Czułem nieraz ogromny ciężar i doświadczałem wielkiego stąd bólu, bo głowa moja była za małą na taki ogrom mądrości... ale wytrwałem!

W końcu, gdym uznał, że już wiem wszystko(!) i że już niema żadnéj mądrości, któraby nie była w mojéj głowie, postanowiłem odkryć to słońce (to jest siebie) z po-za chmur i wieść ludzkość szlakiem mądrości do przybytku szczęścia!

Przyjaciele moi, których liczba w czasie mego przeobrażenia na filozofa, znacznie się powiększyła, okazywali podziw i zachwycenie! jakoż radzili, abym założył szkołę na wzór mędrców starożytnych i napisał u wnijścia „la maison du sage.“

Ta myśl trafiła mi do smaku.

Teraz powiem słówko o moich przyjaciołach. Nie pamiętam już kto, ale wiem, że ktoś napisał czy powiedział taką sentencję: „że przyjaciele są to grzyby wyrastające z pod ziemi po złotym deszczu.“ Nie wiem, o ile ta prawda do mnie dałaby się zastosować, przekonałem się jednak dowodnie, że mędrcy mają szczęście do ludzi (!)... Skoro wieść się rozeszła, że dziedzic trzech wsi, co ma rocznego dochodu ośmdziesiąt tysięcy, przeobraża się na mędrca, natychmiast jak fale napływać zaczęły zewsząd nowe figury, którychem nigdy w życiu nie widział. Ten powiada, że był blizkim krewnym matki, ten serdecznym przyjacielem ojca, ten trzymał mię do chrztu, ten poprzysiągł dziadowi jeszcze, że się mną opiekować będzie i t. p., a wszyscy razem oświadczyli, że są moimi przyjaciołmi i nie dozwolą nigdy, żeby człowiek co się poświęca dla ludzkości i ma nowe odkryć miny szczęścia w kopalniach wiedzy, był przez ludzkość okradany.

Jakoż starali się mnie przekonać, że komisarze i ekonomi obdzierają mnie ze skóry, i jeśli oni (to jest przyjaciele) w to nie wejdą, ja (to jest mędrzec), wkrótce zostanę Diogenesem!

A wyznam otwarcie, że ze wszystkich mędrców starożytnych, ten jeden jakoś najmniéj trafiał do mego gustu. Na to oświadczenie więc dreszcz przebiegł po moich członkach, już owa beczka z otwartą paszczą stała przedemną i czekała na nowego gościa! Zamknąłem oczy i rzekłem: „a więc starajcie się moi przyjaciele o to, abym nigdy nie był zmuszony szukać schronienia w beczce!“

Przyjaciele dali mi słowo, że mogę spokojnie być mędrcem, a oni jak najkorzystniéj interesa moje prowadzić będą. I tak upłynęło lat trzy.

Tu następuje perjod mego wystąpienia na świat w postaci mędrca.

Przyjaciele moi radzili, abym dla rozgłosu sławy wyprawił świetną ucztę jak niegdyś Plato i Seneka, zaprosił wszystkie ówczesne znakomitości umysłowe, prowadził z niemi dysputę, zwyciężył i odbył uroczystą inauguracją na laureata.

Przyjąłem projekt i ogłosiłem ucztę mędrców.

W wigilją dnia tego, leżałem na szezlągu i gładząc moją ogromną brodę, marzyłem najrozkoszniéj. I tak:

Nibyto już mnie nie było na świecie.

Nibyto prochy moje rozsypały się już w popiół, myśl tylko moja wcielona w ludzkość żyła życiem nieśmiertelném! I widziałem wyraźnie jak potomność, ten czujny ogrodnik, chodząc po ogrodzie świata, zbierała myśli jako nasiona, a czyny jako owoce, i wszystko to układała w porządku na strychu czasu. I było tam już pełno zgniłych, robaczliwych owoców, które zrzucała ze strychu, mnóstwo nasion pustych, spróchniałych, które wiatr rozwiewał w powietrzu. I przelękniony widziałem jak coraz mniéj, coraz mniéj zostawało zdrowych i soczystych owoców, co miały służyć za pokarm ludzkości!...

Drżałem niespokojny, gdzie też leży owoc mojego żywota?...

Miałyżby to być owe ulęgałki przegniłe, których ogromna kupa leżała na słomie lat?! Ale ćwiek zamieszkujący moją głowę, szepnął mi natychmiast: „Nie bój się! to są owoce żywota cichego, poświęceń nie w porę i głupiéj pokory, wkrótce to się stanie śmieciem i potomność jako zapobiegliwy ogrodnik zrzuci ze strychu czasu... Twój owoc patrz, gdzie leży! I wskazał mi ogromnego harbuza!“

Uszczęśliwiony, lubując się tym obrazem, zmrużyłem oczy i chciałem już umrzeć naprawdę, by co prędzéj figurować jako harbuz na strychu czasu.

W owym czasie, kiedy ja byłem mędrcem, filozofem, żyła także sławna Aspazja polska, która świat zadziwiała swoją mądrością. Miała nadzwyczajny dar mówienia wierszem wszystkich fragmentów filozoficznych. Była przytem muzyczką, malarką, snycerką, astronomką i bodaj czy nie wszystkie nauki świata posiadała! W dodatku była jasnowidzącą! Nazywano ją powszechnie drugim Niegoszewskim (*).

Owa wieszczka pochodziła ze krwi polsko-hiszpańskiéj, i dla tego z imienia „Olgi“, które na chrzcie otrzymała, przezwała się „Orlandyną.“ Matka jéj była polką, a ojciec hiszpanem. Orlandyna zaś była już wdową po kapitanie algierskich wojsk, który podobno z Beduinów pochodził. Objechawszy świat cały dokoła, szukając wrażeń i natchnień do nieśmiertelnych epopei, w Afryce dopiéro znalazła „Ideał“, któremu ofiarowała rękę i serce, ale niestety! „Ideał“ żył tylko dwa tygodnie... nie szanujaca żadnéj świętości kula zuawowska przeszyła pierś szczęśliwego śmiertelnika, i Orlandyna powróciła do Polski.

Za jéj powrótem, o niczem nie gadano tylko o niéj, bo oprócz nadzwyczajnego rozumu i nauk, była czarującéj piękności. Słuszna, smagła, z oczyma jakie tylko natura daje hiszpankom i włoszkom, rysów klassycznych cór Iberyjskich, słowem była prawdziwym typem doskonałości. Wszystko też co żyło leciało ją widzieć i słyszeć. Orlandyna jednak nie wszystkim dawała się poznać. W chwilach jasnowidzenia proroczyła i zgadywała przeszłość i przyszłość w zdumiewający sposób, stąd też przypisywano jéj nadprzyrodzoną własność, jaką miały ongi niewiasty Grecji, nazwane wieszczkami.

Przyjaciele moi o niczem nie mówili, tylko o niéj, i starali się wszelkiemi sposoby zbliżyć nas do siebie. Ja, wszakże, nie kwapiłem się z poznaniem tego cudu; po ostatnim zawodzie serca powziąłem nieprzezwyciężony wstręt do całego rodu niewieściego.

Ale przeznaczenie chciało inaczéj.

(Dok. nast.)

(*) St. Niegoszewski żył za Batorego i Zygmunta Wazy. Nie mieszkał wcale w Polsce. Wenecję obrał sobie za ojczyznę. Miał tak nadzwyczajny dar mówienia wierszem i tak nadzwyczajną pamięć, że Aldo Manucci nazwał go publicznie „mędrcem, jakiego ziemia dotąd nie wydała.“ Rzeczpospolita Wenecka okryła go sławą, wieńcem i złotem. Mimo to, rodakom mało pozostał znany. (Historyczne).

ху времени. Ваша обязанность состоитъ въ томъ, чтобы руководить вѣрныхъ, врученныхъ вашему попеченію, идущихъ путемъ спасенія, и указывать имъ путь къ спасенію; но не ходить самимъ по тропинкамъ, гдѣ ваша паства заблудилась. Вы призваны къ борьбѣ за вѣру, а не для политическихъ раздоровъ, вращающихъ міромъ. Вамъ ввѣрено попеченіе о спасеніи вѣрныхъ; но не осуществленіе мірскихъ дѣяній. Вы поставлены на такой высокой ступени, что васъ не могутъ коснуться житейскія бури, ежели сами не сойдете на землю. Обязанности пастырскаго нашего сана заставляютъ насъ воззвать къ тѣмъ, кои обличены въ нарушеніи святости своего призванія и должнаго къ намъ повиновенія, дабы они опамятовались. Но вмѣстѣ съ тѣмъ мы намѣрены возобновить въ памяти вашей нѣкоторыя заповѣди церкви, вопреки которымъ, какъ это нами замѣчено, дѣйствовали многіе въ послѣднее время.

I. Св. Тридентскій соборъ (въ зас. V. гл. II о реформахъ) предписываетъ провозвѣстникамъ Слова Господня, чтобы ввѣренный паствѣ ихъ людъ питали спасительными наставленіями, согласно съ собственными и его способностями, и указывая ему точнымъ и понятнымъ изложеніемъ заблужденія, которыхъ онъ долженъ избѣгать, добродѣтели, коими надлежитъ руководствоваться, и такимъ образомъ довести его до того, чтобы онъ избѣжалъ вѣчной кары и достигалъ небеснаго блаженства. Этотъ самый соборъ (зас. XXV) предписываетъ, чтобы все, что только ни споспѣшествуетъ къ назиданію и изъ чего чаще всего проистекаетъ мало пользы для благочестія, исключено было изъ народныхъ проповѣдей. Потому-то св. каѳедра посвящена единственно и исключительно проповѣдыванію слова Божія, изложенію ученія о вѣчномъ спасеніи и такихъ наставленій, которыя содѣйствуютъ къ умноженію благочестія и назиданію людей.

Св. Іеронимъ (Can. Si quis vult dis. 36) говоритъ о проповѣдникѣ, дабы онъ училъ тому, чему самъ отъ Бога научился, не по внушенію людскаго духа, но тому, чему учитъ Духъ святой. А потому было бы тяжкимъ преступленіемъ превозглашать съ каѳедры собственныя идеи, свѣтскія мнѣнія, возбуждающія страсти раздора и вообще дѣла мірскія, политическія, или подъ какимъ либо другимъ названіемъ извѣстныя. Поэтому внушаемъ проповѣдникамъ, чтобы совершенно воздержались отъ включенія въ проповѣди предметовъ политическихъ и отъ всякихъ намековъ подобнаго рода, хотябы даже подъ личиною религіи, и дабы занимались единственно проповѣдываніемъ слова спасенія. Здѣсь полагаемъ соотвѣтственнымъ повторить вамъ то, что блаженной памяти предшественникъ нашъ, архіепископъ Венцеславъ Сѣраковскій, излагаетъ въ своемъ окружномъ посланіи отъ 15 мая 1765 г. (Cap. II въ synod. dioeces ex. anno 1765). „Всѣ будутъ обязаны излагать здравое ученіе, согласно съ единственнымъ духомъ церкви и согласное съ мыслію святыхъ отцевъ, объясняя слова Евангелія, жизнь, мученія и смерть Искупителя нашего Іисуса Христа, приводя примѣры изъ жизни святыхъ, дабы вѣрные отвращались отъ мірской суеты. Должны внушать вѣрнымъ, дабы повинующіеся заповѣдямъ Божіимъ и церковнымъ содѣлались не только слушателями, но и исполнителями закона. Должны внушать, чтобы всѣ однѣ и тѣ же велѣнія Божіи и церковныя хранили свято и благочестиво; и хотимъ, дабы всѣ, всегда и вездѣ берегли себя отъ намековъ и замѣчаній раздражительныхъ, мірскихъ, поэтическихъ или странныхъ, которыя вовсе не содѣйствуютъ къ назиданію, а только возбуждаютъ смѣхъ.

II. За исключеніемъ обыкновенныхъ и предписанныхъ крестныхъ ходовъ не должны происходить никакіе иные, безъ нашего особеннаго разрѣшенія. Потому что епископу принадлежитъ право объявлять въ своей епархіи о публичномъ крестномъ ходѣ и призывать къ нему народъ особеннымъ эдиктомъ. Епископъ даже можетъ, имѣя къ тому поводы и если признаетъ полезнымъ, запретить, чтобы по побужденіямъ народа или братствъ происходили какіе либо крестные ходы. Такъ повелѣваетъ явно множество приговоровъ св. конгрегаціи обрядовъ, а въ особенности 14 янв. 1817 года (coll. Gardel N. 582—2), августа 1631 г. (N. 933), 14 мая 1672 г. (N. 2,585) и 22 ноября 1681 г. (N. 2,970). Руководствуясь этими законами, именно запрещаемъ, дабы небыло предпринимаемо никакихъ чрезвычайныхъ и необыкновенныхъ крестныхъ ходовъ, пока отъ насъ не будетъ получено на то особенное дозволеніе.

III. Римскій ритуалъ de benedictionibus предписываетъ: „да вѣдаетъ священникъ, какихъ предметовъ освященія принадлежатъ ему по закону, и какія принадлежатъ епископу, чтобы никогда не присвоивалъ себѣ по собственной волѣ, самонадѣянно, или по недостатку опытности, принадлежностей высшей власти. Между правами освященія, предоставленными епископу, принадлежитъ ему также освященіе новаго креста, какъ это явственно видно изъ римскаго ритуала. Ибо хотя позволено и обыкновенному священнику посвящать кресты частнымъ образомъ и безъ особеннаго торжества (decr. s. Rituum Congreg. de die 12 Julii 1704 Col. Gardell. N. 3697), однакоже не смотря на это, торжественное освященіе креста, происходящее публично, при большомъ стеченіи народа, съ великолѣпіемъ, пѣніемъ и множествомъ сопутствующаго духовенства, принадлежитъ исключительно епископу, (vide Quarti de benedict. tit. 3 sect. 14, dub 1), и иногда, на основаніи особенныхъ распоряженій апостольской столицы, мы можемъ уполномочивать священника для исполненія такого торжественнаго посвященія крестовъ. Изъ этого явствуетъ, что тѣ священники, которые осмѣлились торжественно освящать кресты, безъ особеннаго нашего уполномочія, преступили предѣлы своей власти. И хотя мы охотно вѣримъ, что это совершилось не злонамѣренно, но по неосмотрительности или незнанію; во всякомъ однако случаѣ никакъ неможемъ одобрить того, что на крестахъ помѣщены какія то политическія эмблемы или надписи, а духовенство этому невоспротивилось, — и потому строго воспрещаемъ, чтобы впредь ничего подобнаго не происходило.

IV) Въ новѣйшія времена сочинено много новыхъ пѣсень, или же измѣнены прежнія и таковыя безъ одобрѣнія *Ординаріата* явно поются въ церквахъ и во время крестныхъ ходовъ, а даже, намъ извѣстно, что пѣснь *Z dymem pożarów*, строго запрещенная нами 9 декабря 1860 г. (N. ord. 12), поется до сихъ поръ безпрестанно. По этому рѣшаемся вторично напомнить, что то только можетъ быть пѣто, что церковь предписываетъ, или, что покрайней мѣрѣ освящено долголѣтнимъ, разсудительнымъ и достойнымъ похвалы обычаемъ, съ дозволенія ординаріата, явственнаго или подразумѣваемаго (vide Cexall. tom 4 dec. 171 et Gardellini in istr: Clem. §, 24 N. 20 et §, 31 N. 17—20). Тѣхъ же изъ числа нашего духовенства, которые отважились сами начинать этого рода пѣніе, или допустили до того, что другіе пѣли, а въ особенности, церковныя братства, которымъ таковое пѣніе строго запрещается — подвергну заслуженному наказанію.

Присовокупляемъ еще и то, что высоч. имп. кор. правительство запретило подъ опасеніемъ наказанія, многія этого рода пѣсни политическаго содержанія, каковому запрещенію обязаны повиноваться всѣ вѣрноподданные Его Величества, а тѣмъ болѣе духовенство, котораго священнымъ предназначеніемъ есть призывать безпрестанно къ повиновенію свѣтской власти, въ особенности, когда эта власть не предписываетъ ничего противнаго ни законамъ Божіимъ, ниже церковнымъ.

Вотъ что, предподобные братья, въ особенности, внушить вамъ мы сочли обязанностію нашего сана. Къ исполненію всего этого съ вашей стороны, обязываетъ васъ, кромѣ повиновенія вашему владыкѣ, много еще другихъ особенныхъ обстоятельствъ настоящаго времени. Полагаемъ, нѣтъ надобности говорить объ этомъ пространнѣе. Вы сами хорошо знаете, что большая часть народа, даже Рим.-Кат. исповѣданія, т. е. крестьяне, не большое принимаютъ участіе въ моленіяхъ, усматривая въ нихъ господствующій характеръ политическій, а склонная къ подозрительности, легко можетъ отъ васъ отстраниться. И Имер. кор. правительство, недовольное тѣмъ, что до сихъ поръ дѣлалось, рѣшилось прибѣгнуть къ самымъ строгимъ мѣрамъ для прекращенія подобнаго рода демонстрацій, отъ чего вѣроятно могутъ произойти печальныя столкновенія съ свѣтскою и военною властію, и много другихъ несчастныхъ послѣдствій.

По этому просимъ васъ, чтобы вы охотно выслушали воззваніе вашего пастыря, и съ соотвѣтственною готовностію послѣдовали его предостереженіямъ.

Францъ Ксаверій Архіепископъ.

Изъ Митрополитальной консисторіи.

Въ Львовѣ, 18 ноября 1861 г.

Северинъ Моравскій канцлеръ.

---

powinnością waszą jest, prowadzić wiernych waszéj pieczy oddanych na pole zbawienia i wskazywać im drogę do zbawienia, a nie chodzić samym po ścieżkach, na które trzoda się zbłąkała. Wyście powołani do walki o wiarę, a nie do kłótni politycznych, które światem miotają. Powierzona wam jest opieka nad zbawieniem wiernych, a nie załatwienie spraw świeckich. Postawieni jesteście na wysokiem miejscu, gdzie was dosięgnąć nie mogą burze tego świata, chyba, że sami zstąpicie na poziom. Obowiązek pasterskiego naszego urzędu zmusza nas, przywołać do ścisłego opamiętania tych, którychby przekonano, że wykroczyli przeciw świętości swojego powołania i przeciw posłuszeństwu nam winnemu. Lecz mamy także zamiar odświeżyć wam w pamięci niektóre przepisy kościelne, wbrew którym, jakeśmy zauważali, działało wielu w najnówszych czasach.

I. Głosiciele słowa Bożego upomina św. Synod trydentyński (sessja V rozdz. II do reform), aby lud sobie powierzony karmili wedle własnych i jego zdolności słowy zbawiennemi, nauczając, co wiedzieć wszystkim potrzeba do zbawienia i wytykając im zwięzłą a gładką wymową błędy, których unikać, cnoty, jakie należy przestrzegać, aby mogli ujść kar wiecznych i chwały niebieskiéj dostąpić. Nakazuje następnie tenże sam św. Synod (sesja XXV), aby wszystko, co się nie przyczynia do zbudowania i z czego najczęściéj nie wielka dla pobożności wypływa korzyść, wykluczoném było z kazań ludowych. Kazalnica przeto święta, poświęcona jedynie i wyłącznie głoszeniu słowa Bożego, wykładom nauki o zbawieniu wiecznem i takich nauk, które się przyczyniają do powiększenia pobożności i do zbudowania ludzi.

O kaznodzieju mówi św. Hieronim (Can. Si quis vult dis. 36), aby tego nauczał, czego się sam od Boga nauczył, nie z własnego umysłu ludzkiego ducha, lecz to, co uczy Duch św. Ciężkiém przeto byłoby wykroczeniem objawiać z ambony własne zdania, opinje światowe, namiętności kłótnicze, rzeczy w ogóle świeckie, albo polityczne lub pod inném znane nazwiskiem. Napominamy tedy kaznodziejów, aby się zupełnie wstrzymywali od mieszania przedmiotów politycznych i od wzmianek tegoż rodzaju, chociażby nawet płaszczykiem religji pokrytych i aby się zajmowali jedynie głoszeniem słów zbawienia. Tu sądzimy za stosowne przywołać wam na pamięć, co najpobożniejszéj pamięci poprzednik nasz arcy-biskup Wacław *Sierakowski*, wyszczególnia w swym liście pasterskim z d. 15 maja 1761. (Cap. II zawartym w Synod. dioeces ex anno 1765). Wszyscy będą obowiązani wykładać naukę zdrową wedle jednomyślnego ducha kościoła i wedle zgodnéj myśli ojców śś., tłómacząc wyrazy Ewangelji, życie mękę i śmierć Zbawiciela naszego Jezusa Chrystusa, wyłuszczając przykłady świętych, aby wierni odstręczali się od pożądania rzeczy ziemskich. Powinni radzić wiernym, aby posłuszni przepisom Bożym i kościelnym, stali się nietylko słuchaczami, ale wykonawcami prawa. Powinni wspominać, aby wszyscy jedne i te same przepisy Boskie i kościelne święcie i religijnie zachowywali; i chcemy, aby wszyscy zawsze i wszędzie strzegli się od wzmianek i uwag drażliwych, świeckich, poetycznych lub dziwacznych, które się nie przyczyniają do zbudowania, ale tylko pobudzają do śmiechu.

II. Z wyjątkiem processij zwykłych i przepisanych, nie mogą się odbywać żadne bez naszego umyślnego pozwolenia. Albowiem biskupowi przynależy prawo zapowiadać w swéj diecezji publiczne processje i zwoływać na nie lud osóbnym edyktem. Biskup może nawet, mając powody ku temu, zakazać, aby z popędu ludu lub bractw odbywały się jakiekolwiek processje, gdyby uznano za dobre zakazać je. Tak postanawia jasno wiele dekretów ś-téj Kongregacji rytuałów, a w szczególności z d. 14 stycznia 1817. Coll. Gardell. N. 582.—2 sierpnia 1631 N. 933.—14 maja 1672 N. 2,585 i 22 listopada 1681 N. 2,970. Posługując się tém prawem, zakazujemy umyślnie, aby nie zarządzono żadnych nadzwyczajnych i niezwyczajnych processij, aż dopóki od nas szczegółowo nie zostanie zasiągnięte pozwolenie.

III. Rytuał rzymski *de benedictionibus* przepisuje: „Kapłan niechaj wie, jakich rzeczy święcenie należy z prawa do niego, jakich do biskupa, aby nigdy nie przywłaszczał sobie z własnéj woli, zapamiętale lub z braku doświadczenia atrybutów wyższéj godności. Pomiędzy święcenia, zastrzeżone biskupowi, należy także poświęcenie nowego krzyża, jak to wpływa namacalnie z rytuału rzymskiego. Chociaż bowiem wolno i prostemu kapłanowi poświęcać krzyże bez uroczystości i prywatnie (decr. s. Rituum Congreg. de die 12 lipca 1704 Col. Gardell. N. 3,697), pomimo to jednak, uroczyste poświęcenie krzyża, które się dzieje publicznie, przy wielkiém zgromadzeniu ludzi, z okazałością, śpiewami i mnóstwem assystencji, przynależy jedynie biskupowi (vide Quarti de benedict. tit. 3. sect. 14, dub. 1), i niekiedy w skutek szczególnych zleceń stolicy Apostolskiéj możemy także pojedyńczego księdza delegować do takiego uroczystego poświęcenia krzyżów. Ztąd widno, że ci księża, którzy nie mając takiéj specjalnéj od nas delegacji, ośmielili się poświęcać krzyże solennie, przekroczyli zakres swéj władzy. I chociaż chętnie wierzymy, że to się stało nie w złéj myśli, lecz z nieuwagi, lub niewiadomości, wszelako żadną miarą nie możemy pochwalić, że na krzyżach umieszczano jakieś godła polityczne lub napisy, a duchowieństwo się temu nie sprzeciwiało, — surowo tedy zakazujemy, aby się coś podobnego na przyszłość działo.

IV. W najnówszych czasach komponowano wiele pieśni nowych, lub pozmieniano pieśni dawniejsze, i bez pozwolenia ordynarjatu, poczęto takowe odśpiewać w Kościołach i na processjach jawnie, a nawet wiemy, że pieśń *Z dymem pożarów*, zakazana przez nas ostro pod d. 9-go Grudnia 1860 r., Nr ord: 12. śpiewaną bywa odtąd ciągle. Ośmielamy się tedy powtórnie napomnąć, że tylko powinno się śpiewać, co Kościoł przepisuje, albo co przynajmniej uświęcił długoletni zwyczaj rozsądny i pochwały godny, za potwierdzeniem ordynarjatu — milczącem lub wyraźnem (vide Cexall: tomo 4. dec 171 et Gardellini in istr: Clem: § 24 Nr 20 et § 31 Nr 17—20). Tych zaś z grona naszego Duchowieństwa, którzy odważyli się sami rozpoczynać tego rodzaju śpiewy, albo którzy dopuścili, że te inni śpiewali, a osobliwie, że śpiewały bractwa kościelne, którym się odśpiewywanie ich ostro zakazuje — do zasłużonej pociągniemy kary.

Dodajemy jeszcze i to, że wys. c. k. rząd rozkazał pod karą wiele tego rodzaju pieśni treści politycznéj, któremu to zakazowi wszyscy wierni poddani Naj: Pana obowiązani są do posłuszeństwa, a tém bardziej księża, których świętem jest powołaniem wzywać nieustannie do posłuszeństwa dla władzy świeckiéj, zwłaszcza, jeżeli ta nie nakazuje nic przeciwnego ani prawu Boskiemu ani Kościelnemu.

Oto cośmy wam wielebni bracia w szczególności zaostrzyć uważali za obowiązek naszego urzędu. Do spełnienia zaś tego wszystkiego ze strony waszéj, zniewala was, prócz posłuszeństwa winnego swemu przełożonemu, także wiele okoliczności szczególnych bieżącego czasu. Wykazywać je szerzéj, sądzimy, że się obejdzie. Sami najlepiej wiecie: że największa cześć ludu, nawet wyznania Rzym: Kat: — t. j. włościanie — mały bierze udział w modłach, w których widzi górującą cechę polityczną; a skłonna do podejrzeń, może się łatwo od was odstręczyć. Jakoż i c. k. rząd, zgorszony tem, co się dotychczas działo, postanowił chwycić się jak najsurowszych środków dla powstrzymania tego rodzaju demonstracij, zkądby się smutne niezawodnie wyrodziły zatargi z władzą świecką i wojskową, tudzież wiele innych opłakanych następstw.

Prosimy więc was, abyście dali chętny posłuch głosowi waszego Pasterza, i z odpowiednią gotowością poszli za naszą przestrogą.

Franciszek Xawery w. r. Arcy-Biskup.

Z Konsystorza Metropolitalnego ob: ł.

We Lwowie dnia 18-go Listopada 1861 r.

Seweryn Morawski w. r. Kanclerz.

Dział nieurzędowy.

Wiadomosci zagraniczne.

POGLĄD OGÓLNY.

Austrja źle wyszła na wtargnieniu do Suttoryny. Rządy przypomniały jéj przyjęte w 1856 roku na kongresie paryzkim obowiązki, a przypomniały z taką godnością, że nie prędko przyjdzie na myśl hrabiemu Rechberg, lekceważyć świętość obietnicy. Stało się, jakeśmy przewidywali; powstańcy hercogowińscy, ujrzawszy że Europa potępiła napaść austryjacką, wzięli się znowu z pokrzepioną pracowitością do naprawienia tego, co swawola niemiecka popsuła a nawet do sypania nowych szańców. Dziennik wiedeński Prassa ze smutkiem i upokorzeniem o tém donosi; w skwapliwości chrześcijan dźwignienia zniszczonych warowni, widzi podżegania zagraniczne i gorszy się, że chrześcijańskie państwa nie myślą razem z Austrją gnębić Słowian i pomagać Turkom. Nie dosyć na tém, dziennik Prassa podejrzewa zastawioną na Austrją zasadzkę, zamiar wciągnienia jéj w wojnę i radzi, aby rząd cesarski nie dał się zmylić, że dosyć mu będzie odwołać się do traktatów i zastrzecdz służące sobie prawa, a szanowanie ich włożyć na Turcją. Jaka szkoda, że przed trzema tygodniami dziennik Prassa milczał i z rozsądną radą swoją nie wystąpił! Oszczędziłby chorągwi austryjackiéj wstydu rzucania się na cudzą własność, a większego jeszcze, że wielkie państwa przypomnieć cesarstwu musiały niesprawiedliwość popełnionego najazdu. Sumienie narodów wie już oddawna co trzymać o usposobieniach Austrji dla Słowian; dzięki temu drobnemu suttoryńskiemu gwałtowi, pewnie o niem nie zapomni. Zmieniły się czasy, kiedy Eugenjusz sabaudzki, kiedy książe sasko-koburgski nieśli za Dunaj zwycięzkie orły dla odwrócenia od chrześcijan muzułmańskiego ciemięztwa; dziś też same orły gotowe są roznosić przestrach i rozpacz w dźwigających się do nowego życia słowiańskich plemionach. Więzy polityki nie dozwalają rządom podać stanowczéj pomocy Słowianom w Turcji, ale nieodzowna siła rzeczy miłosierdziem boskiem kierowana, skądinąd upadłych wzmaga! Oto rozprzężenie ottomańskiego państwa jest potężnym sprzymierzeńcem słowiańskich chrześcijan. Obudzone na chwilę nadzieje, że Abdul-Azis ożywi obumierające ciało, rozwiały się w nicość; dawna zgnilizna wzięła górę i stan jasnéj Porty zagrożony jest ciemniejszemi zwiastuunmi burzy niż kiedykolwiek. Ruszdi-Mehemet-Pasza odważył się nakoniec odsłonić przed sułtanem rozpaczliwe położenie Turcji; nie zataił, że skarb jest w ostatecznéj nędzy, że wojsko nie otrzymuje żołdu, a liczne kraje albo już rokosz podniosły, albo gotowe są wypowiedzieć posłuszeństwo; wyznał nakoniec, że ludziom uczciwym mdleją ręce, i nikt mu pomagać nie chce w podołaniu trudnéj włożonéj nań pracy. Słowa Ruszdi-Mehemeta-Paszy, jak grom przeraziły padyszacha, lecz napróżno szukać byłoby lekarstwa na tę śmiertelną niemoc. Nieład w haremie z każdym dniem wzrasta; przesilenie skarbowe doszło do ostatnich granic; handel wstrzymał wszystkie swoje obróty, sklepy w Konstantynopolu stoją zamknięte a ich właściciele opuścili stolicę, unikając dnia ostatecznéj zguby. Sułtan i ministrowie niecierpliwie oczekują przybycia nowego wezyra Fuad-Paszy, który tymczasem uznał za konieczne odwiedzić wprzódy Jerozolimę. Wszędzie wszystkie listy napełnione są trwogą, aby rozjątrzenie z powodu ruiny skarbu nie doprowadziło do rzezi chrześcijan. Jeżeli Fuad-Pasza przyjazd swój opóźni, wszyscy są przekonani, że bunt w stolicy wybuchnie.

Świeża depesza z Belgradu zwiastuje mianowanie pana Garaszanina przedstawnikiem i ministrem spraw zagranicznych serbskich. Wiadomo, że ten mąż stanu wrócił niedawno z Konstantynopola, gdzie bezskutecznie nalegał na przyjęcie żądań swojego książęcia. Dziennik wiedeński Prassa utrzymuje, że Porta przesłała mocarstwom notę, w któréj, na mocy artykułów 28 i 29 paryskiego traktatu, roztrząsa uchwały ostatniéj serbskiéj skupczyny i twierdzi, że też uchwały zmieniły zupełnie obręb władzy serbskiego senatu, wyniosły dom Obrenowiczów na stopień dynastji i potwierdziły urządzenie pięćdziesiąt tysięcznego serbskiego wojska; przez co stosunki Serbji zmieniły się nie tylko względem sułtana, ale też i względem Europy. W tym ostatnim zarzucie wyraźnie przebija się tajemna rada Austrji. Stanowisko Serbji względem Europy obojętnem jest dla Konstantynopola, ale groźnem dla Wiednia, bo jeśliby środek ciężkości słowiańskich plemion znalazł się w Belgradzie, wówczas marzenia hrabiego Rechberg, że słowiańskiemi szablami wykopie grób dla Madżyarów, nazawsze upadną. Jak Europa notę dywanu, zapewne w Wiedniu ułożoną, przyjmie; czy uchwały skupczyn za wielkie nieszczęście uzna, dziś jeszcze odgadnąć trudno, ale godzi się mieć nadzieję, że pogląd austryjacki na słowiańskie sprawy, nie będzie poglądem cywilizowanego świata.

W Wiedniu tak długo zapowiadane wniesienie budżetu na izby rady cesarstwa nakoniec nastąpiło. Minister stanu wytłumaczył, że w moc § 10 ustawy zasadniczéj tylko przedstawicielom narodu służy prawo nakładania podatków; ale że także na mocy § 13 tejże ustawy służy ono w całéj rozciągłości i cesarzowi, że wprawdzie tylko zupełna rada cesarstwa, t. j. składająca się z przedstawicieli krajów całéj monarchji może prawnie podatki stanowić, ale że i niezupełna, jeśli na to otrzyma rozgrzeszenie, również prawnie tę najważniejszą rękojmię narodową zastosować do wymagań rządu jest mocną, skoro ministrowie na siebie odpowiedzialność przyjmą usprawiedliwienia tego kroku przed zupełną radą cesarstwa, jeżeli ta kiedykolwiek, zebrać się potrafi. Zapewne rozumowanie pana Schmerlinga, nie jest ani jasne, ani logiczne, ale widać zdawało się gabinetowi, że dostatecznem będzie dla kapitalistów do udzielenia nowéj pożyczki tak ciężko zachwianemu austryjackiemu skarbowi.

Po ministrze stanu wszedł na mównicę minister skarbu i nauczył izbę, że począwszy od r. 1859, niedobór ciągle wzrasta, że wydatki na utrzymanie siły zbrojnéj lądowéj i morskiéj zmniejszyć się w żaden sposób nie dadzą, lecz że kłopotać się o to nie należy, bo dochody państwa powiększyć się muszą, a tymczasem skarb przeda dobra rządowe i wszelkiego innego rodzaju własności, podniesie podatki, a kiedy czego zabraknie zaciągnie pożyczkę. P. Plener z pogodném obliczem opowiadał to wszystko izbie, nie zdawał się nawet domyślać dla czego zasępiły się czoła posłów, dla czego z grobowem milczeniem przyjęto jego mowę. Ale dzienniki nie były tak wstrzemięźliwe; na ich słupach rozległ się okrzyk boleści i zgrozy! „Wschodnio - niemiecka poczta“ w piśmie, któreśmy w dzisiejszym numerze Kurjera podali, wyraża się tak dobitnie a sądzi tak zdrowo, że słowa tego dziennika nie tylko w Austrji, ale i w całéj Europie ogromny znajdą rozgłos. Tymczasem posiedzenia rady cesarstwa odroczone zostały do dnia 4 lutego następnego roku. Członkowie obu izb będą mogli w téj przerwie wyuczyć się nowego skarbowego systematu, którym p. Plener kraj obdarzył.

Dziś tydzień, senat francuzki przyjął stu trzydziestu dwóma głosami przeciw jednemu, uchwałę skarbową. Rozprawy były żwawe, niektórzy mówcy chcieli okazać się do tego stopnia cesarskimi, że przyganiali Napoleonowi III, dobrowolne wyzucie się z władzy, poczytywanéj przez nich za nieodbitą; innym zdawało się, że p. Fould do obrazu swojego użył barw zanadto ciemnych. Na posiedzeniu dnia 21 grudnia minister skarbu odpowiedział na uczynione sobie zarzuty; dowiodł, że podany przezeń projekt reformy ożywił ufność; że kredyta nadzwyczajne nie są niezbędnemi nawet w najważniejszych wypadkach; dosyć pomyśleć o wojnie włoskiéj, a dziś spójrzeć na to co się w Anglji dzieje.

Daliśmy w dzisiejszym Kurjerze początek sprawozdania pana Troplong. Mimo obszerność tego pisma nie mogliśmy go pominąć; bo w obecnym stanie naszego społeczeństwa, kiedy ustanowienia kredytowe są jedyną kotwicą, na któréj oprzeć przyjdzie przyszłe stosunki gospodarcze całego kraju, oswojenie się z zasadami nauki skarbowéj, jest konieczne. Co jest prawdą dla pojedyńczego człowieka, musi być prawdą dla całych narodów, a nawet dla ludzkości. Tryb uznany za właściwy dla wielkiego państwa, może obfitéj dostarczyć nauki i dla ścieśnionych obrębów pojedyńczych miejscowości. Owoż niech czytelnicy nasi zadadzą sobie pracę zgłębienia pisma pana Troplong i tych mów, którym dało początek, a które w możliwéj zupełności w Kurjerze znajdą, bo pewni jesteśmy, że z tych świetnych rozpraw wyciągną nie jedno zbawienne zastosowanie.

We Francji, głównym, by nie powiedzieć, jedynym przedmiotem powszechnéj uwagi jest okolnik pana Thouvenel, rozesłany dyplomatycznym przedstawicielom, aby zrozumieli mniemanie rządu o anglo-amerykańskiéj zatardze. Za późno dzienniki zagraniczne

przyniosły nam pismo francuzkiego ministra, abyśmy już dzisiaj udzielić je czytelnikom naszym mogli. Odkładamy to do przyszłego numeru; ale depesza, o któréj mówimy, daje widzieć w wyrazach równie jasnych jak stanowczych, prawdziwą myśl cesarskiego rządu. W jego oczach uwięzienie kommissarzów Stanów południowych, bądź jak nieprzyjaciół, bądź jak rokoszanów, **jest godną pożałowania**, mówi minister francuzki, **niepamięcią na zasady, które gabinet waszyngtoński dotąd zgodnie z nami przyznawał.** P. Thouvenel nie przypuszcza, aby wolno było przejmować depesze, za granicami ziem stron wojujących; owoż **Trent** nie przybił nawet do żadnego portu stałego lądu; płynął między dwóma krajami neutralnemi. P. Thouvenel jako przedstawiciel praw flagi neutralnéj, silnie ich broni, gdyż inaczéj należałoby je puścić na dowolność stron wojujących, w razie przyjęcia nauki opowiadanéj dziś przez Stany Zjednoczone, z powodu wyjątkowego zdarzenia.

Jakiekolwiek poślubionoby zdanie co do sprawy wichrzącéj dzisiaj amerykańskim lądem i wciągającéj świat w ten wir nowych zdarzeń, to pewna, że Francja, raz przybrawszy posłannictwo czuwania nad ogólnym biegiem rzeczy ludzkich, dłużéj milczeć nie mogła. Oświadczenie, że myśl Anglji podziela, jest jednym z najważniejszych dziś wypadków i albo nas wszystko myli, albo narody powinny powitać ten krok Francji z serdeczną radością. Pewność, że p. Thouvenel zgadza się w widokach z lordem Russell, została przyjętą w Anglji za dowód szczeréj przyjaźni sąsiedniego państwa. Jeżeli Napoleonowi III chodziło o zdobycie spółczucia Anglji, nie mógł trafniéj wybrać ani czasu, ani okoliczności do osiągnienia zamierzonego celu. Z jakiegokolwiek względu zapatrywać się zechcemy na sprawy pospolite, zawsze przyjdziemy do tego wypadku, że tylko jednomyślność Francji i Anglji rozwój prawdziwego postępu i uzacnienie społecznych stosunków skutecznie zapewnić mogą. Świat nurtowany jest silnemi wewnętrznemi prądami, ale niech Francja i Anglja, te dwie niezaprzeczone przodownice wszelkiego światła i dobra, pójdą ręka w rękę, a nie znajdzie się ani jeden naród, któryby wskazanym przez nie szlakiem nie podążył ku szczęśliwszéj przyszłości. Może w gorącéj żądzy, aby działania ludzkie szlachetniejszy kierunek przybrały, zbyt łatwo oddajemy się nadziejom, jakie podług nas ten nowy a tak ważny krok rządu francuzkiego ziścić powinien, ale to pewna, że chociaż te dwa mocarstwa pojedyńczo wzięte, zdolne są, ulegając zwykłéj ludzkiéj ułomności, dopuścić się czynów błędnych lub niesprawiedliwych, działając razem, muszą w skutek nieodzownego moralnego prawa działać zawsze zgodnie z prawdą i słusznością.

Włochy.

Genua, 17 grudnia. W przeszłą niedzielę t. j. d. 15 bieżącego miesiąca, delegowani stowarzyszenia *przezorności* na ogólném zebraniu przyjęli uchwałę wysokiéj doniosłości.

Rozmaite komitety *przezorności* postanowiły przez swoich delegowanych, podać: istnienie i skład głównego genueńskiego komitetu pod rozbiór zgromadzenia.

Aby ocenić doniosłość téj uchwały, należy rozważyć, że komitet główny został świeżo przerobiony i uzupełniony przez Garibaldiego, który, jako jego prezydent, działa na mocy swéj własnéj i osobistéj powagi; że przeciwnicy wniesienia, p. Belazzi i inni członkowie komitetu genueńskiego użyli powagi i programmatu Garibaldiego dla obalenia wyżéj wspomnianego wniesienia, i że udało się usiłowaniom stronnictwa, którego naczelnikami są pp. Bertani, Saffi, Nicotera i t. d. zapewnić uznanie téj zasady: iż powaga zgromadzenia jest wyższą nad wszelkie inne, nawet nad powagę Garibaldiego, w tém co ściąga się do wyboru osób lub do uchwalenia programmatu.

Koleje burzliwego niedzielnego posiedzenia były bardzo znaczące. Wynurzyły się z powodu mianowicie zjazdu stowarzyszeń robotniczych żwawe zarzuty.

Z tego powodu *Goniec handlowy* czyni następne uwagi nad uchwałą zgromadzenia genueńskiego:

„Zwracamy uwagę na wypadek tego zgromadzenia co do Rzymu i Wenecji, sądząc, że wiadomość o nim nie będzie bez pożytku powszechnego.

Podług nas pierwszy to raz i w sposób pełen powagi wystąpiło stronnictwo, które nigdy nie zgadzało się z Garibaldim na programat i cel ostateczny, ale które przez wzgląd na okoliczności, nie przestawało iść z nim ręka w rękę.

Dziś to stronnictwo rozumie, że wybiła dlań godzina samoistnego bytu, a nawet gdyby to było koniecznem, wyrzeczenia się tarczy imienia Garibaldiego.

Wolno jednak mieć nadzieję, że posępne przewidzenia *Gońca* nie ziszczą się tak rychło, że wzgląd na przyzwoitość, utrzyma komitety *przezorności* w granicach rozsądnego programatu.

Czytamy w dzienniku *Narodowości*: Od ostatniego zwycięztwa ministrów i od otrzymania 232 głosów, niewiadomo dla czego złośliwość wysila się i codzień wskazuje nowych ludzi politycznych na zajęcie posad ministrowskich; najszczodrobliwiéj zaś szafuje ministerstwem spraw wewnętrznych.

Zawczoraj oddawano je panu Conforti, wczoraj panu Audinot, dziś dziennik *Espero* wymienia pana Lanza. Wspominamy o tych pogłoskach dla tego tylko, aby czytelnicy nasi wiedzieli o nich tyle przynajmniéj, ile ci, którzy zgromadzają się w sali parlamentowéj *straconych kroków* (t. j. gdzie się nic nie robi i czeka się tylko na jaką wiadomość), albo ile wiedzą politycy klubu Padu.

Mówią, my zaś niemal twierdzić byśmy mogli, że pan Minghetti zostanie mianowany syndykiem, czyli zwierzchnikiem obywatelskim Bolonji, swojego rodzinnego miasta. To mianowanie byłoby doskonale przyjętem przez Bolończyków i ożywiłoby duch publiczny w sercach uczciwych mieszkańców tego miasta, pragnących spokojności i rządowéj opieki.

Gazeta turyńska uwiadamia, że rada miejska stolicy zagłosowała ośm tysięcy franków na rzecz ludności miasteczka Torre del Greco, nawiedzonego wybuchem Wezuwiusza.

Turyn, 19 grudnia. Dzienniki włoskie pośpieszyły zadać kłamstwo twierdzeniom pana Coello, wyrzeczonym w izbie poselskiéj w Madrycie. Była to zaiste cudacka myśl tego mówcy, który chciał przedstawić najznakomitszych mężów włoskich, jako przeciwników jednoty, a więcéj jeszcze jako stronników federacji. Zdrowy rozsądek już potępił to ostatnie twierdzenie. Dla czego hr. Cavour złożył urząd po zawarciu pokoju w Villafranca? Dla czego pełnomocnicy włoscy odrzucili w Zurich federację? Oto że Austrja jako właścicielka części kraju włoskiego miała do niéj należeć. Czyż choć jeden Włoch mógł przyjąć podobny skład rzeczy! Któż mógłby przyzwolić na skonfederowanie się z byłymi książętami, którzy pod Solferino znajdowali się w obozie austryjackim, z neapolitańskimi Burbonami, którzy prócz własnéj, żadnéj innéj niepodległości uznawać nie chcieli, a ta ich niepodległość nie istniała, bo tajemne traktaty zhołdowały królestwo neapolitańskie Austrji? Godziło się wątpić, że jednota włoska dokona się w czasie mniéj lub więcéj blizkim; rzeczą jest oczywistą, że hr. Cavour nie wypowiedziałby wojny Franciszkowi II, ale gdy powstanie w Sycylji zapaliło się, jednota znalazła swe urzeczywistnienie, bo wszyscy Włosi gorąco tego pragnęli. Jest to tak pewném, że Włochy niczego innego nie pragnęły, że nawet dynastja sabaudzka nie mogła zgodzić się i nie zgodziła się dać jednego z swych książąt na udzielny tron toskański lub neapolitański, bo wówczas zdradziłaby sprawę narodową.

Dziwne twierdzenia pana Coello, kolejnego obrońcy monarchji konstytucyjnéj arcyksiążęcia Maksymiljana w Lombardji i Wenecji, księżny Parmy i jéj syna, którego chciałby późniéj osadzić na tronie toskańskim, bez względu na tak przez siebie zachwaloną prawowitość; obrońcy bądź co bądź Burbonów neapolitańskich, których restaurację pragnąłby co najprędzéj dla szczęścia Włoch, tak serdecznie przez siebie ukochanych, oglądać; stronnika władzy świeckiéj papieskiéj; te twierdzenia mówię, zostały przyjęte przez dziennikarstwo madryckie z pośmiewiskiem, na jakie zasługują. Jeżeli we Włoszech mowa pana Coello wywołała oburzenie, to jedynie przez wzgląd na ubliżenie pamięci wielkiego męża, którego strata coraz boleśniéj czuć się daje.

Francja.

Paryż 16-go grudnia. Jutro p. Troplong złoży sprawozdanie i projekt uchwały senatu 1-go grudnia. Mówią, że między kommissją i panem Fould zaszły z tego powodu ważne różnice w zdaniu i że w wielu drażliwych szczegółach trudno było porozumieć się co do formy sprawozdania. Wymowa pana Troplong zbyt bujna i kwiecista wywołała w komissji ostre przekąsy, ze strony pana Dupin, który po ostatniéj swéj chorobie stał się jeszcze dowcipniejszym, ale i jadowitszym niż dotąd. Żądano, aby p. Troplong umiarkował nieco pochlebny nastrój swéj mowy. Jest to słaba strona prezesa senatu, zbyt przeciążającego pisma swoje ozdobami. P. Dupin nie lubi pana Troplong, ma do niego dawne już urazy, rad więc był ze zręczności dania pełnego biegu swéj niechęci.

Jeden z tutejszych wieczornych dzienników donosi, że niemal codzień odbywają się posiedzenia marszałków i admirałów Francji, pierwszych w ministerstwie wojny, drugie w ministerstwie marynarki. Według jednozgodnych domysłów, celem tych posiedzeń jest wygotowanie listy podwyższeń i nagród służbowych, mających się ogłosić d. 1-go stycznia; znaczenie więc tych obrad jest podrzędne; ale co do posiedzeń marszałków powtarzają następną powiastkę. Na ostatniem z nich marszałek Pelissier kazał podać sobie zapałkę; posiedzenia są urzędowe, a więc nie należałoby pozwalać sobie na nich swobody obojętnéj w innych okolicznościach. Gdy szwajcar przyniosł kilka zapałek na srebrnym talerzu, obecni spójrzeli po sobie ale książe Małachowa najspokojniéj wziął zapałkę, potarł ją o zielone sukno stołu, za którym toczyły się obrady, dobył z kieszeni sygaro i począł je palić. Powstał szmer w kole i marszałek Baraguay d'Hilliers dosyć głośno wyrzekł: czyż rada marszałków ma zamienić się na kordegardę?, a gdy ta uwaga nie sprawiła skutku, dodał: należało by komukolwiek wyjść z tąd, ale zapewne nie mnie. Ani mnie, odpowiedział marszałek Pelissier, puszczając z ust wielki kłąb dymu. Minister wojny uprzedzając sprzeczkę, pośpieszył z zakończeniem posiedzenia.

Mimo zaprzeczeń *Monitora* pogłoski o zmianie gabinetu nie ustają. Szczególniej mówią o wyjściu hrabiego Persigny. Osoby pilnie postrzegające wszelkich zmian rządowych zauważały, że jeden z kandydatów wydziału ministerstwa spraw wewnętrznych pan Leti, w tych dniach miał dwa długie posłuchania u cesarza. Jeśliby rzeczywiście hr. Persigny urząd złożył, najprawdopodobniéj że P. Leti byłby jego następcą.

Paryż 17-go grudnia. Wiadomo, że p. Laprade stracił posadę professora za napisanie wiersza pod nazwą *Urzędowe Muzy.* Zwrócona uwaga powszechności sprawiła, że we wszystkich księgarniach na gwałt je rozkupują; po wszystkich czytelniach z rąk sobie wyrywają poszyt *Korrespondenta,* który je wydrukował. Wiersze pana Laprade dają niepochlebny obraz naszego czasu; poeta silnie powstaje przeciw urzędowemu kierunkowi, jaki przybierają literatura i sztuki; smaga Muzy, które zgodziły się przybrać służebną barwę. Dziwna tylko, że przez trzy tygodnie dziennik, który ten płód pióra pana Laprade ogłosił, nie ściągnął na siebie ostrzeżenia i dopiero po dekrecie cesarskim usuwającym satyryka z posady professorskiéj, minister spraw wewnętrznych domyślił się, dać dziennikowi zwykłe ostrzeżenie.

Dziś odbyło się posiedzenie senatu. Kommisja przez usta swego prezesa złożyła sprawozdanie; niektórzy senatorowie i słusznie nazwali je sprawozdaniem *trop long* (zbyt długiem). Wszakże ważność tego pisma zniewala nas udzielić je poniżéj w dosłównym przekładzie.

„Prześwietny senacie, powtórnie to w ciągu jednego roku, cesarz wzywa senat do obrad nad środkami *pewnemi, zdolnemi* rozszerzyć nasze konstytucyjne rękojmie. W grudniu roku przeszłego, chodziło o nadanie rozleglejszych obrębów rozprawom w senacie i izbie prawodawczéj.

„Dziś macie zająć się kontrolą skarbowości i nowemi środkami zmierzającemi do uczynienia jéj skuteczniejszą. Naród z zajęciem przypatruje się senatowi w tych ważnych pracach, wdzięczność jego zewsząd objawia się dla władcy, umiejącego wywoływać je zawsze we właściwym czasie, co jest dowodem genjuszu rządu, i z tą śmiałością która jest prawdziwą mądrością człowieka czytającego w przyszłości.

„Wszakże ani dziś tak jak przed rokiem nie idzie bynajmniéj o zboczenie z drogi wytkniętéj przez konstytucję 1852 roku. Konstytucja ma swoje znamię stanowczo oznaczone przez naszą organiczną ludową uchwałę. Spoczywa ona w swoich zasadniczych podstawach, na wyraźnéj umowie zawartéj przez sejmiki narodowe i przez nie tylko mogącéj się odmienić. Uporządkowała ona pierwiastki potęgi powszechnéj w równowadze, która dopóty pozostać powinna niezmienną, dopóki nie zmieni się wyrok ludowy. W saméj sobie rzeczona konstytucja jest przymierzem idei swobód 1789 z ideami porządku 1852 r. I dla tego spółczesna silnemu czynowi 2 grudnia, tego drugiego 18 brumaire, który wrócił porządek głęboko zawichrzonéj społeczności, nie chciała, wskrzeszając władzę, przytłumić wolności. I owszem pamiętała o jéj istotnych prawach, tak jak tego wymagał duch pojednawczy jéj twórcy, i daleko pomknięty stopień naszéj cywilizacji. Kiedy wolność przeszła w obyczaje, trudno aby nie odbiła się w ustanowieniach. Lecz aby się tam znalazła, nie jest koniecznem by wybuchała w dramatycznych objawach i gwarnym wrzasku. Francja, która bez niéj obejść się nie może, chociaż lęka się jéj nadużyć, nie wierzy aby była wygnaną lub nieobecną, bo czuje, że wolność drga w sercu jéj praw obywatelskich, najwyzwoleńszych w Europie; widzi ją w tych szerokich i głębokich rozprawach wielkich ciał państwa, będących światłem władzy i przestrogą kraju. W różnobarwnym ruchu najsprzeczniejszych pomysłów; w sporach domowych i zewnętrznych, w których nic się nie tai, ani nadzieje, ani żale, ani nagany, ani uprzedzenia.

„Wszakże konstytucja 1852, nie zobowiązała się przywrócić swobodom układu i form roztrzaskanych w 1848-m pod niszczącym rydwanem rewolucji; przeciwnie, głosowanie powszechne, którego brzmienie rozlega się jeszcze w naszych uszach; oświadczyło, że te formy uznaje za niezgodne z potrzebami społeczności, którą demokracja za sobą ciągnie, ale która lęka się otchłani i niechce w nią runąć przez bezsilność sternika i niedołężność steru. Zapewne kraj powinien być uposażony we wszelkie swobody, jakie bez zaszkodzenia sobie dźwignąć może; ale niemniéj jest koniecznem, aby władza nic nie straciła z tych przynależytości, co jéj wolność stanowią, i które niezbędnie wypływają z jéj umocowania. Zapomniano o tém po roku 1789; lecz co do nas, jesteśmy nader blizkimi 1848, abyśmy raz jeszcze zapomnieć o tém mieli. Zresztą cesarz w ten sposób pojął obustronne stanowisko. „Wybraniec ludu, powiedział, przedstawiciel jego potrzeb, wyrzeknę się zawsze i bez żalu każdéj niepożytecznéj dla dobra powszechnego prerogatywy, jak równie zachowam w mém ręku niezachwianą wszelką władzę nieodzowną dla pokoju i pomyślności kraju.“ Nigdy patryotyczniejsze słowa nie spłynęły z tronu. Serce i rozum spółcześnie je natchnęły. Te słowa przyniosłyby szczęście, nie jednéj władzy nawet konstytucyjnéj, które widzieliśmy tonące w burzy po długiem miotaniu się między uporem i słabością. Prawda, że takie myśli, tak silne i spokojne nie rodzą się w godzinach zguby. Tylko siła, mająca samopoznanie siebie i umiejąca sobą władać, natchnąć je może.

„Z tych uwag wynika, że przedstawione środki zasługują na przychylność senatu, jeżeli, jak jesteśmy razem z rządem cesarskim przekonanymi, te środki są tylko udoskonaleniem nie zaś zboczeniem od konstytucji 1852 i od jéj wewnętrznego składu.

§ 1.

„Pierwszy z tych środków polega na trybie głosowania budżetu przez ciało prawodawcze. Artykuł projektu poddanego waszym obradom, żąda zmian w art. 12-m uchwały senatu 25 grudnia 1852 r., który ten szczegół urządził. Senat może raczy przypomnieć sobie, że wówczas jego sprawozdawcą był ten sam co i dzisiaj. Temu to przypomnieniu winienem zaszczyt, że wasza kommissja mnie właśnie poruczyła przełożyć wam swoje zdanie.

„Nie zapomnieliście o okolicznościach, jakie poprzedziły uchwałę senatu 1852.

„Głos Francji zmienił prezydencję 10-letnią na monarchję cesarską. Napoleon III został obwołany; sejmiki ludowe co go wybrały 10 grudnia, co go potwierdziły w r. 1852-m, powierzyły mu ostatecznie dolę kraju i uznały tron dziedzicznym w jego rodzinie.

„Aż dotąd stosunki między rządami uprzedniemi i narodem, odznaczały się systematyczną podejrzliwością, badaniem dokuczliwem rozsiewającém trudności na drodze spraw krajowych i wątliły władzę w najwznioślejszém jéj powołaniu. Z cesarstwem, miały się otworzyć nowe drogi. Bo nie tylko treść ustanowień, ale i sam ich duch został zmieniony. Zasada powagi z cudowną jednomyślnością została podniesioną. Nie chciano popełnić niedorzeczności, aby ją podniósłszy jedną ręką, obalać drugą. Na miejsce ducha zazdrości i podejrzeń, miał wejść duch spółdziałania i ufności; tak dalece, że nie odwrócił cesarza od spełnienia umocowania, ani antagonizm uorganizowany, na któryby natrafił w ruchu naszych ustanowień, ani nieufność która przestała istnieć między narodem a jéj głową. Nie znaczy to wcale, że w tém wielkiem i patryotyczném pojednaniu, potrzeba było poświęcić rękojmie i ostróżności wymagane przez dobro pospolite. Rękojmie i ostróżności równie są pożytecznemi dla władzy jak dla narodu, rozsądek je nakazuje. Ale między rozsądkiem a duchem sprzeczności, duchem podejrzliwym, zachodzi cała przestrzeń między dobrém a złém usposobieniem.

„Cóż zaszło tymczasem w tém co się ściąga do praw skarbowych? Ciało prawodawcze, które podług artykułu 39 konstytucji, obowiązane jest uchwalać podatki, sądziło być swą powinnością roztrząsać wydatki konieczne na utrzymanie ruchu służby zarządowéj, z drobiazgową bacznością, która oddawna, a szczególnie od r. 1830, przewodniczyła pracom parlamentowym izby poselskiéj. Ciało prawodawcze mając przed oczami liczne i poważne przykłady, przez przyrodzone naśladownictwo w zgromadzeniach po sobie następujących i przez chwalebną żądzę oszczędności uległo ich powadze. Lecz nie postrzegło, że taka pilność, będąca jedną z tych którą prawoznawcy rzymscy nazywają *(nimiam atque miseram diligentiam)* zbyteczną a nędzną pilnością), nigdy do niczego nie służyła, tylko do wyzucia korony z cząstki jéj przynależytości i do przeniesienia zarządu kraju do izb. Rząd słusznie sądząc, że ten kierunek był anachronizmem godnym pożałowania i źródłem zatargów, pomyślał o wezwaniu was do wytłómaczeniu ducha konstytucji 1852, przez uchwałę senatu mającą każdemu wskazać jego miejsce i określić przynależytości. Co też i uczyniono przez uchwałę senatu 25 grudnia tegoż roku, stanowiącą, że budżet będzie głosowany ministerstwami, z przejrzeniem ich części w kolei rozdziałów i artykułów, że rozkład kredytu udzielonego każdemu ministerstwu na jego rozmaite służby i rozdziały, wykonywać się będzie przez dekreta cesarskie, wydawane w radzie stanu.

„Pozwólcie przypomnieć sobie szczegółowie uwagi, które wam przewodniczyły. Bo w tym przedmiocie znajduje się w grze cała zasada rządowa. Według przyjętego wykładu przychodzi się do trybów głosowania różniących się między sobą; a wówczas prawo budżetu staje się czynem ufności lub zamienia się na pole walki, jest albo kontrolą albo inkwizycją, pomocą lub przeszkodą.

„W nowém prawie wypływającém z cesarskiego ustanowienia, byliście skłonni do wierzenia, że kredyta głosowane przez ciało prawodawcze są (iż użyję wyrazów pana Bineau ówczesnego ministra skarbu), pewnego rodzaju przedpłatą udzieloną rządowi, nie na ślepo, ale po roztrząśnieniu, aby tenże rząd opatrywał potrzeby każdéj służby ministerjalnéj, w zastosowaniu którego wyłącznie służące mu posłannictwo, czyni go najlepszym sędzią. Wsławiony mówca p. Royer-Collard nazwał przedpłatę „systematem ciasnym, oburzającym, niedołężnym, zabytkiem innych czasów i rządów;“ ale te słowa stosować by się tylko mogły do niedbalstwa, które wydatkuje ryczałtem niesporządziwszy z góry rachunku. Nic zaś niema zastraszającego dla przedpłaty opartéj na dokładném obliczeniu, po rozumowaném ocenieniu dochodów i wydatków. Owoż, ciało prawodawcze postępuje tym trybem, głosując na pieniądze z zupełną znajomością rzeczy. Niebronném mu jest jednak postępować z przezorną ufnością w wykonywaniu służącéj sobie niezaprzeczonéj prerogatywy jednego z praw najistotniejszych między temi które pozyskano w 1789 r. Bada ono potrzeby, rozważa zasoby, wyznacza źródła, aby rząd używał ich ze swojego stopnia najwyższego administratora, pod warunkiem zdania liczby.

„Powiemy więcéj, kiedy rząd dopomina się u posłów o wielką coroczną pomoc narodową, ciż posłowie przekroczyliby wszystkie obręby rozumnéj kontroli, jeśliby, bądź co bądź, chcieli widoki swoje osobiste postawić na miejscu światła, jakie rząd czerpa w piastowaniu spraw krajowych i zagranicznych, w dokładnéj znajomości potrzeb i wypadków, w uczuciu swych obowiązków i odpowiedzialności.

„Owoż, aby nic oddać prerogatywy cesarskiéj na porywczość reform, które nie prostują rzeczy, tylko z ich narażeniem; prawo konstytucyjne winno być ostróżném i obwarować się pewnemi granicami. Uczynił to senat monarchji umiarkowanéj; zrozumiał, że kiedy konstytucja wprawia w grę władze, wzajemnie się ograniczające, powinna uprzedzać zatargi bezwarunkowego prawa przez pomiarkowanie i układy.

„Na nieszczęście czasy nie są zawsze równie przyjazne dla mądréj równowagi, zgłębiając przeszłość oczywiście dostrzedz można, o ile zasady rządu odbijają się i skupiają w głosowaniu budżetu.

„Pod pierwszém cesarstwem, kiedy namiętności Europy uczyniły koniecznem wielkie ześrodkowanie wszystkich sił rządowych, rękojmie ustąpiły miejsca ofiarom i ciało prawodawcze głosuje ryczałtem i w milczeniu budżet. Porządek istnieje w skarbowości tylko mocą niezłomnéj woli Napoleona I i uczciwością jego ministrów.

„Po nim rękojmie znowu się wynurzyły nie bez pożytku dla skarbowego gospodarstwa; karta otworzyła widnokrąg rozbioru.

„Ale w r. 1815, znalazło się zgromadzenie bardziéj królewskie niż król i więcéj parlamentarne niż karta, a to zgromadzenie próbowało na prędce zaprowadzić we Francji rząd podległy kierunkowi wszechmocnéj izby. Nie była to, wbrew przeciwnym twierdzeniom, monarchja według karty, ale monarchja na obraz Anglji.

„W istocie widziano, że izba 1815 r. ujęła w swe ręce budżet, przerobiła go według swéj woli, wprowadziła weń sprzedaż urzędów, wchodziła w najmniejsze drobiazgi, oszczędzała na atramencie, na papierze, na rejestrach biórowych, zachwiała cały nasz zarządowy mechanizm i zamyślała, przez zawzięte zniesienie posad płatnych o wskrzeszeniu intendenctw i parlamentów o zniszczeniu przekazanych Francji przez konsulat ustanowień, oraz o skrytém przywróceniu dawnego rządu. Jakiż nieład na szali władzy królewskiéj i władzy izby określonych przez kartę, wynikający z tego przesadzonego tłómaczenia prawa głosowania podatków!

„Ale czas jeszcze nie nadszedł, w którymby deputowani mogli, przez wykład przesadzony tego prawa, wynękać przeważne wtrącanie się w administrację. Rozkaz 5 września 1816 położył koniec tym pochopom utworzenia parlamentarnéj monarchji.

„Wówczas to prerogatywa korony znalazłszy się swobodną, otrzymała ustawę 25 marca 1817 zmierzającą do pojednania obustronnych praw rządu i izby, w rozbiorze budżetu i wyznaczaniu kredytów.

„Duch i mechanizm téj ustawy był następny:

„Izba nie głosuje użycia pieniędzy; otwiera kredyta po rozważeniu i roztrząśnieniu wydatków. Udziela, zmniejsza, lub odmawia. Kiedy który z artykułów wywoła poprawę, wówczas idzie pod rozbiór. Jeśli wydatek zdaje się być szkodliwym lub zbytecznym, izba oświadcza naganę, ale nie wykreśla, mianowicie artykuły wydatku; zmniejsza tylko wymiernie kredyt wypisany u dołu rozdziału, a następnie kredyt otwarty ministrowi na wydatki jego wydziału.

„Po zagłosowaniu szczególnych kredytów dla ministerstw, służy właściwemu ministrowi moc, jeśli uzna za pożyteczne i przyzwoite, przedstawienia królowi nowego rozkładu summ zapisanych na różne rozdziały swego budżetu. Ten rozkład mógł nie zgadzać się z rozkładem służącym za osnowę roztrząśnienia w izbie. Czy było to zgwałceniem uchwały izby? Bynajmniéj! bo izba głosowała tylko na kredyta nie na wydatki, to jest, nie na użycie kredytu. Wówczas głosowanie jéj szczegółów służy tylko za skazówkę, nie zaś za ograniczenie.

„To pociągało za sobą następstwo, że jeśli jaka ważna i nieprzewidziana okoliczność zwichnęła rozkład, podany izbie dla oświecenia jéj postanowień, rząd miał prawo odmienić rozkład summ wyznaczonych i przenosić z jednego rozdziału na drugi część kredytu. Naprzykład, minister marynarki żądał i otrzymał wyznaczenie 16-tu miljonów na żywność, 8-m na uzbrojenie, jeżeli po zagłosowaniu izby zdarzy się potrzeba wyprawić na morze większą liczbę okrętów, minister na własną odpowiedzialność może przedstawić królowi inny rozkład, od tego jaki był zagłosowany; tak, że rozdział uzbrojenia może być powiększony częścią rozdziału żywności.

„Więcéj jeszcze: jeśliby naprzykład izba zmniejszyła summę przeznaczoną na prefektury w sposób szkodliwy dobru służby, król, w rozkazie rozkładu przepisanego przez ustawę 25 marca 1817 mógłby uczynić oszczędność na gałęzi służby niezmniejszonéj przez izbę i nie dawać żadnego względu na oszczędność przez nią uchwaloną.

„Zapewne w czasach zwyczajnych, ministrowie mieli moralną powinność trzymać się stanu wydatków złożonego deputowanym; bo inaczéj przedstawienie ich i rozbiór doprowadzałyby tylko do zawodów. Wymagały tego zdrowy rozsądek, dobra wola i potrzeba zgody między władzami.

„Ale kiedy okoliczności szczególne zniewalały, już po zagłosowaniu, uczynić inny rozkład od rozkładu przedstawionego,—korona miała władzę czynienia w nim odmian. Co wyraźnie wypływało z prawa 25 marca 1817 r. i co też wypływało z téj zasady, że lubo izba powinna była uchwalać podatki i kredyta ze znajomością rzeczy, niemniéj atoli moc rozrządzania niemi i moc poddania ich użycia pod pewne prawidła służyła koronie, któréj karta poruczyła rząd i administrację. Był to nie mały przywiléj naznaczania, odmawiania lub zmniejszania kredytów. Pójść jeszcze daléj byłoby przywłaszczeniem.

„Taki był należycie dowiedziony zwyczaj, którego wykonywanie wiele lat przetrwało.

„Zdawało się, że ten systemat tchnął duchem pojednawczym. Król wchodził w obręb swego działania; izba zostawała przy swoim: nic dowolnego nie przewodniczyło ich stosunkom; polityka która rokuje zamiast ścierania się i walczenia wzięła górę. Powiedzmy mimo jazdem, że taż sama polityka była zasadniczą myślą uchwały senatu 1852 r., i że zastostowana do skarbowego zarządu Francji, nadała mu doskonały porządek, wprowadziła rozumne oszczędności, potężne i płodne drogi dla kredytu. Dziś kiedy godzina bezstronności nadeszła, dzieje ogłaszają te wypadki i umieszczają pp. de Corvette i de Villèle, którym wprowadzenie ich w życie było poruczone, w liczbie znakomitych ministrów.

„Prawda, że prawo 1817 wytrzymało silne ciosy ze strony oppozycji. Była to jedna z ożywionych stron walki między prerogatywą królewską a wszechmocnością izby, walki, dręczącéj restaurację aż do jéj upadku. Wzięła ona za pole bitwy właśnie to stanowisko, na którém władza administrowania zdybuje się z prawem głosowania podatków. Nie będziemy przypominali wszystkich zdarzeń które ją odznaczyły od 1820 do 1821 roku. Prerogatywa królewska broniona przez pp. Pasquier, Roy, de Villèle i Courvoisier opierała się panom Manuel, Foy, Benjamin Constant, Laffitte i Royer-Collard, obrońcom prerogatywy izby; dość gdy przypomnę jednę mowę pana Royer-Collard z 1822 r., ponieważ skupia ona w formie zdaniowéj i w rozumowaniu z wysoka zaczerpniętem, całą teorję władzy

parlamentowéj. Nie podobna przepisywać téj mowy a trudno byłoby ją streścić. Poprzestańmy na tém: podług mówcy prawo 1817 jest niekonsekwencyjne i niedostateczne. Szczegółowa i ścisła specjalność jedynie odpowiada przywilejowi izby w rzeczy podatków. Izba w skutek głosowania powinna ściśle zamknąć każdego ministra w obrębie potrzeb służbowych i zagłosowanych dla nich wyznaczeń. Bo każdy dział budżetu jest żądaniem, każde żądanie staje się zobowiązaniem, a każde zobowiązanie wyłączną powinnością.

„Następnie wchodząc w rozbiór saméj zasady, oświadcza, że izba ma prawo i powinność ciężyć na administracji całą wagą swojego niezmiernego prawa udzielania lub odmawiania pieniędzy; chce on, aby to prawo było bezwarunkowém i nie miało innych granic, prócz służącéj królowi władzy rozwiązania izby i odwołania się do kraju. Jeśliby zarzucono, że w ten sposób izba przywłaszcza jeden z najwyższych obowiązków korony, mówca odpowiada, że ten zarzut bynajmniéj go nie wzrusza. Dosyć mu, byle izba korzystała ze swego prawa. By tego dowieść stanowczo stawi czoło zarzutowi i wybiera najstosowniejszy przykład dla dowodu, do jakich granic myśl jego zamierza doprowadzić prerogatywę izby. Jeżeli izba uznałaby, że administracja powinna być bezpłatną jak w Anglji mogłaby odmówić wszelkiego wyznaczenia na pensje; i napróżno występowanoby z twierdzeniem, że zasłużyła na zarzut wtrącania się w administrację. Nie! izba nie administrowałaby. Król nie przestawałby jak i dotąd administrować, tylko prefekci byliby bezpłatni. Kiedy izbie służy tak straszliwe prawo, jak prawo uchwalania podatków; kiedy jest zasadą, że to prawo jest absolutne, wyjąwszy ograniczające je prawo rozwiązania, nie należy cofać się przed obawą skrępowania lub ubocznego nadwerężenia administracji.

„P. Royer-Collard kończył następnemi uwagami:

„Czas prawa 1817 przeminął; czas specjalności nadszedł. Napróżnoby ją odtrącać, zawsze występować będzie coraz natarczywiéj, i podobno ciężko zatryumfuje nad niedbalstwem większości, nad wstrętami ministrów."

„Mówca nie mylił się; w 1830 specjalność wyszła zwycięzka z łona rewolucji i zasiadła na zwaliskach monarchji, którą p. Royer-Collard nad inny kształt rządu przenosi. Nie oczekiwał on takiego tryumfu.

„Co do nas, złożmy mu dzięki, że niezmrużonem okiem i z nieubłaganą logiką odkrył następwa specjalności. Wiemy teraz, że taka specjalność, jaką on pojmował, może rozbroić koronę i zawichrzyć organizację, gospodarstwo i osobistości zarządu; że dosyć mu na usprawiedliwienie powiedzieć: ja nie administruję, bo tylko rozprzęgam administrację.

„Cokolwiek bądź, zgromadzenie do którego p. Royer-Collard przemawiał, nie było jeszcze wówczas do słuchania go dojrzałem. Restauracja znajdowała się w całéj swéj sile; izba szanowała prerogatywę; dowody przytaczane przez mówcę oppozycyjnego dla jéj przekonania, były najwłaściwszemi do zachwiania wiary. O ileż zdają się one nam być dzisiaj godnemi rozpamiętywania, nam cośmy widzieli do jakich zgubnych ostateczności prowadzi nadwątlenie zasady powagi przez zrugowanie władzy, przez te wyobrażenia bezwzględne, posuwające się naprzód, niebaczne na blizką otchłań."

„Wszakże nim nadeszła rewolucja lipcowa p. de Villèle, zachwiany temi napadami, rozumiał, że polityka zniewoliła go do niejakich ustępstw dla specjalności. Uczynił to przez wyjednanie rozkazu 1-go września 1827. Czuł zbliżającą się chwilę, w któréj i samemu i oddanéj mu większości przychodziło stanąć przed sądem zgromadzeń wyborczych. Oppozycja ze wszystkich stron podnosiła głowę; spodziewał się ją zakląć, zadawalając część jéj wymagań, ale władza nadwątlona jeszcze bardziéj słabnie przez ustępstwa. Rozporządzenie samo w sobie powinno było podobać się zwolennikom specjalności; lecz nie przyniosło żadnéj korzyści dla ministra. Wybory zmusiły go ustąpić z widowni."

Czytamy w jednym z dzienników prowincjonalnych, że wkrótce wyjdzie u księgarza Dentu zbiór powieści pióra cesarzowéj Eugenji, tudzież księżny Metternich, pani de la Bedoyère, książęcia Metternicha i pana Mocquard. Często u dworu, małe kółko oddaje się téj umysłowéj zabawie, tak zwyczajnéj za czasów Ludwika XIV. Każda z uczęstniczek i każdy z uczęstników pisze powiastkę lub co podobnego; następnie rękopis przeziera się, rozszerza lub skraca, zkąd niekiedy powstaje wdzięczna całość.

Dziennik paryzki *Czas* utrzymuje, że rząd francuzki poczynił kroki w Petersburgu w Wiedniu i Berlinie, dla porozumienia się w sprawie anglo amerykańskiéj i dla dójścia w danym razie spólnemi usiłowaniami do polubownego jéj załatwienia.

Monitor powszechny ogłasza następne ostrzeżenie:

„Minister spraw wewnętrznych,

„Zapatrzywszy się na N. 25 listopada dziennika *le Correspondant*, obejmujący wiersze pod nazwą: *Urzędowe muzy*, noszące podpis pana V. de Laprade, członka Akademji francuzkiéj.

Zważywszy, że te wiersze są krzywdzącą djatrybą, wymierzoną tak przeciw zaprowadzonemu porządkowi rzeczy, jako też przeciw panującemu, którego Francja sobie nadała;

Zważywszy nadto, że te napaści tchnące duchem nienawistnego czernidła, oczywiście zmierzają do wywołania pogardy ustanowień cesarskich i do uszczerbku winnego uszanowania głowie państwa;

Zapatrzywszy się na artykuł 32 dekretu organicznego o prasie z dnia 17 lutego 1852,

Stanowi:

Art: 1. Piewsze ostrzeżenie dane jest dziennikowi *le Correspondant*, w osobie pana Douniol, wydawcy tego czasopisma i w osobie pana V. de Laprade, autora oskarżonych wierszy.

Paryż, 19 listopada. Najsmutniejsze wiadomości dochodzą z wielkich miast przemysłowych i rękodzielnych; w Lyonie i Saint-Etienne, bankructwa są niezmiernie liczne, w Paryżu wielu główniejszym domom knpieckim grozi podobneż nieszczęście.

Mówią o znaczném zmniejszeniu robot w Paryżu; jest to przedmiot ogromnéj wagi. Niemniéj powszechność zajmuje się przedmiotem pomocy dla niedostatnich zwłaszcza wśród zimy tak do przybycia ciężkiéj z powodu drożyzny zboża, na co niepokoje amerykańskie wielce wpływają. Miasto Paryż wydatkuje zwykle corocznie na wsparcie nędzy jedynaście miljonów franków. W tym roku summa ta nie wystarczy, bo już liczba ubogich zapisanych w biórach dobroczynności doszła do 106 tysięcy osób! Przeznaczono w tym roku trzy miljony franków na naprawę kościołów katolickich w Paryżu. W ciągu ostatnich ośmiu lat przebudowano ich lub naprawiono 23. Miasto kupiło trzy kościoły zamienione na rękodzielnie, a pięć kościołów zupełnie na nowo buduje.

Zwinięto dwa półki w wojsku, a mianowicie 103 piechoty i 2-gi legjonu cudzoziemskiego, co przyniesie około trzech miljonów oszczędności.

W dziennikarstwie klerykalném narobiło wielkiéj wrzawy *odstępstwo Przyjaciela Religji*, który zerwał ze znaczną liczbą swéj redakcji, dla zbliżenia się do znakomitéj części powszechności, która we Francji i we Włoszech pragnęłaby pogodzić kościół z ruchem wyzwolonym. *Wprawdzie Gazeta Francji i Świat* wołają: Nigdy nie będzie zgody, ale doświadczenie pokazało, że taki upor jest błędem w polityce, tém większym za tém musi być w religji. Pod względem katolickim jest za co chwalić dziennik *Przyjaciel Religji*, że poślubia też same zasady, co O. Passaglia i tylu innych mężów, oskarżanych o odstępstwo kościoła, za to, iż nie zrywają z życiem nowoczesnem. Mówią, że wydawnictwo *Przyjaciela Religji* kierowane odtąd będzie przez księdza Sisson, dotychczasowego redaktora i hrabię de Las-Cases, deputowanego izby prawodawczéj.

Dnia, 21 grudnia. Dziś w salonach ambasady pruskiéj w Paryżu odbyło się nabożeństwo żałobne z powodu śmierci hrabiego de Pourtalès. Przedstawicielami rodziny byli p. von Bethmann-Holweg, minister wyznań w Berlinie, teść zmarłego i p. Wilhelm de Pourtales, brat rodzony. Ciało dyplomatyczne znajdowało się w zupełności; cesarz rozkazał przedstawić siebie jednemu ze swych szambelanów.

Anglja.

Londyn 19 grudnia. Dziennik *Ranna Poczta* umieścił następne uwagi:

Wiadomo wszystkim, że okazywane przez Anglję umiarkowanie względem Ameryki, politycy amerykańscy przypisywali obawie. Nie potrzebujemy uciekać się do omówień. Bombardowanie miasta Greytown, znajdującego się pod opieką Wielkiéj Brytanji, było krokiem gwałtownym. Toż samo powiedzieć można o wyprawieniu naszego posła podczas wojny z Rossją, o schwytaniu statku *San-Juan*. Wszakże to wszystko nie sprowadziło wojny. Owoż Amerykanie zdają się rozumieć, że sprawa zatrzymania parostatku *Trent*, podobnież na niczém spełznie. Rzeczywiście rząd amerykański sądził, że się go lękamy, przynajmniéj taka jego była myśl, kiedy ostatni statek pocztowy opuszczał Waszyngton. Chętnie przypisujemy temu sposobowi widzenia ufność wyrażoną przez rząd, że Ameryka zachowa pokój z państwami obcemi.

Wszystkie stronnictwa, cały nawet lud angielski, jesteśmy najmocniéj przekonani, pragną pokoju z Ameryką. Tylko niezbędna konieczność zniewoli nas rozpocząć wojnę; ale gabinet waszyngtoński już wie, gdy to piszemy, że cokolwiekby to nas kosztować miało, gotowi jesteśmy bronić czci narodowéj i jeżeli odmówioném nam będzie sowite wynagrodzenie, gotowi jesteśmy mocą oręża popierać słuszność naszego prawa. W istocie, im dłużéj zastanawiać się przychodzi nad rodzajem obelgi wyrządzonéj na pokładzie parostatku *Trent*, tém pokazuje się ona niepodobniejszą do usprawiedliwienia. Ani w dziejach, ani w kodeksach praw, odszukać trudno tak wyraźnego zgwałcenia flagi neutralnéj. Nawet w największym zapale owéj dlugiéj wojny z Francją, w czasie w którym mniéj niż kiedykolwiek ważono prawa neutralne, nic podobnego do sprawy *Trentu* znaleźć się nie da; ten krok występnéj gwałtowności tém jest nadzwyczajniejszy ze strony Ameryki, która zawsze utrzymywała, że należało ścieśniać, nie rozszerzać prawa stron wojujących.

Dnia 20 grudnia. Królowa z trudnością i po najboleśniejszych objawach opuściła Windsor i odjechała do Osborne. Książę Walji towarzyszył matce do Gosport; po pogrzebie znowu do niéj pośpieszy; królewna Alisa z jednostajném poświęceniem czuwa nad królową; młódsze dzieci odjechały przed nią na kilka godzin, dla oszczędzenia jéj nadmiaru łez przy odjeździe. Najjaś. pani przybrała strój wdowi w całéj jego surowości. Król Belgów jest ciągle oczekiwany, ale stan zdrowia opóźnia jego przybycie.

W dzień pogrzebu, sprawy w wielkich zakładach kupieckich, będą zawieszone, sklepy londyńskie pozostaną zamknięte. Municypalności całego kraju ciągle nadsyłają adresy spółubolewania i jeżeli miłość i przywiązanie ludu mogą złagodzić gorycz jéj boleści, otrzymuje ona ze wszystkich stron te pociechy.

Nic nie rozstrzygnie się w Cambridge co do urzędu kanclerza uniwersytetu, osieroconego przez śmierć książęcia Alberta. Stronnictwo wyzwolone prowadzi lorda Palmerstona; przeciwnicy jego zarzucają, że kanclerz zawsze był wybierany z grona izby Parów. Jeśli to zdanie przeważy, jest bardzo podobném do prawdy, że wyzwoleni którzy w żaden sposób dopuścić nie chcą do tego urzędu książęcia Buccleugh, kandydata torysowskiego, poprowadzą książęcia Walji, który w ten sposób wziąłby w puściźnie po ojcu godność, poczytywaną przez księcia Alberta za najzaszczytniejszą.

Lud angielski ze wzrokiem wytężonym ku Ameryce cierpliwie czeka; ale czas nie oziębia jego uczuć, wierzy on w swoje prawa, wyrażone w piśmie przesłaném panu Lincoln, a ta wiara umocniła się jeszcze, dzięki zewsząd wynurzającemu się spółczuciu dla jego sprawy. Zaiste, drogoby zapłacił za szczere i serdeczne stosunki z Ameryką, ale cena ich wydaje mu się być zbyteczną. Nadto zapuszczając wzrok w przeszłość, nie może odjąć się obawie, że jeśliby w niniejszém zdarzeniu okazał duch pojednawczy graniczący ze słabością, nie uniknąłby przez to tego stanu chronicznéj zawziętości przeciw Anglji widocznéj we wszystkich czynnościach Stanów Zjednoczonych i który prędzéj później musiałby doprowadzić do gwałtownego zerwania.

To przekonanie potwierdziło odczytanie pism dyplomatycznych, wymienionych między gabinetem waszyngtońskim i umocowanymi angielskimi. Postrzeżono w pismach pióra pana Seward, pewną siłę niestosowną do ukojenia w Anglji narodowéj dumy. Anglicy rozumieją, że wytrwałość związkowych w odmawianiu skonfederowanym praw strony wojującéj, nie może mieć innego skutku prócz uczynienia wojny okrutniejszą. Powszechnie chwalą lorda Russell, że nie zobowiązał się nieuznawać w żadném zdarzeniu Stanów południowych i upowszechnia się wiara, że jeżeli te Stany potrafią przebyć zimę bez ciężkich klęsk, albo jeżeli pokonają wojsko zebrane nad Potomakiem, uznanie ich przez Anglję stanie się niezaprzeczoném. Stany Zjednoczone zdają się być tak przekonanemi o téj prawdzie, że właśnie w przewidywaniu tego następstwa, eskadra związkowa usiłuje zawalić kamieniami porty południowe, lecz to postępowanie wojenne żwawo jest ganione w Anglji.

Dnia 20 grudnia. Królowa, królewny Alisa, Helena i Luiza, tudzież wielki książę Ludwik hesski (narzeczony królewny Alisy), wyjechali dziś o południu z Windsor do Osborne.

Austrja.

Wiedeń, grudnia. Minister stanu p. Schmerling, składając na dzisiejszém posiedzeniu izby poselskiéj budżet, przemówił w następnej térści:

„Zważywszy, że sejm siedmio grodzki niemógł jeszcze być wezwanym do wyprawienia swych posłów na radę cesarstwa, że taż rada, nie mogąc dotąd uważać się za zupełną, a więc nie mogła dopomnieć się o prawo sankcji nadanéj sobie przez § 10 ustawy zasadniczéj, oraz załatwić najgłówniejszego zadania t. t. ustalenia budżetu. Zważywszy, ten stan rzeczy i konieczność zamknięcia sejmu, oraz w przekonaniu, że wymienione przeszkody, dadzą się jeszcze uchylić w ciągu trwania niniejszych obrad, ujrzeliśmy się, w przewidzianych okolicznościach przez § 13, według którego budżet może być podany do wykonania, w skutek cesarskiego rozkazu. Ministerstwo nie może pominąć wypowiedzenia wyraźnie i szczerze, że to prawo konstytucyjne służy cesarzowi. Wiele wszakże zależy na tém najjaśniejszemu panu, aby skoro raz wszedł na drogę konstytucyjną, budżet państwa został co najprędzéj poddany na roztrząśnienie jawne, będzie to bowiem rękojmią powszechnego przedstawicielstwa ogólnych potrzeb kraju i posłuży do utrwalenia ufności w szczerość zamiarów rządu.

Ponieważ kraje przedstawiane mają prawo oczekiwać, iż nie będą skrzywdzone z powodu przeszkód, zdarzonych nie z ich winy, tudzież, że nie będą umieszczone w jednym rzędzie z krajami, w których należy postępować drogą nakazu i ponieważ nie istnieją żadne rozporządzenia prawne, któreby nie dozwalały cesarzowi samowolnie ścieśnić prawo służące naj: panu w ustanowieniu budżetu państwa, podług § 13, i działania podług zasad konstytucyjnych nawet wówczas, kiedy ustawa zasadnicza dozwala wyjątku, cesarz upoważnia ministrów do złożenia wyjątkowo teraźniejszéj radzie cesarstwa budżetu na r. 1862 i rachunków z roku 1860, również jak połączonych z niemi wniesień skarbowych. Cesarz przyznaje konstytucyjnym obradom nad témi wniesieniami, w tym szczególnym razie, względnie krajów przedstawianych, też samą skuteczność, jakąby miały postanowienia rady państwa zupełnéj. Ministrowie wyraźnie oświadczają, że przyjmują odpowiedzialność za dzisiejszy krok przed radą cesarstwa zupełną.

Minister skarbu, p. Plener, zdał następnie sprawę z obrotów skarbowości za lata 1860 i 1861.

Niedobór 1860 roku wynosi 65 miljonów zł. r. i pokryty został pieniędzmi pochodzącemi z wynagrodzenia za kraje lombardzkie przez zaliczenie obligacij pożyczkowych i wypuszczenie listów zastawnych.

Niedobor 1861, zamiast przewidywanych 40 miljonów, wyniosł 109 miljonów i pół.

Przewyżka niedoboru wypłynęła ze wzrostu wydatków na wojsko o 50 miljonów, z powiększenia budżetu marynarki o 7½ miljonów i z różnicy na mniéj o 10 miljonów dochodów z Węgier. Rzeczony niedobór został pokryty przez zaliczenie pieniędzy z wynagrodzenia za państwo lombardzkie, przez zaliczenia na obligacje pożyczkowe, przez wypuszczenie listów zastawnych, oraz pieniędzy papierowych i przez obróty depozytowe.

Minister skarbu składa pismo usprawiedliwiające działania skarbu 1861.

Budżet na rok 1862.

Co do budżetu wojskowego, ustalenie wydatków jest niepodobne z powodu nakładów, jakie przewidywać daje marynarka; toż samo rozumieć należy o zarządzie cywilnym z powodu jego blizkiéj organizacji. Zarząd cywilny 99¾ miljona, zarząd wojenny i morski 108½ miljon. Procent od długu państwa 106¼ mil. umorzenie długu publicznego 18¼ miljon. procenta zaręczone i strata na monecie 22 miljony.

Dochody: podatki bezpośrednie 105½ miljon., podatki uboczne 176½ mil. przychody dóbr skarbowych 7½ miljonów, rozmaite wpływy 7 miljonów. Niedobór 58 mil. Przewyżka nadzwyczajnych wydatków 45-ciu miljon. potrzebną jest dla wojska, tudzież druga przewyżka 7¼ miljonów na marynarkę.

Rozkład niedoboru na dwie osobne główne rubryki, daje przewidywać sposób jego pokrycia. Co do pierwszéj rubryki, trzeba będzie udać się do podatków, co do drugiéj do pożyczki. Wszakże nie zapowiedziano nowych działań kredytowych, ponieważ znaczne części pożyczki hypotekowanéj w banku narodowym, nie zostały jeszcze załatwione.

Pokrycie więc niedoboru jest nieoddzielném od sprawy banku i od sprawy prawideł połączonéj z nim wymiany, oraz ze zmniejszeniem obiegu not bankowych.

Zasadnicze rysy urządzenia stanu banku są następnie rozwinięte:

Przedłużyć przywiléj banku, umorzyć dług papierów wiedeńskich do roku 1870, zaspokoić dług w gotowiźnie zaciągnięty we 20-tu terminach miesięcznych w zamian umorzenia pożyczki londyńskiéj. Pozostałość zaś długu 189-ciu miljonów, rozdzielić należy na pożyczkę bezprocentową, któréj zwrót nie może być wymagalny przez ciąg trwania przywileju (co do ilości to będzie przedmiotem późniejszéj umowy), pozostałość długu będzie umorzoną obligacjami pożyczki w losach 1860, a później przez kolejną wyprzedaż dóbr państwa, pozostałość pożyczki losowéj 1860 przejdzie do rąk zarządu skarbowego.

Obowiązkiem banku będzie wyprzedaż złożonéj mu rękojmi i wyprowadzenie z obiegu not bankowych na otrzymaną ze sprzedaży wysokość. Ograniczenie najwyższéj ilości not bankowych i obrótu brzęczącéj monety będzie prawem określone. Spełnienie wyżéj przytoczonych zobowiązań, poddane jest kontroli rady cesarstwa. Rozpoczęto układy na téj zasadzie z bankiem, spodziewać się należy ich ukończenia w początkach stycznia. Od tego zależy zasób mający być w rozporządzalności na pokrycie niedoboru. Minister skarbu uczyni w téj mierze a równie w tém co się tycze banku, stosowne przedstawienie.

Oprócz tego p, Plener składa projekta do praw znoszących pobory tranzitowe, zmieniające ustawę wódczaną i podatek górniczy.

Dnia 18 grudnia. Wiadomości nadsyłane z Wenecji o zdrowiu cesarzowéj są zadawalające.

Cesarz wyjechał na łowy w Holiczu do Węgier.

Ambasador hr. Apponyi otrzymał przez telegraf rozkaz oświadczenia królowéj angielskiéj żalu cesarza i całéj austryjackiéj rodziny, z powodu śmierci książęcia Alberta.

Donoszą, że rada cesarstwa zostanie odroczoną w przyszłą sobotę 21 grudnia na 2 miesiące.

Komitet miasta Krakowa otrzymał od ministra stanu odpowiedź na prośbę, aby rada miejska znowu składała się z urzędników wyborowych. Brzmienie téj odpowiedzi podług dziennika *Czas* jest następne.

„Ministerstwo nie może darować miastu statutu municypalnego, cofnionego w r. 1853, wówczas gdy władzę prawodawczą wykonywał sam cesarz. Urządzenie więc gminy musi być odroczone aż dopóki nie wejdzie w życie nowa ustawa gminowa. Tymczasem ministerstwo rozszerza obręb działania komitetu miejskiego, nadając mu prawo zarządu majątkiem gminowym i udzielając mu jawność posiedzeń."

W obec téj odpowiedzi komitet miejski postanowił spełnić swe obowiązki do ostatecznego zaprowadzenia ustawy gminowéj na podstawie prawideł wyborczych, które skoro staną się obowiązującemi i w duchu rozszerzenia obrębu ich działalności, komitet natychmiast ustanowi 6 oddziałów.

Czytamy we Wschodnio-niemieckiéj Poczcie:

Niedobor. Wczoraj jeszcze cała uwaga była wytężona na oświadczenie, jakie p. Schmerling miał uczynić w izbie poselskiéj: pytanie o właściwość izby, postawa Czechów i Polaków, takie były przedmioty rozpraw i w dziennikarstwie i między obywatelami.

Dziś gdy już oświadczenie skarbowe uczyniono, strona polityczna poszła w niepamięć przed wrażeniem sprawionem przez wywod ministra skarbu.

Pobudki wymienione przez pana Schmerlinga, zupełnie zatarły się przed liczbami nago przedstawionemi przez p. Plener, jako wypadki budżetów 1860, 1861 i 1862. r.

Po olbrzymim niedoborze zostawionym przez wojnę Włoską w budżecie 1859, oczekiwano zmniejszenia podatków nie do tego stopnia, aby niedobor znikł zupełnie, ale przynajmniej o tyle, iżby wzrastające przychody mogły przybliżyć się do równowagi z rozchodami. Zamiast tego przedstawiono nam, po 200 miljonach niedoboru w 1859, poniższe wyliczenie niedoborów 3-ch lat następnych.

1860.	65,062,000 zł. r.
1861.	109,500,000 zł. r.
1862.	110,000,000 zł. r.

A więc we trzy lata, nie licząc roku wojny, 284 miljony.

Któż nie dostanie zawrótu głowy, spójrzawszy na to nagromadzenie wydatków, bez nadziei ich pokrycia? P. Plener z chwalebną otwartością przedstawia nam rozchody, które potrzebnemi będą dla zapewnienia Austrji poważnego stanowiska. Ale słuchacze jego sprawozdania doznali przykrego wrażenia, nie widząc planu, przez niepewność i obojętność jego mowy, w któréj dotyka sposobów pokrycia 100 miljonowego niedoboru, przewidzianego w roku przyszłym, prócz tych szczegółów co uniknęły przewidzenia.

W jednéj części swéj mowy minister skarbu powstaje z oburzeniem na płochość zaciągania długów, a w innem miejscu sam mówi, że należy uciec się do pożyczki dla pokrycia połowy tego-rocznego niedoboru. W inném miejscu mówi: że nie należy obarczać kraju zbyt uciążliwemi podatkami; a tuż znowu twierdzi, że jest rzeczą nieuchronną nowemi podatkami pokryć połowę niedoboru. Stan konstytucyjny nie więcéj może jak stan rządzony absolutnie dostarczyć zasobów pieniężnych, jeżeli mąż użyty do kierunku skarbowością nie ma oznaczonego planu, którego wcale nie znaleźliśmy w wykazie pana Plener.

Poprzestaniemy dziś na powtórzeniu jakie ogólnie wrażenie sprawił ten wykaz. Wszystkich zdumiał wzrost budżetu wojennego i morskiego o 52 miljony nad zwykłą wysokość, a to tém bardziéj, że takiż wzrost miał miejsce w roku przeszłym. Ten budżet tak powtarzający się grozi zamienić się w stały.

Pominiemy milczeniem część mowy pana Plenera, w któréj tłómaczy stosunki państwa z bankiem, wszystko bowiem ogranicza się na odmęcie przypuszczeń. Ale dziś, gdy wadliwość naszego skarbowego systematu jest już tak oczywistą, ani jeden człowiek rozsądny w Europie nie znajdzie, aby było rzeczą możliwą, żeby ludność państwa zostawiła dyktaturze administracji nieudolnéj do wybrnienia z kłopotów całego kierunku skarbowości, bez wdania się, bez kontroli, bez rzucenia na szalę wagi swojego mniemania i woli. Jakoż myśl, co wszystkie inne pochłania, zmierza do ustanowienia kommisji skarbowéj. Będzie ona miała wielkie posłannictwo w swych następstwach. Spodziewamy się, że przeniknie się jego doniosłością.

Wiedeń 19 grudnia. Gazeta *Dunajska* daje do zrozumienia, że wrótce ustanowiony będzie oddzielny rząd w Krakowie dla Galicji zachodniéj.

— Komitat Waradyński postanowił, pod pewnemi zastrzeżeniami, spełnić zaciąg wojskowy; ma podać rządowi prośbę o zwołanie sejmu kroackiego i oddalenie wszystkich urzędników cudzoziemskiego pochodzenia. Pp. Bedekowicz, Horwat i Kneticz, złożyli swe umocowania.

Dziennik wiedeński *Prassa* pisze:

Podług listu z Raguzy, z wiarogodnego źrzódła, powstańcy Hercogowińscy zabierają się do naprawy działobitni i wzniesienia nowych warowni w Suttorynie. Jeżeliby to potwierdziło się, trudno byłoby dłużéj zaprzeczać, że wpływy cudzoziemskie są czynne, że Łukasz Wukalowicz działa, iż tak rzekę, z rozkazu i że widocznie chcianoby wyzwać Austrję, w takim razie uważalibyśmy nową interwencję z naszéj strony za wielki błąd; protestacja przypominająca traktaty byłaby dostateczną, i zostawić saméj Porcie staranie o przywrócenie porządku.

Dnia 21 grudnia. Sąd wiedeński słuchał sprawy pana Metzger, poddanego rosyjskiego, właściciela w Sarepcie guberuji Saratowskiéj oskarżonego o robienie fałszywych kredytowych rosyjskich biletów. Dowody nie były dostateczne, sąd więc uwolnił obwinionego.

Prusy.

Berlin, 15 grudnia. Chociaż wypadek ostatnich wyborów nie ukoił zupełnie wzburzenia umysłów, wszakże umilka ono stopniowo, raz że już w tym przedmiocie co było można to się wypowiedziało, a powtóre koniecznem jest doczekać się, jakie stanowisko zajmą izby, ministrowie i król, nim z obrębu projektów przejdzie się do czynów. Mniemanie powszechne najbardziéj zajęte jest teraz sporem, wynikłym pomiędzy księciem Bernhardem Erykiem Sasko-mejningskim i księciem Ernestem Sasko-koburgskim, sporem którego dokumenty zawierające się we 2-ch listach niedawno dzienniki podały do powszechnéj wiadomości. Rzecz się ma następnie: książe Eryk należy do liczby tych panujących, którzy nie są oddani ani hegemonji Prus ani też wyzwolonym wyobrażeniom rozpowszechnionym dziś w Niemczech i wybrał sobie za ministra p. Von Krosig byłego radcę ziemskiego pruskiego, wiernego sprzymierzeńca *gazety krzyżowéj*, który chociaż czasowo wyszedł ze służby rządowéj pruskiéj, zawsze jednak jest poddanym tego kraju. Wiadomo, że Prusy oddawna już opatrują wojsko i gabinety małych państw niemieckich swoimi oficerami i urzędnikami. Ci ostatni jako wierni uczniowie szkoły pp. Manteufla i Westfala, oddani są wyobrażeniom wbrew przeciwnym rządowi pruskiemu, znajdującemu się obecnie w rękach ludzi liberalnych. Owoż dla czego p. von Krosig kontrasygnował listy księcia Eryka, który odwołując się do pokrewieństwa domów Sassko-meiningskiego i Sasko-koburgskiego stanowczo zaprzecza wojennéj konwencji zawartéj przez Prusy z księciem koburgskim. To kontrasygnowanie pana Krosiga, mimo to, że zawsze jest poddanym Prus—możebném jest tylko w Niemczech. Ks. Koburgski na pomienioną wyżéj protestację odpowiedział listem bardzo grzecznym, ale pełnym wyzwolonego sposobu widzenia, w którym przypomina, że panujące domy w Anglji i Belgji bliżéj są spokrewnione z Koburgiem niż dom Meiningski, że gdy te dwa pierwsze domy wygasną, wówczas zaledwo Meiningski będzie mógł odwołać się do praw spadkobierstwa, niby naruszonych przez zawarcie Prusakami wojennéj tymczasowéj 10-letniéj konwencji. Daléj książe oświadcza, że wcale nieuważa księstw Koburgskiego i Gotańskiego za swą osobistą własność. W ogólności z tych dwóch listów daje się łatwo widzieć, że książe Meiningski jest przedstawicielem stronnictwa ściśle prawowitego, koburgski zaś zasady demokratycznéj, więc ma wyższość niezwyczajności, co go czyni niezmiernie wziętym. Stronnictwo unitarne i demokratyczne w Niemczech pochlubić się może takim przedstawicielem, bo książe Koburgski ze stanowiska jakie zajmuje w świecie politycznym, wolnym jest od wszelkich przymusowych wpływów i tém silniéj działać może na całość ludu. Wprawdzie nie tylko książęcia Sasko-koburgskiego uważać należy za przedstawiciela wyzwolonych w Niemczech, jest nim jeszcze wielki książe badeński mimo to, że osobistość jego jako konstytucyjnego monarchy mniéj zwraca uwagę powszechności. Wpływ jego jednak silniejszy z téj przyczyny, że w porównaniu z Koburgiem wielkie księstwo Badeńskie ma większe znaczenie w rzędzie państw niemieckich. W mowie tronowéj, na otwarciu izb, wielki książe wspomniał o konieczności odmiany teraźniejszego składu związku niemieckiego— w skutek czego obie izby uchwaliły adresy zgadzające się zupełnie ze zdaniem rządu. W pierwszéj izbie, obejmują-

céj więcéj zachowawczych katolickich i sprzyjających Austrji pierwiastków, toczyły się żywe rozprawy, gdyż nieliczni zwolennicy Austrji widzieli w jednym ustępie adresu, zamiar wyłączenia tego państwa z związku niemieckiego, bardzo więc energicznie przeciw temu protestowali. Wszakże znaczną większością adres przeszedł; w izbie zaś poselskiéj, liczącéj nierównie więcéj wyzwolonych pierwiastków, w adresie uznano federacyjne zjednoczenie Niemiec za nieuchronne; że należało je postawić na miejsce mniejszego związku; że koniecznym jest jednolity konstytucyjny organ dla niemieckiego wojska i dyplomacji; że nakoniec narodowe przedstawicielstwo całych Niemiec jest niezbędne.

A więc narod badeński w tych ważnych pytaniach idzie ręka w rękę ze swym rządem. Miałoby to niewątpliwie miejsce i w Prusiech, gdyby rząd poszedł za zupełnie wyzwoloną ale przedewszystkiem stanowczą polityką. Lecz i dziś oczekiwać tego nie można. Tak naprzykład na jedném z ostatnich posiedzeń sejmu frankfurckiego, rząd Hessji elektoralnéj przypisywał oppozycję swych poddanych, wpływowi ościennych rządów, czyli wyraźnie, przypisywał téż oppozycję rządom pruskiemu i badeńskiemu, przemawiającym za prawnością konstytucji 1831-go, a nieprawnością 1850 roku. Na taki zarzut, którego obojętnie żaden rząd przyjąćby nie powinien, Prusy odpowiedziały nadzwyczaj słabo, Baden zaś stanowczo. Ztąd wnosić należy, że hr. Bernstorf politykę zagraniczną będzie prowadził tak chwiejnie, jak i baron Schleinitz. Nie innego postępowania oczekiwać można i w sprawie Szlezwigsko-Holsztyńskiéj bo jak pokazuje się, rząd pruski w téj sprawie działa zgodnie z austryjackim, jakoż jednobrzmienne odpowiedzi posłów Pruskiego u Austryjackiego w Kopenhadze, nie zapowiadają wcale wielkiéj gorliwości w utrzymaniu narodowych niemieckich dążeń księstw związkowych.

W Berlinie wiele narobił wrzawy list hr. Schwerin do jednego wyborczego obwodu w Pomeranji, który zapytywał ministra, czy rząd uważał trzech kandydatów ubiegających się w tym obwodzie o poselski urząd, należących zaś do otwartych zwolenników stronnictwa gazety krzyżowéj za swych przyjaciół lub przeciwników? Minister odpowiedział na to zapytanie w sposób przeczący. Wszyscy tréj zatém jedyni posłowie, jakich Pomeranja na sejm wyprawia, jawni wyznawcy wstecznych zasad, zostali wybrani. Oświadczenie hrabiego Schwerin, który dotąd w jednym rzędzie stawił oba stronnictwa skrajne, wywołał silne wrażenie.

Monachski korespondent *Monitora* spokojniéj patrzy na wybory poselskie w Prusiech, widzi bowiem ważną zmianę, jaka zaszła w mniemaniu powszechném. „Zachowawcy, pisze on, zostali pobici, postępowi wzmocnili się, ale stronnictwo liberalne zawsze zachowało pierwszeństwo. Nie idzie za tém, aby wyzwoleni byli systematycznie przeciwni ministrom, których konstytucyjne przekonania nigdy nie podlegały wątpliwości. Większość przecież, z którą ministrom liczyć się odtąd wypadnie, w danych stosunkach pokaże się więcéj wymagającą i nie będzie już bezwarunkowo głosować za gabinetem. Zapewne w Prusiech nietylko żyje patryotyzm, lecz i szczere przywiązanie do króla i Hohenzollernskiéj dynastji, tak dalece, że gdyby w tem państwie wybuchnęły wewnętrzne zatargi, natenczas ludzie zacni wszystkich stronnictw skupiliby się pod chorągiew królewską. Być może, że rząd niebacznie igrał z ogniem, że dawał otuchę konstytucyjnemu oporowi, że moralnie przynajmniéj wspierał opozycyjne roszczenia, nie zawsze dostatecznie usprawiedliwione. Ostrze oręża, którym rząd tak zręcznie dotąd szermował, zwróciło się nakoniec przeciw niemu, i gabinetowi grozi walka z takiemi trudnościami, na które ozięble poglądał, kiedy je widział objawiające się w państwach swoich sprzymierzeńców, dla tego tylko, że rozumiał się być dostatecznie od nich zawarowanym. Ale niéma czego obawiać się téj chwiejności powszechnego mniemania, tak zwyczajnéj w porządku konstytucyjnym, a którą nawet rząd umiejętny i silny powinien umieć obracać na własną korzyść. Prusy znajdują się w tak pomyślnych warunkach, że lękać się nie mogą, ani niebezpiecznéj walki, ani zagrażających wstrząśnień.

Gazeta Narodowa z d. 22 grudnia pisze:

Dowiadujemy się z dobrego źródła, że powzięte przez reakcję nadzieje w skutek ostatnich obrad gabinetowych, należy uważać za poronione. Wytoczenie na izbę projektów do praw od których zależy, według powszechnego domysłu, utrzymanie się kilku ministrów przy swych wydziałach, ma być rozstrzygnięte; otwarcie zaś blizko przyszłego sejmu wyznaczono na dzień 14 stycznia.

Piszą z Berlina z d. 20 grudnia do *Gazety Kolońskiéj*:

Trudności naszego wewnętrznego położenia odsunęły na głębszy plan ciekawy krok króla saskiego, który jako pokrewny przyłączył się do protestacji książęcia saskomeiningskiego, przeciw wojennéj konwencji książęcia saskokoburgskiego z Prusami. Wspomnieliśmy już o zbiegu téj protestacji z krytyką znajdującą się w listach pisywanych do *Monitora* ze stolicy Bawarji.

Jeden z dzienników bawarskich chciał dowieść, że te listy nie mają żadnego znaczenia i w Berlinie nie przywiązywanoby do nich wielkiéj wagi, gdyby nie postrzeżono, że od niejakiego czasu przedstawiciele francuzcy za granicą, często zajmują się w rozmowach swoich o dążeniach do jedności niemieckiéj pod przewodnictwem Prus i dają do zrozumienia, że gdyby to zadanie miało wziąć rozwój, państwa gwarantujące traktat wiedeński powinneby się niém zająć. Jest to czyn niezawodny, stwierdzony wielu świadectwami w politycznym świecie.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

WIEDEŃ, sobota 21 grudnia, wieczorem. Dziennik Prassa utrzymuje dziś wieczorem, że powstańcy mają zamiar naprawić w Suttorynie niedawno rozrzucone działobitnie.

BELGRAD, sobota 21 grudnia. P. Garaszanin został mianowany przedstawnikiem i ministrem spraw zagranicznych serbskich.

PARYŻ, sobota 21 grudnia. W skutek mowy wyrzeczonéj przez pana Fould, senat przyjął 132 głosami przeciw jednemu, uchwałę senatu, ściągającą się do głosowania na budżet.

TURYN, sobota 21 grudnia. P. Ratazzi cofnął swoje żądanie uwolnienia od prezesowstwa izby.

Hr. Bastoggi przedstawił stan skarbowości. Niedobór na rok 1862 wyniesie 159 miljonów fran. pokrytym zostanie przez 139 miljonów, mających się dostarczyć z nowo-ustanowionych podatków i przez wypuszczenie bonów skarbowych, których tylko 30 miljonów rzeczywiście znajduje się w obiegu. Przewidzenia budżetowe 1862 r. zostały przyjęte 502 głosami przeciw 39.

LONDYN, niedziela 22 grudnia. Zakład Reutera udziela nam następne wiadomości z New Yorku z dnia 10 grudnia:

Korrespondencja powszechna donosi, że p. Thouvenel i lord Russell, urzędowie ożnajmili o jednomyślności Anglji z Francją w ich wspólném działaniu w sprawach amerykańskich.

Budżet przedstawiony kongresowi uczynił niekorzystne wrażenie. Niedobor wynosi 214 miljonów dollarów.

LONDYN, niedziela 22 grudnia. Zakład Reutera podaje następne wiadomości z New-Yorku z dnia 10 grudnia.

Minister skarbu przedstawił budżet, który wywarł niekorzystne wrażenie w sferach pieniężnych. Budżet domysłowy wylicza, że opłaty od przywozu towarów, które wyniosły 57 miljonów w 1861, wyniosą tylko 32 miljony dollarów w 1862. Minister wzywa kongres do podwyższenia opłaty na cukrze, herbacie i kawie, tudzież do innych zmian w taryfie celnéj; nadto do powiększenia podatków i dochodu z gorących napojów, z tytuniu, z biletów bankowych i opłaty od papieru. Niedobor roku 1862 obliczony jest na 214 miljonów dollarów.

Dziennik new-yorski Herald dowodzi, że wypadek z parostatkiem Trent nie jest zgwałceniem międzynarodowego prawa.

LONDYN, poniedziałek 23 grudnia. Zakład Reutera oznajmuje jeszcze następne wiadomości z New-Yorku z dnia 12 grudnia.

Korespondencja powszechna okazuje, że w rozmowie, którą minister Seward miał dnia 15 czerwca z pełnomocnikami angielskim i francuzkim, nie chciał pozwolić na urzędowe odczytanie depeszy przysłanych przez gabiety londyński i paryzki do rządu związkowego, bez uprzedniego dowiedzenia się o ich treści. P. Seward, odczytawszy rzeczone depesze, odmówił udzielenia ich swojemu rządowi, ponieważ depesze, uznając obie strony za wojujące, wychodziły ze stanowiska, według którego rząd Stanów Zjednoczonych nie stanowiłby państwa udzielnego.

Kongres związkowy uchwalił prawidła wymiany jeńców i sankcjonował zniesienie prawa habeas corpus (wolności osobistéj) wyrzeczone przez pana Lincoln.

Rozeszła się wieść, że nowi komissarze oderwańców mają udać się do Europy.

Podobnież wieść krąży, że sprzymierzeńcy nie znajdą oporu w Mexyku, ale że wtargnienie hiszpańskie w głąb' Meksyku zostanie odparte.

TULON, poniedziałek 23 grudnia. Otrzymano tu rozkaz rozpuszczenia wszystkich marynarzów z klassy 1854; ten rozkaz wywołał wielkie wrażenie.

LONDYN, wtorek 24 grudnia. Wszystkie dzienniki przywiązują wielką wagę do depeszy pisanéj przez pana Thouvenel w sprawie parostatku Trent.

Dziennik Daily News oświadcza, że ta depesza zasila dopominek Anglji powagą, na któréj dotąd mu zbywało, dopóki opierał się tylko na zdaniu prawoznawców angielskich. Bez wątpienia, mówi, zwolennicy polubownego załatwienia sporu przyjmą z zadowoleniem świadectwo rządu sąsiedniego i spółzawodniczego, twierdzącego, że Anglja ma słuszność i ujrzą w depeszy pana Thouvenel potężną pomoc do utrzymania pokoju. Rzeczona depesza, kończy Daily News, będzie ocenioną w Anglji jak dowód przyjaźni.

Dziennik Times rozumie, że depesza pana Thouvenel wskazuje rządowi waszyngtońskiemu uczciwą drogę uniknienia wielkiéj trudności.

LONDYN, środa 25 grudnia. Dziennik Times wystąpił z pismem, którém stara się przedstawić trudności, na jakie natrafiłoby rozjemstwo między Anglją i Ameryką i dowieść niemożliwości spełnienia przez Austrię, Francję lub Rossję obowiązku pośrednictwa.

LONDYN, czwartek 26 grudnia. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku z dnia 14 grudnia:

Dzienniki amerykańskie tłumaczą sobie wiadomości otrzymane z Europy w ten sposób, że pokój między Anglją i Ameryką nie będzie zachwiany. Herald newyorski jest tego zdania, że wojna byłaby zgubną dla Anglji.

Prezydent Lincoln odmówił udzielenia kongresowi korespondencji, ściągającéj się do interwencji państw europejskich w sprawy meksykańskie.

Rozbiegła się wieść, że w Charleston wybuchnął znaczny pożar, przypisywany podpaleniu. Stoczenie bitwy w Kentucky jest nieuchronném.

W Kanadzie urządzają się ogromne przygotowania.

BRUKSELLA, czwartek 26 grudnia. Dziennik Niepodległość belgijska oznajmuje, że dano rozkaz eskadrze francuzkiéj Ameryki zachodniéj, zgromadzić się pod dowództwem kontr-admirała Reynaud w bliskości New-Yorku przed dniem 30 grudnia.

Przegląd miejscowy.

WILNO.

POSIEDZENIE KOMMISSJI ARCHEOLOGICZNEJ.

(Dokończenie ob. N. 98)

Po przyjęciu przez towarzystwo wniosku podanego przez rz. Czł. A. H. Kirkora względem wydawnictwa rękopismów pozostałych po ś. p. prof. Homolickim, rzeczywisty członek i sekretarz naukowy *Maurycy Krupowicz*, odczytał skreślony przez siebie „rys historyczny zamieszek w Rydze z powodu wprowadzenia tam przez Stefana Batorego kalendarza Gregorjańskiego.“ Rozruchy te znane w historji pod imieniem kalendarzowych zaczęły się w 1585 r. i ciągnęły się przez lat pięć, nim je wyrok kommisarzów królewskich, Seweryna Bonara kasztelana krakowskiego i Lwa Sapiehy kanclerza W. W. ks. lit. poskromił, skazując na gardło trzech przewódców Giese'go (nazwanego przez kommisarzów Katyliną ryzkim) Brinckena i Rotgera Torka.

Po odczytaniu tego artykułu sekretarz naukowy przedstawił towarzystwu oryginalny dekret kommissarzów królewskich Bonara i Sapiehy, ferowany przeciw Rotgerowi Tork 28 sierpnia 1859, które towarzystwo historji i starożytności nadbaltyckich prowincij w Rydze uprzejmie dla zdjęcia kopji ze zbiorów swoich naszemu towarzystwu nadesłać raczyło.

Następnie Prezes złożył towarzystwu systematyczny katalog kollekcji muszli profes. Konstantego Gorskiego stanowiącéj obecnie własność muzeum, przez niego samego w chwilach wolnych od zajęć obowiązkowych własnoręcznie spisany i sporządzony, wedle najnówszych pojęć naukowych. Katalog ten nosi tytuł następny:

„Index systematicus Conchyliarum, quae a sua propria collectione segregit, ac musaeo Vilnensi, pro usu amicorum rerum naturalium donavit Constantinus Gorski, magister Philosophiae, Professor zoologiae et anatomiae comparatae in Academia Med. Chirurg. Varsaviensi, societatis natur. Scrutator. Dorpatens. member ordinar.—Hunc indicem, secundum opera J. de Lamarck Histoire naturelle des animaux sans Vertébres etc 2-me édition par Deshays et Milne Edwards (Par. 1835) et Dr. B. A. Philippi: „Handbuch der Conchyliologie und Malacozoologie. Halle 1853 donator ipse conscripsit. Datt 1861 m. september, possessio Salanty.“

Katalog ten będzie piękną dla towarzystwa naszego pamiątką pracy uczonego professora, a razem wzorem dla prac podobnego rodzaju przy dalszym wzroście zbiorów naturalnych Muzeum.

Potém, na wniosek prezesa hr. Tyszkiewicza, rzeczywistego czł. barona Rossiliona i sekretarza naukowego obrani zostali jednomyślnie w poczet członków rzeczywistych znani już zaszczytnie z swych prac naukowych w dziedzinie historji i archeologji Dr. A. *Buchholtz* prezes towarzystwa historycznego w Rydze, i Dr. C. E. *Napierski* autor znanego wszystkim badaczom dziejów Indexu historyczno-dyplomatycznego.

Nakoniec odczytany został spis ofiar, które wzbogaciły zbiory muzealne w miesiącu ubiegłym. Podajemy go tutaj dosłównie, oświadczając dawcom publiczne podziękowanie w imieniu towarzystwa.

1) Cesarska Akademja Nauk. 5 i 6-ty zeszyt swego Bulletin.

2) Towarzystwo hitorji i Starożytności nad-baltyckich prowincij Broszurę p. t. Besitzungen des deutschen Ordens in Schweden von C. Russwurm.

3) Krupowicz Maurycy. Wydane przez siebie pismo p. t. Poziarnie zbiorek pamiątkowy. Wilno 1861 r.

4) Podbereski Andrzéj. Wydane przez siebie dziełko p. t. słupy Herkulesa na Dnieprze odkryte w 1857r.

5) Ks. Małyszewicz Józef czł. współ. Mowę śp. Michała Daukszy mianą przy ostatnim zgonie życia na placu i broszurę p. t. Epos Epithalamicum Joanni Tarnowio nuper secundum marituo Primariae Synagogae Torunensis Ministro. 1721 anno.

6) Kommissja archeograficzna w Kijowie. Broszurę p. t. odpowiedź Kijowskiéj archeograficznéj Komissji na zarzuty niektórych gazet i Dzienników z powodu wydania II-éj części Archiwum Południowo-Zachodniéj Rossji. Kijow 1861 r.

7) Miłaszewicz August. Dwa pieniążki dawne miasta Rygi.

8) Ministerstwo spraw wewnętrzych. Dziennik swój za miesiąc wrzesień 1861 roku.

9) Jakutowicz Dyonizy— kawałek Feldspatu zielonego.

10) Kirkor Adam H. Czł. Rz. Trzy dzieła rozmaitéj treści w 4 tomach własnym nakładem wydane.

11) Pawłowski Jan. Dzieło Tripplina p. t. tajemnice społeczeństwa wykryte w sprawach kryminalnych, krajowych i zagranicznych. w 2 tomach. Wrocław 1852,

12) Dzierżyński F. Lekarz powiatu Mozyrskiego, Attestat wydany kapitanowi Litewskiego wojska Michałowi Frost za podpisem Księcia Adama Czartoryiskiego w Warszawie d. 16 Nowembra 1714 r.

13) Elie Alfred starożytną monetę miedzianą odgrzebaną w Algierze.

14) Skimborowicz Hippolit. Broszurę p. t. Żywot i prace Jana Heweliusza Gdańszczanina żyjącego pod panowaniem czterech królów Polskich. Warszawa 1860 r.

15) Chodźko Dominik Czł. współ. 1) Dzieło p. t. Artykuły wojenne, powagą Rzeczypospolitéj, królow Polskich i Hetmanów W. X. L. różnemi czasy ustanowione.— Elbląg 1755. 2) Trzy kopje dawnych aktów.

16) Gorski Konstanty, Rz. Czł. Katalog szczegółowy Konchyliologicznéj kollekcji przez siebie sporządzony.

17) Przezdziecki Aleksander hr. Cz. Rz. Broszurę p. t. Włócznia S. Maurycego. Warszawa 1861 r.

18) Górnicki Felix ksiądz. Rękopisma dotąd niewydane Franciszka Karpińskiego.

19) Muzeum nabyło 29 monet polskich dotąd nieposiadanych z odkrytego w Mereczu garnka z dawnemi pieniędzmi, przez Kozaków dońskich w przeszłym miesiącu.

20) Tamulewicz Kajetan Czł. współp. okaz gadziny pstréj (Vipera Berus.)

21) Ks. Prałat Bowkiewicz Biblję niemiecką z 5 tekstami wydaną p. Hermana Henryka Holle w 1711 r.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Polska (do 301):

— Piszą z Wołynia:

W chwili formowania listów nadawczych w naszym zabużnym kraju, nie jednemu z właścicieli ziemskich korzystną będzie wiadomość, jak sobie postąpiono z niemi w wielkorossyjskich gubernjach, a ztąd wyjątek z listu professora gospodarstwa wiejskiego moskiewskiego uniwersytetu p. Kalinowskiego, wam kommunikuję: „Spieszę zawiadomić, że 22 września r. b. Bóg mi dopomógł ostatecznie i korzystnie dla stron obu kwestję włościańską ukończyć i uzyskać zatwierdzenie listów nadawczych w majątkach mojéj żony Koniuckowo i Preczystynoj, których to wiosek chłopi, następnego dnia podali dobrowolne umowy co do wykupu ziemi, z któréj widzieć się daje, że po skapitalizowaniu czynszów, summa od rządu 11,040 r. sr. wypłaconą zostanie, dodatkową zaś należność w kwocie 2,760 r. sr. ciż włościanie formalnym aktem zobowiązali się wypłacić mi w przeciągu 10 lat, bez procentów, w półrocznych ratach, każdy raz z góry za całe półrocze, w terminach 10 stycznia i 10 lipca każdego roku. Co się tycze opału, to na każdą rocznie chatę wyznaczono 52 fur gałęzi, a od każdéj fury wieśniacy osobnym aktem zgodzili się robić po jednym dniu pieszo z siekierą przy budynkach lub ogrodzeniach folwarków. Za dozwolenie zaś pojenia w stawach, wiecznie utrzymywać mają swym kosztem groble i szluzy w należytym stanie. A tak, nie ma już u mnie pańszczyzny, a tylko wolna praca i za nią serdecznie Bogu dziękuję.“ W Moskiewskich gubernjalnych wiadomościach z 10 listopada r. b. znajduje się następujące ważne dla właścicieli ziemskich ogłoszenie: „Główny wykupny urząd dla wydawania summ za ziemię nabywającą się przez włościan od właścicieli ziemskich, podaje do wiadomości, że z dniem 27 października 1861 roku rozpoczął już swoje obrady i przystąpił do czynności włożonych nań 19 lutego 1861 roku, ustawą wyzwalającą włościan z poddańczéj zależności. Niejeden ze mną z braci rozraduje się tą wiadomością, bo tym sposobem chłopi nasi z dniem stania się właścicielami, staną się i przyjaciołmi naszymi już na wieki. Radość nasza byłaby większą, gdyby wkrótce też doszła nas wieść o zatwierdzeniu Towarzystwa kredytowego ziemskiego.“

— Piszą ze Lwowa: Na wielokrotne podanie tutejszego Towarzystwa gospodarskiego o pozwolenie zawiązania w Galicji filij tego Towarzystwa, ministerjum udzieliło ostatecznie odmówną odpowiedź, dając za powód, że przy blizkich zmianach organizacyjnych w Galicji, organizowanie filji Towarzystwa na późniéj odłożyć wypada. Również niedozwolono na zebranie się Sekcji leśnéj Towarzystwa w Truskawcu, które to zebranie ogolne zgromadzenie Towarzystwa uradziło.

— Czytamy w innym liście ze Lwowa:

W mieście naszém od roku 1714 istnieje mało komu znane stowarzyszenie młodzieży kupieckiéj. Posiada ono obecnie 4,000 złr. kapitału, i ma na celu głównie wspomagać podupadłych kolegów niemających sposobu do życia. Komitet tego stowarzyszenia posiada statuta nadane mu jeszcze przez królów polskich, a następnie potwierdzone kilkakrotnie: jestto zatém jedna ze starszych naszych instytucij. Na posiedzeniu tego stowarzyszenia odbytém przed kilku dniami—prócz wyboru senjorów, zastępców i sekretarza, jeden z członków podał wniosek, aby obecnie, kiedy cesarz austryjacki zezwolił na używanie języka polskiego w urzędach cesarskich, używać i w tém stowarzyszeniu tak do protokółów jak i rozmaitych wpisów do ksiąg stowarzyszenia, wyłącznie języka polskiego. Wniosek ten jednogłośnie został przyjęty.

— Z Krakowa donoszą, że ministerstwo sprawiedliwości rozstrzygnęło, iż nie sprzeciwia się istniejącym przepisom, ażeby w razach, w których wniosek uczyniony jest w języku polskim, protokół spisywano w tymże języku.

— Dyrekcja Towarzystwa sztuk pięknych w Krakowie wzywa artystów do nadsyłania swoich prac na wystawę, która z dniem 1 marca otwartą będzie. Dyrekcja rozesłała na premjum za rok poprzedni rycinę znanego obrazu Piotrowskiego przedstawiającą Wandę.

— Piszą z Ostroga d. 28 listopada: Dnia 11 b. m. odbyło się w kościele parafjalnym w Ostrogu (na Wołyniu) wspaniałe żałobne nabożeństwo za duszę śp. Arcybiskupa Fijałkowskiego, na które nietylko szlachta całego powiatu z rodzinami bez wyjątku przybyła i wedle spisu żadnego niezabrakło, lecz nadto z sąsiednich powiatów dubieńskiego i krzemienieckiego bliżsi licznie nadjechali, dla dopełnienia modłów za spokój zmarłego Arcypasterza.

— Piszą z Królewca: Jak wiadomo, rada uniwersytetu królewieckiego na walném zebraniu w lecie, uchwaliła większością jednego głosu, aby przedstawić ministrowi wyznań potrzebę usunięcia ze statutów uniwersyteckich paragrafu, wyłączającego katolików i żydów od posad profesorskich przy uniwersytecie. Dziś dowiadujemy się, że minister Bethmann odrzucił wniosek rady uniwersyteckiéj z powodu, że za mała większość za nim się oświadczyła.

— Morze Baltyckie pod Kołobrzegiem w d. 26 z. m. b. r. tak dalece odstąpiło od brzegu, że wielką część tamy morskiéj zupełnie odsłoniło. Okręt stojący w porcie, osiadł na gruncie i na bok się przewrócił.

— Wkrótce ma wychodzić w Warszawie „Tygodnik literacko naukowy w języku hebrajskim pod nazwą: „Hacfiro“ t. j. „Zorza“ pod redakcją p. Zeliga Słonimskiego. Tygodnik ten na wzór podobnych wychodzących w Wilnie p. t. „Hakarmel“ i w Odessie p. t. „Hamelic“ obejmować ma oprócz wiadomości tyczących się Izraelitów i o literaturze hebrajskiéj, także wykłady popularne z nauk przyrodzonych i politechnicznych z odpowiedniemi drzeworytami. Pozwalamy sobie zrobić uwagę panu Słonimskiemu, którego wysokiemu uzdolnieniu naukowemu oddajemy należną sprawiedliwość,—że wydawanie pisma czasowego w języku „hebrajskim,“ jest prawdziwym zbytkiem archeologicznym. Dla czegoż u nas nikomu nieprzyjdzie do głowy wydawać dziennika w języku greckim lub łacińskim? Izraelici polscy mogą studjować swoje święte księgi w orginale hebrajskim, nic nadto słuszniejszego;—ale pismo perjodyczne, którego piérwszym celem jest szerzenie światła i popularyzowanie nauki, może być tylko w języku krajowym redagowane, jeżeli ma istotny przynieść pożytek.

— Z polecenia wyższéj Władzy widowiska w teatrach warszawskich wkrótce otwarte być mają.

Gazeta Warszawska (do 302):

— Oczynszowanie włościan, przeprowadzone w dobrach pana Wacława Popiela położonych w Krakowskiém, jest jednym więcéj dowodem, że drogą ofiar, prawdziwego poświęcenia i szczerych zamiarów, dojść możemy do celów nieprawdopodobnych z pozoru. Właśnie w Czaplach Wielkich włościanie, z najlepszém usposobieniem dla dworu, skutkiem patrjarchalnych związków łączących dawnych dziedziców z włością, w kwestji oczynszowania okazali nieufność, chociaż dziedzic dzisiejszy jest następcą przodków, których wspomnienie pozostaje świętém dla całéj wiejskiéj gromady. Wszelkie słowne perswazje, wystawianie przyszłéj zamożności, dobrobytu, nakłanianie radą i to radą serdeczną, nic nie pomogły, a nieufność trwała ciągle. Lecz właściciel dóbr, tym stanem niezrażony, czynność oczynszowania prowadził daléj; osady zostały powyznaczane i to w gruntach równéj dobroci z gruntami folwarcznemi, wytrącając z powierzchni nawet zarośla, które w przyszłości, po wykarczowaniu, staną się użytkami, bez względu na to, że jedno pole folwarczne wypadło za osadami, a więc w największéj odległości od folwarku; szerokość i długość osad zostały zastosowane do względów ekonomicznych; parowy zarosłe a położone wśród gruntów, oddano jako wspólne pastwiska, a nadto pozostawiono wolność dobrowolnéj a nieuciążliwéj ugody o pastwisko w lesie; zresztą wieś cała pozostała w miejscu, a moralność i oświata na tém zyskają, gospodarstwo zaś nic nie straci, jeżeli dopiéro o kilkaset kroków za chałupą idą zagony; szkółka od dawna istniejąca, pozostawiona z nowém uposażeniem, a karczma żadna nie przybyła, chociaż wielu powiększenie ilości karczem po oczynszowaniu zdołaliby upozorować ekonomicznemi powodami. W ten sposób wieś uposażona, już nie była namawianą, nie była jedném słowem, nakłanianą; powiedziano jéj tylko: „masz to i to, nie dostaniesz ani jednego zagona więcéj; zastanów się wziąć lub nie; masz wszelkie prawo nie przyjąć, nikt cię do tego zmuszać nie będzie; co zrobisz to z wolnéj woli.“ Tak racjonalne a chłopskie przemówienie więcéj pomogło, niż wszystkie poprzednie perswazje i słowne zachęty; obejrzeli nowe osady, naradzili się swobodnie, bez żadnego nalegania ze strony dziedzica, i widząc zupełną szczerość, otwartość a nie natręctwo, uwierzywszy więcéj temu co mają przed oczyma, niż temu o czém wiedzieli tylko z opowiadania, zgodzili się dobrowolnie i chętnie rozebrali osady. Niech to będzie przykładem i nauką dla obywateli, że nie trzeba się zrażać piérwszym krokiem, odmową i uporem włościan; pokazać im to co dostają, nie deklamować, a otwarcie i krótko przemówić, zachęcić nietylko słowem, ale i ofiarą, którąby oni i zmierzyć i zważyć potrafili, a oczekiwane rezultaty osięgnięte będą.

— Donoszą z Poznania: Wybory w Lesznie miały bolesną swą stronę. Występował tam z wielką usilnością jako kandydat, znany ze swych prac tyle szlachetnych, w obronie praw naszych, którym mienie, zdrowie, urzędowe położenie poświęcił, dr. Metzig. Znaczna liczba wyborców naszych byłaby skłonną oddać mu swe głosy, ale okazało się to niepodobném, raz z powodu, że przeciwnicy nasi pod klątwą wykluczyli wszelkie polskie nazwisko, powtóre, że włościanie, nie znając a więc nie mogąc ocenić prac i zasług dra. Metziga, nigdyby na kandydaturę jego nie przystali. Dr. Metzig, jakkolwiek nie poparty przez nas, którym stara się oddać tyle usług, tylko przez samo uczucie sprawiedliwości, z zwykłą mu szlachetnością i odwagą cywilną, w obec krzyków wyborców przeciwnego obozu, po trzykroć jako wyborca oddał głos swój na trzech naszych kandydatów.

— Przybyły znowu piechotą do Rzymu dwie pielgrzymki z Warszawy; kilka miesięcy były w drodze. Ofiarowały się do Rzymu i do Jerozolimy. Niewiasty nasze przeszły niemal całą Europę, wśród obcych ludności, co na nie ze zdumieniem spoglądają, zdążając z pielgrzymim kijem do apostolskich progów i do grobu Pańskiego.

— Piszą z za Prosny:

W piśmie waszém utyskiwano już po kilkakroć na niedostatek praktycznego elementarza, który przy coraz liczniejszém powstawaniu szkółek początkowych, tém mocniéj czuć się daje. Sądzę, że w téj mierze doświadczenie najlepszą powinno być skazówką,—doświadczenie nie obcych, ale swoich. Od lat dwunastu zaprowadzono prawie we wszystkich szkołach W. Ks. Poznańskiego elementarz, który okazał się zupełnie praktycznym i wszelkim wymaganiom odpowiednim. Elementarz ten p. t. „Nauka Czytania

i Pisania," wypracowany został, jeżeli się nie mylę, w roku 1849 przez p. Rakowicza, nauczyciela w Poznaniu, z polecenia ówczesnego Towarzystwa Pedagogicznego. P. dr. Rymarkiewicz, professor i inspektor gimnazjum Marji Magdaleny i p. Beck, nauczyciel przy seminarjum nauczycielskiém w Poznaniu, powagi pedagogiczne księstwa, wyrzekli o dziełku tém zdanie bardzo pochlebne, które powszechne wprowadzenie jego w użycie najzupełniéj stwierdziło. Sądzimy, że szanowni pedagogowie Królestwa, po bliższém zapoznaniu się z tą książeczką, będą nam wdzięczni za zwrócenie na nią uwagi. Doczekała się ona w przeciągu lat 12-tu blizko 50 wydań i nabyć jéj można w Poznaniu w księgarni J. I. Heinego, za cenę 21 gr. pol. z oprawą.

— Ze szczerą, pisze G. W., sympatją powitaliśmy „Przyjaciela dzieci." Zupełnie spokojni co do artystycznéj strony nowéj publikacji, wiedząc, że drzeworyty miały być wykonywane w pracowni i pod kierunkiem p. Jana Minhejmera, postanowiliśmy jednak z wielką starannością śledzić część literacką, uważając ją za nierównie ważniejszą. Dziś, po upływie trzech blizko kwartałów istnienia pisma, po wyjściu trzydziestu kilku numerów, śmiało powiedzieć możemy, że „Przyjaciel dzieci" a raczéj „młodzieży," sumiennie stara się odpowiedzieć swemu założeniu. Są tam wprawdzie usterki, są nawet braki—lecz gdzież ich nie ma, lub gdzieby się bez nich obyło w pewnych warunkach wydawnictwa? „Historja Polska," może zbyt obszernie traktowana, lecz umiejętném piórem skreślona, zdobna jest dobremi portretami królów, roboty Gersona. „Historję świętą" w treściwych, dobitnych zamkniętą ramkach, upiększają świeże pomysłem rysunki p. Tegazzo. Wymówna obrona przyjaciół rolnika między zwierzętami, traktowana w sposób przystępny i zrozumiały, a poparta ciekawemi bardzo faktami; daléj powieści, opowiadania, a szczególniéj życiorysy, z których Jana Kochanowskiego, Tańskiéj i Jachowicza, skreślone są udatnie, serdecznie, gorąco. Zdaniem naszém, wypadałoby wprowadzić obszerniejszy cokolwiek dział wiadomości z nauk przyrodzonych. Niech redakcja zapatrzy się na popularne, przystępne artykuły zagranicznych pism, traktujące o chemji, mineralogji, botanice, a nawet o astronomji; ileż to prawdy, ileż jasności, jak to wszystko zrozumiałe, treściwe, zajmujące. Nie ograniczylibyśmy się nawet swojskością. Prawda, że na téj niwie młodzież nasza z różnych, od niéj nie zależnych przyczyn, ma bardzo dużo do zdobycia, wiele do nauczenia się, bo ją zapomniano cokolwiek w ubiegłym czasie; wszelako „et haec facienda et haec non omittenda." Grzechem jest nie znać życiorysu Jana Zamojskiego; podał go Przyjaciel dzieci w Nrach 17 i 28, lecz warto także znać Cezara, Brutusa, Milcjadesa, Napoleona i innych bohaterów cnoty, męztwa, zasługi i pracy. Bardzo przypadły nam do smaku powiastki, jak:—Szlachetna zemsta, Zawiść i Współzawodnictwo, Wartość pięciu złotych, zawierające w nader udatnym obrazku najważniejsze zasady ekonomji politycznéj, to jest pracy i oszczędności. Szczerze życzymy „Przyjacielowi dzieci" powodzenia,—bo na to, sądem naszym, ze wszech miar zasługuje.

— Ponieważ „Zwiastun Ewangeliczny," pismo perjodyczne religijne, przeznaczone dla Ewangelików, z powodów niezależnych od redakcji, z dniem 1 stycznia 1862 wyjść niemoże, przeto o czasie jego wyjścia donieść nieomieszkamy.

— W końcu zeszłego miesiąca przeniósł się do wieczności w Poznaniu, znany z prac literackich ksiądz dziekan Tyc.

— Wszędzie w słowiańskich krajach austryjackich, zarówno z obudzoną dążnością do oświaty, powstają teraz czytelnie. Niedawno została taka czytelnia otwartą w Bernie, otrzymawszy urzędowe potwierdzenie. Pierwéj jeszcze powstała Czytelnia w Lublanie, na którą biskup Strossmajer darował 1,000 zł. Również i po małych miastach zakładają czytelnie.

— W Czechach znajduje się 134 księgarni, w 50 miastach. W saméj Pradze istnieje 29 księgarni, 7 antykwarni, 4 czytelnie do wypożyczania książek, 10 drukarni, 16 litografij, a 8 fotograficznych zakładów. Czasopisów wychodzi w Pradze 40, z tych 25 czeskich, a między niemi 10 politycznych.

— W Paryżu temi czasy p. L. Holenderski, na bulwarze Sewastopolskim N 108 otworzył skład miodu litewsko-polskiego.

KORESPONDENCJA KURJERA WILEŃSKIEGO.

Wieden, *d. 23 grudnia 1861 r.*

Jako najważniejszy fakt zapisać należy przedłożenie budżetu na rok 1862 radzie państwa ścieśnionéj. Formalność pomieniona razi jako taka sumienie legistów, ponieważ rozbieranie szczegółowe budżetu należy, podług dyplomu, tylko do reprezentacji pełnéj; rzecz sama rzuciła popłoch między finansistów, a następnie między posiadaczów większych dóbr, ponieważ deficyt okazał się niespodziewanie wielkim i że według deklaracji ministra finansów połowa niedoboru ma być po prostu przez powiększenie podatków pokrytą. Deficyt wynosi 110 miljonów guldenów na rok 1862. Wszystkie zaś dochody razem wzięte, czynią 300 miljonów. Największą zagadką jest wszelako: jak się to skończy? kiedy niema jednego roku w którymby deficyt był mniejszy, chociaż najpiękniejsza prowincja włoska, Lombardja, odpadła; — a przecież to zawsze dawniéj mawiano, że do utrzymania porządku trzeba jakby całego korpusu obserwacyjnego w Lombardji, którego żołd nie w banknotach, ale w srebrze musi być opłacany. Mimo to, deficyt i teraz ten sam. Można śmiało twierdzić, że albo niema lekarza jeszcze zdatnego do wyleczenia państwa z téj chronicznéj choroby, albo sama choroba nie jest wcale do uleczenia. Posłowie rady państwa w niemałym byli kłopocie, czy się wziąć do rzeczy, i przyjąć na siebie odpowiedzialność dania moralnéj pomocy wnioskom urzędowym ministerjum skarbu, czy też zasłaniając się niewłaściwością prawną, nieprzyjąć missji jednostronnie nadanéj. Wreszcie na tém się skończyło, że wszyscy Niemcy stanęli po jednéj, a posłowie z Czech, Galicji i Bukowiny po drugiéj stronie. Ci ostatni oświadczyli jednomyślnie, trzymając się ściśle prawnéj ustawy, że radzenie nad budżetem i ustanowienie cyfry stanowczéj w rubryce dochodów i rozchodów należy do całéj reprezentacji, a tu ani delegatów z Wenecji, ani z Węgier, ani z Kroacji, ani z Siedmiogrodzia niema, przeto nic chcą brać w obec swych komittentów odpowiedzialności na siebie, a tém samém nie będą ani innych wybierać, ani dadzą się sami wybrać do wydziału finansowego *ad hoc* wysadzonego. Niemcy zaś poszli za wnioskiem ministerjalnym i wybrali z pośród siebie 48 członków do tak zwanego Finanz-Ausschussu.

Ministerjum to bardzo nie na rękę, że wybrani dwóch wielkich prowincij nie chcą go moralnie wspierać w tém nie bardzo wzorowem gospodarstwie. Tymczasem rada państwa spełnia regularnie co Rzymianie nazywali: Otium cum dignitate, i teraz odroczyła swe posiedzenia z powodu świąt Nowego roku, Trzech króli etc. etc., aż do 4 lutego 1862. Teraz tedy w rozterkach polityczno-finansowych nastąpiła konieczna cisza.

Na innych jednak wiadomościach i nowinach nie brak i tak: Archiwum centralne dla ustawodawstwa, administracji i statystyki, wydało pierwsze Roczniki dla prawnictwa i statystyki. Doskonałe, głęboko pomyślane są tam przeglądy, między innemi o instytucjach bankowych w Europie, ich różnicach, ustawach, o składzie organicznym reprezentacij w najznakomitszych pań twach Europy, etc.

W „Bulletino archaeologico italiano" donosi Minervini z Neapolu, że odkrył dużo płyt, na których są odciski przedmiotów, których treść w zwojach (rouleaux) papyrusowych znajduje się w bibljotece Herculanum po części, znowu są płyty zawierające nieznane dzieła filozofa epikurejskiego, Philodemus, kilka ksiąg sławnego dzieła Epikura „O istocie", część ksiąg Carnisius'a, Kolotes'a, Chrysyppus'a (zdaje się, że znanego stoika), Polystratus'a i innych. Minervini ma myśl odbicia treści drukiem i zdaje mu się, iż wypełni 10 tomów; 1-szy tom ma wyjść wkrótce.

Kiedy to doniesienie obejmuje in spe do 2,000 kolumn papyrusowych, już mamy przed sobą wiadomość tego samego Minerviniego, że odkrytą została wielka ilość rozwiniętych już ale nie odrysowanych papyrusów, które on chce na drodze fotograficznéj rozpowszechnić.

Z tamtych stron, to jest z Włoch, wieści nas doszły o trzęsieniu ziemi, wybuchu lawy i zniszczeniu Torre del Greco, około Neapolu. Otóż dyrektor obserwatorjum w Neapolu ciekawe o tém podaje szczegóły: Kilka dni naprzód igła magnesowa niepokoiła się. D. 8 grudnia instrument elektro-magnetyczny okazywał drganie podłogi, a od czasu do czasu konwulsyjne szarpanie. Nazajutrz okazał się rys szeroki w tak zwanéj lawie z r. 1794, kilka kilometrów powyżéj Torre del Greco. Z tego otworu wychodził naprzód dym, popiół, potém kawały lawy in crudo, potém płynna lawa. Ta objęła pagórek i zniszczyła go i kilka domów. Potém niżéj tego miejsca, okazały się dotąd niewidzialne przepaście, z których popioł, dym i kamienie z ogromnym łoskotem wyrzucane były. Przy wydaniu tego ogłoszenia jeszcze ciągle pruszył deszcz popiołowy. Nauka o elektryczności i magnetycznéj sile jeszcze jak wiadomo w kolebce. Każde spostrzeżenie, każde odkrycie jest przeto pod względem naukowym wielkiéj wagi, takiém jest odkrycie professora Lamonta z Monachium. Prąd elektryczny, który przez prowadzenie drótu elektrycznego robi się do spostrzeżeń przydatnym, idzie ciągle powierzchnią ziemi. Między tym prądem elektrycznym, a ruchem igły magnesowéj jest pewien związek. Regularny ruch prądu ziemi (Erdstrom) mówi prof. Lamont, idzie w linji wschodnio-zachodniéj. Zdarza się jednak, że prądy się krzyżują i kierunki zmieniają. Jeżeli są dość silne, naruszają płyn elektryczny na drótach telegraficznych, i to ma być główną przyczyną psucia się częstego linij telegraficznych, którego dotąd nieumiano sobie wytłómaczyé. Rozprawę specjalną o tém przygotowuje do druku.

W Brukselli zrobiono odkrycie niepospolitéj literackiéj wartości: Ma to być nie mniéj nie więcéj, jak drugi tom romansu Woltera „Candide" i komedja Woltera, która była przedstawianą u pani Duchatel, i w któréj grał sam autor. Oba dzieła wyjść mają w Paryżu u Plon. Za autentyczność manuskryptów ręczy akademik francuzki Octave Feuillet, posiadający znaczny zbiór listów Woltera.

Woycke August wydał w Berlinie dwa tomy „Sitten und Charakterbilder aus Polen und Lithauen." Tytuł tylko częściowo usprawiedliwia samą pracę; bo jest to po prostu tłómaczenie szkiców i powieści polskich. Powiada autor, że zrobił sobie zadanie przedstawić publiczności niemieckiéj obraz życia towarzyskiego tego narodu, który z Niemcami sąsiaduje, a przez nich tak mało i niedokładnie jest znany. Powieści urywkowe są np. Wielka reduta i Turek, Panna respektowa (Ehrenfraeulein) Ign. Chodźki. Scena balowa Korzeniowskiego, wyjątki z powieści Kraszewskiego, Rzewuskiego, Wspomnienia Wilkońskiego, etc. etc. Ku końcowi podał niektóre wiadomości o autorach i kilka szkiców obyczajowych, a to głównie dla tego, że, jak powiada, życie polskich literatów odmienne jest od niemieckich. (dok. nast.)

Warszawa, *d. 10 grudnia.*

Rok stary. Słówko o malarzach. Rozbiór i treść Dumy o Hiawacie z Longfellowa, tłómaczenie Jezierskiego. Kalendarz Jaworskiego i inne pomniejsze wydania. Kwestja w Jutrzence. O pańszczyźnie i chłopach w Czytelni Niedzielnéj. Pogrzeby; ś. p. Dekert, i Tomasz Potocki. Dom Handlowy Kaliski. Kobiéty nauczycielkami elementarnemi. Listy Kraszewskiego z podróży.

W każdéj, czy to smutnéj, czy uśmiechniętéj porze roku stolica nasza wre życiem właściwém; objawy tylko zewnętrzne nie zawsze są jednakie. Prądy społeczne mają zawsze swój przypływ i odpływ, a zniknąć nigdy nie mogą przed kresem swoim, jak owe koła wodne szklistéj przestrzeni, które dopiéro twardy brzeg roztrąca. Świat nasz umysłowo-artystyczny na siłach nie słabnie, a jeżeli dzieła jego mniéj są obecnie częstemi, za to pora kontemplacyjna bogate układa zasoby twórczości. Dowodem owéj nieprzygasłéj działalności jest już sama Wystawa i Towarzystwo Zachęty Sztuk pięknych, które odroczyło losowanie obrazów jako premium dla swych członków pod sam koniec miesiąca. Tego odroczenia powodem stało się unieważnienie dokonanego już zakupu obrazów, przeciwko któremu kilkudziesięciu zaprotestowało artystów; komitet więc nowego dokonał zakupu, który zadowolnił malarzów. Pan Święcki rzeźbiarz i kilku malarzy, przygotowują prace na wystawę londyńską.

W księgarni p. Okońskiego napotkaliśmy dziełko świeżo wyszłe, którgo krótki tu rozbior podamy; jest to *Duma o Hiawacie,* przekład Feliksa Jezierskiego z Longfellowa, Amerykanina. Poemat ten, jakkolwiek nie znajdzie może obszernego przyjęcia u ogółu, bo ogół najwięcéj w sobie mieści takich jednostek, których archeologja, tém więcéj obca, mało obchodzi, wymagająca przytém pilnego czytania; lecz dla literatury naszéj jest on pięknym nabytkiem. Z zadowoleniem prawdziwém przeczyta go każdy, kto nietylko swojskie lecz i obce rad pielęgnować kwiaty, kto każdéj, bezwzględnéj pięknéj tkance myśli i obrazów dank słuszny umié oddać. Dla studjów etnograficznych i podaniowych stanowi on także wydatny etymologiczny matejał. Treść téj powieści snującéj się z mytologicznych podań indyjskich Północnéj Ameryki, jest taka:

W czasie, kiedy od cztérech wiatrów ziemi zbrojne ludy po bratnim krwi przelewie, na głos boga Pukwana, zagrzebali w ziemi stosy bratobójczéj broni, otrzymawszy cudowny kalumet (lulkę) pokoju,—w czasie tym, mówimy, rodzi się przyobiecany wybawiciel prorok, imieniem Hiawata. Babką jego była prześliczna Nokomis, mleczno-biała niewiasta, która z pełni miesiąca spadła na łąkę kwiatem haftowaną i tam złożyła córkę we łzach powitą, którą nazwała Wenoną. Wiatr zachodni Mudjekewis, ujrzawszy raz dorosłą już Wenonę między lilijami w łąk oddali, zachwycił się jéj urokiem i pokochał, oczarowawszy ją swém tchnieniem. Gdy dziecię żalu i miłości świat powitało, wiarołomny Mudjekewis pomknął do państwa swojego. U babki Nokomisy, po śmierci zmarłéj we łzach matki, rósł chłopczyna w kołysce z lipiny, na posłaniu z mchu i trzciny spiętéj żyłą renifera. Chowając się śród natury, któréj symboliczne znaczenia objaśniała mu babka, i śród klechd pouczających opowiadanych mu przez starego bajarza, który zarazem dał mu łuk i strzałę, wyrósł przedewszystkiem na poczciwego młodziana. Ptaki zwał swemi kurczętami, zwierzęta braćmi rodzonymi, i z całą przyrodą wiódł zrozumiałe rozmowy. Z chłopięcia wyrosł na męża wytrwałego na mozoły, skorego do żartów wesołych i łaknącego żądzą łowów i oręża, obok ducha pełnego starców wiedzy. Bieg miał prędszy od strzały, ręką dziesięć strzał wyrzucał z łęku, a nim pierwsza dotknęła ziemi, to dziesiąta już wypadła. Miał jelenie rękawice czarnoksięskiéj siły, któremi i skały na miazgę kruszył. Z takiemi zasobami potęgi wybrał się w świat, by się zemścić na ojcu, który zdradnie porzucił Wenonę. Idąc z wiatrami na przegony, jednym rzutem milę zganiał. „I tak zdało się z oddali, że pod sobą ziemię spali, że nad sobą niebo spali, w dymie, kurzu stanął cały jakby w stepie cóś gorzało: a to serce w nim gorzało, niby węgiel rozpalony". Nareszcie na szczycie skały, precz! na zachodzie, ujrzał wichrowładnego ojca swojego. Po straszliwym boju, w którym syn okazał się silniejszym, władca wiatrów zachodnich, który chciał w téj walce moc syna zbadać, zawiera z nim przymierze i daje mu radę, aby wróciwszy do swego ludu, ziemię oczyścił z brudnych tworów. W powrócie, na puszczy u starego strzałodzieja, który z głazów kuł groty, poznał cudną, ciemnooką dziewicę „Minchaę, czyli wodę śmiechu: bieg jéj zdał się pędem wody, włos płynącą wstęgą wody, uśmiech gwarnych wód szemraniem. „Następnie wróciwszy z miłością w sercu do swego wigwamu (chaty), skazał się na siedm dni postu, a w każdy dzień, omdlewając już z głodu, stawał dla próby do walki z zesłańcem króla bytu, opiekunem ludów Mondaminem, i w każdym boju stawał się coraz silniejszym. Król bytu przyjął chętnie jego głód ofiarny i modły: bo nie prosił, by mu głębszy rozum dano do połowu ryb i zwierza, nie o tryumf, o wygranę, nie o sławę, bohaterstwo; lecz o dolę ludów ziemi, o ich szczęście i braterstwo. Mondamin oświadczywszy mu, że uwielbiony będzie za to, prosił go dnia siódmego czując zgon, aby go sam pod lekką ziemią pochował.

Z grobu Mondamina wyrosła śliczna kukuruza, jako dar dla ludu, mający go żywić na wieki. Takie więc jest podanie u Indjan zachodnich o powstaniu kukuruzy; a dzień śmierci Mondamina uczczono coroczną uroczystością. Hiawata miał dwóch przesławnych przyjaciół: wielkiego muzyka Chibiadosa i Kwasynda wielkiego mocarza ziemi. Chibiados był pierwszym między gęślarzami, wieszcz natchniony, śliczny, miał duszę dziecięcia. Cała wieś szła za brzmieniem króla pieśniarzy, grającego na żałośnéj fletni wykrojonéj z trzciny cukrowéj; strumień go prosił, aby go nauczył tak melodyjnie sączyć swe zdroje, i ptaszki chciały tak rzewnemi tony słodziuchne nucić pieśni swoje i „wszystkie głosy przyrodzenia słodycz brały z jego brzmienia." Kwasynd, mocarz nad mocarzami, skały jednym palcem wyrywał i wrzucił je w nurty rzeki Pauwating. (U nas podobne istnieje podanie o olbrzymach nad Narwią). Następują potém przygody Hiawaty, jak: zabicie króla-perłowego, mieszkającego po za czarnemi potokami smoły, ze smokami na straży; oraz połów ryb, potworów z ludzką mową i t. p. Teraz Hiawata zamarzył już stanowczo o żonie; przecudna Minechaa nad sercem jego zapanowała. „Czém łukowi własna strona, tém mężowi własna żona: niby wiąże a związana, niby rządzi a poddana." Idzie więc sam w dziewosłęby do strzało-dzieja; po oświadczeniu się wraca lasem i polem do babki z ukochaną dziewicą, która dla jego narodu miała być słońcem radości, a która była najpiękniejszą z plemienia Dakotachu. Gody weselne, śpiewy, baśni i taniec zajmują bardzo wdzięczną kartę poematu, która zarazem zaznajamia nas ze szczegółami miejscowéj mitologji. Z klechdy bajarza nad bajarzami, dowiadujemy się, iż rodzinę pewną wyszydzającą powierzchowność jednego z ich grona bogi zamieniły na kosy, jastrzębie, kanie, zięby i napuszone pawie. Wesoły Pau-Puk-Keewis, ustrojony bogato, różnokształtnie z twarzą pomalowaną trzema pręgami, z lulką w jednéj, i wachlarzem w drugiéj ręce zawodzi taniec dziada, przedstawiając dziki, szalony obraz nieokiełznanéj wyobraźni pierwotnych ludów: zrazu zwolna, następnie zwracając się pod konary drzew jak pantera, coraz chyżéj i szerzéj wirowe kręgi kreśli, przesadzając głową gości, rozwinął się wzdłuż jeziora, rwąc się, łamiąc, wiatr zmieniając w zawieruchę, kłęby piasku w chmury pyłu, wraca potém ze śmiechem w koło gości na spoczynek, chłodząc się wachlarzem. Po godach nastąpiło błogosławieństwo pól za radą męża przez Minechaę która, według zwyczaju, bosą nogą pod jedyną szatą nocy obiegła łany zasiane kukuruzą; następnie opisane jest w malowniczy sposób żniwo tego zboża. Hiawata smucił się, że potomkowie nie będą wiedzieli o czynach jego ludu i bohaterów, wymyślił więc sposób symbolizujący ludzi i ich dzieje; jest to początek pisma obrazowego, które na nagrobkach postaciowano farbami. Lecz wkrótce złe duchy pozazdrościły szczęścia, które w rodzinie Hiawatego promieniło, obok stałéj przyjaźni dla niego Chibiadosa i Kwasynda. Pierwszego wyprowadziły omamieniem złe duchy śród zimy na lód jeziora, gdzie chciał strzałą dosięgnąć jelenia; lecz złe istoty czatowały pod lodem, roztrzaskały go i wciągnęły w czeluście wieczne zapalonego łowca. Tak zginął król śpiewaków. Wtedy Wabenos, t. j. magicy i prorocy ulitowali się nad płaczem Hiawaty i za pomocą ofiar wskrzesiwszy go, postawili go królem w kraju dusz nad umarłemi, dawszy mu pochodnię w rękę. Prześliczny płochy tancerz Pau-Puk-Keewis zginął ścigany za wyrządzoną krzywdę przez Hiawatę; zmieniał on się w różne zwierzęta, w końcu schronił się w głębie skały do ducha gór, gdzie Hiawata wezwawszy piorun na pomoc, śmierć mu zadał, duszę zaś jego wziął szlachetny pogromca i przemienił go w orła, władcę wszystkich ptaków. Ginie także i Kwasynd mocarz wielki: zawistne jego mocy leśne karły, zwabiwszy go w łódce na szklące jezioro, zabiły go szyszkami z sosny i jedliny, uderzając w ciemię jako w miejsce jedynie przystępne razom, a ztąd i śmierci. Nigdy jeden sęp nie spadnie na trupa, nigdy jedna nie nawiedzi bieda, skoro źle dziać się zaczyna. Nastała straszliwa, niepamiętana nigdy zima, a za nią i głód wślad przyszedł; klęski te w postaci dwóch jędz nawiedziły wigwam naszego bohatera, który nie mógł głodowi zaradzić, bo zwierzęta z lasów zniknęły. Umarła piękna Minechaa, dusza jéj poszła do Ponemah, wyspy błogosławionéj, do królestwa z tamtéj strony. Pozostał nieutulony w żalu Hiawata wraz z swoją babką, która wszystkich przeżywa. W zakończeniu czytamy w prześlicznym obrazie rozmowę młodzieńca uśmiechniętego promieniem słońca ze starcem ubielonym w włos długi niby w szmaty śnieżyste. Pierwszy był wiosną, drugi zimą; od tchnienia pierwszego starzec rozwiał się zwolna w nicość, gdy już nadeszło i słońce, Giżys, jak rycerz zbroją błyszczący, ciepło rosło po nad chatą, wonność w głąb' jéj wniknęła. Nastała więc piękna wiosna na północy po okropnéj zimie; lud się zbierał dla słuchania bajarza Jagoo, i wyśmiał go, gdy o ludziach, białych, o skrzydlatych łodziach i gromach, które z paszcz korabiu grzmiały śród błyskakicy, bajał. Jeden tylko Hiawata nie śmiał się, bowiem miał widzenie, iż w kraj jego przyżeglują zbrojni mężowie stopy białéj, i inni ubrani w czarne szaty, a za nimi kwiat się wyłoni niebywały w tym kraju. Jakoż przepowiednia się spełnia, skrzydlatym korabiem przyjechali ludzie biali w czarne ubrani szaty z krzyżami na piersiach, głosząc pokój ludom w Chrystusie i Marji, w modłach i przebaczeniu. Hiawata podzielił się chętnie ziemią z gośćmi i poleciwszy ich swéj babce, sam pożegnał wszystkich i udał się w dziedzinę ojca swego, do władcy zachodniego wiatru, który kiedyś śród boju przyrzekł mu, iż podzieli się z nim swą władzą, dając mu panowanie nad wiatrem północno-zachodnim.

Taka jest pobieżna treść poematu, któremu oddając zalety pięknych poetycznych obrazów i świeżości porównań, a tłómaczeniu nie ujmując dobrego władania językiem, należy tylko zarzucić gdzieniegdzie zaniedbanie formy. Jakkolwiek istota powieści ludowéj wymaga potoczystości stylu i łatwości formy, lecz pomijania powabu zewnętrznéj szaty nienależałoby, zdaje się, nigdzie dopuszczać. Tak *np.* podajemy tu na dowód jednę ze strofek godowéj pieśni Chibiadosa.

„Tylkom spójrzał w te marzące
Oczy twoje. jam szczęśliwy,
Jak lilije, gdy się na łące,
Łzami rosy napawają i t. d.

Przypomina to owego trawestowanego dla śmiechu krakowiaka: „Siwy koń, siwy koń, sanki malowane, kto jeździ, kto jeździ do kochanki mojéj?"

Za to niebrak poematowi na wielu rzewnych obrazach, które potoczystością i wdziękiem swoim zupełnie autora Lirenki przypominają. Oto młody Hiawata pyta się babki swojéj, dla czego: twarz okrągła, drżąca, z wód powstała twarz miesiąca, w czarne plamy cieniowana? Babka odpowiada:

„Dawno dawno, wnuku drogi
Był tu rycerz w gniewie srogi,
Co swą babkę z całéj mocy,
Cisnął w niebo o północy,
Wprost na księżyc,—jéj to ciało,
Tam na wieki pozostało!"
Raz na wschodzie wstęga tęczy,
Rozpięła się w półobręczy,
„Cóż to?" znowu wnuk zapyta,
Na to babka Hiawaty:
„Widzisz, to jest niebo kwiatów,
Wszystkie dzikie leśne kwiaty,
Wszystkie lilje barwy swemi,
Gdy powiędną tu na ziemi,
Kwitną w niebie po nad nami."

Innych dzieł belletrystycznych, nowych nie widać, wyjąwszy dziełek gospodarczych i kalendarzy, z których p. Jaworskiego świeżo opuścił prassę. Kalendarz ten w niczém nie ustępuje kalendarzowi p. Ungra i bodaj, czy część belletrystyczna nie wyżéj w nim stoi; tańszy też jest o 10 groszy od ostatniego. O kalendarzu Salcstejna i innych tym podobnych gryzmołach nie ma co wspomnieć. Kalendarz dla ludu obniżony został do 20 groszy po skasowaniu przez władzę opłaty od stępla; drzeworyty w nim straszliwie wykonane, bo rysunek dobry. Prócz kalendarza ściennego Fajansa, o którym wspominaliśmy poprzednio, pokazał się na widok publiczny takiż wydania i wykonania Piechaczki z rysunku Leruego; przedstawia on widoki Warszawy ujęte w ramy starożytnych konturów zamkowych. Za powieść w kalendarzu Ungra p. n. „O dziesięć złotych" niesłusznie się obraził redaktor *Jutrzenki;* umieszczony w nim handlarz jest jedynie typem, jakich podobnych mu pisarze oddawna biorą pod pióro, nie oszczędzając śmieszności w żadnéj klassie, a to dla celu moralnego nie zaś dla szykanowania ogółu. Zresztą urażenie się o to, że handlarzowi włożono w usta wyrazy źle wymawiane po polsku, jest niesłusznem, bo inaczéj nie byłoby typu, a typ ten zniknie, skoro żydzi nauczą się dobrze po polsku mówić. W numerach 49 i 50 *Czytelni Niedzielnéj* czytaliśmy piękny artykuł o *Pańszczyznie,* a ztąd i całą historję stanu wiejskiego u nas treściwie i ze znajomością rzeczy opowiedzianą. Dążenie tam bardzo na dobie, ale zkąd autorowi przyszło twierdzić, że chłopi pochodzą z niewolników, zabieranych przez wojujących szlachtę za granicą? Wszakże to z tych samych kmieci, o których artykuł mówi, urobiła się nazwa chłopów, tak samo jak po nas w przyszłości zwać ich będą zapewne obywatelami. Nadmieniamy, że według wywodu Morzyckiego w *Dawnéj Polsce* nazwa *chłop* powstała ze słów *goły-łob,* czyli *hoły-łob* utrzymuje bowiem, że chłopi dawniéj głowy golili czyli też do skóry strzygli. Nazwa nic tu nieznaczy, boć i ze słowa *niewiasta, białogłowa,* urobił się powszechny wyraz *kobiéta.* Niewolnikami raczéj były owe *raby,* z których *parobcy* powstali, nie zaś chłopy, którzy takim sposobem pochodziliby nie ze słowiańskiego rodu. Dotąd jeszcze między chłopami w Wielko-Polsce są *kmiecie,* t. j. chłopi zamożniejsi odrabiający 10 dni pańszczyzny na tydzień. W ogóle jednak artykuł ten, godzien rozpowszechnienia, a gdyby jeszcze i z poprawką o chłopach!

Kraj nasz poniósł wielką stratę w zmarłym sufraganie ks. biskupie *Dekercie,* dziecku chrzestném Warszawy, który szacunek ogólny posiadał; niemniéj z westchnieniem żalu wspomnieć należy o ś. p. Tomaszu Potockim, członku rady stanu, który obok kilku indywiduów magnackich nad innych działalnością swoją i zacném tchnieniem się wyróżnił. Zmarły nie lubił, gdy go tytułowano hrabią; odznaczał się mąż ten wymową i treścią jéj na posiedzeniach b. Towarzystwa rolniczego; na polu bitew i w kwestji włościańskiéj, ramieniem, piórem i słowem niemałe położył zasługi.

Do ważnych faktów w przemyśle krajowym zaliczyć należy otwarcie oddziału 1-go kolei żelaznéj warszawsko-bydgoskiéj w d. 1 grudnia r. b., z Łowicza do m. Kutna. Dom handlowo-komissowy rolników Kaliskich, sprawozdaniem swojém po 13-to miesięczném istnieniu dowiódł, jakie owoce zbiorowe siły wydają. Założony na kapitale rs. 73,400, rozprzedał z niego 718 akcij, t. j. 16 tylko zostało niewykupionych; sprzedał 30,000 korcy zboża za granicę, powiększéj części płaskiemi statkami zwanemi zillami; otworzył za swoim wpływem składy szczegółowe towarów kolonjalnych w Kaliszu, Koninie, Sieradzu, Zduńskiéj woli i skład wyrobów żelaznych w Kaliszu. Agenturę swoją posiada w Koninie, zysku czystego, jak na początek miał tylko 50.000 złp. z górą; spichrze pobudował w kilku miastach.

Pisma nasze radzą, aby za przykładem Anglji i Stanów Zjednoczonych używano w kraju naszym kobiét do uczenia początkowego dzieci, szczególniéj po wsiach; w Anglji poświęca się temu przedmiotowi 38,000 mężczyzn, a 80,000 kobiét.

Pan Kraszewski z naukowéj swéj wycieczki przesyła regularnie, *Listy* podróżne, z których stan obecny państw i narodów Europy dokładnie jak na dziś rozpoznać można; dłuższy jego pobyt za granicą u źródeł téj wiedzy, uzupełnić może pożądane tego rodzaju dla czytelników wiadomości.

Z Bielska

Nigdy może przysłowie o słońcu i rosie trafniej przystosowane być niemoże jak w téj chwili do naszego położenia w kwestji włościańskiéj. Dążemy do poprawy ich losu bez własnego zrujnowania się; nowe prawo nadające włościanom swobodę osobistą i pewne materjalne dogodności w terrytorjalnych stosunkach, nasze najlepsze chęci i gotowość do ofiar, to wszystko rozbija się o nieufność ich i brak wiary w szczerość starszych braci, zasadzającą się na zastarzałych niechęciach lub poszeptach ludzi złéj woli, tajemnie włościan podszczuwających.—Nikt dziś niewątpi, że jedynym środkiem, jedyną deską zbawienia, na któréj z przepaścistéj toni wypłynąć co najprędzéj należy, jest ostateczne

rozwiązanie wzajemnych stosunków, o ile być może najprędsze, bo ani zredukowana wedle prawa robocizna, ani oczynszowanie nie przyniosą dla obu stron dobrego rezultatu— Jedynym środkiem jest wykup przez włościan ziemi, do którego nawet w wielu miejscach okazują niezmyśloną ochętę, a bez którego i gospodarstwa obywatelskie, zwłaszcza mniéj zasobne, ulegną ruinie. — Znam wielu obywateli gotowych do zrzeczenia się na korzyść włościan 20% summy wykupnéj, do opłacenia których włościanie ci są obowiązani przy przystąpieniu do wykupu, chcących poprzestać na 80% przez rząd spłacić się mających za takową ziemię, a to z podwójnych pobudek, aby dać włościanom łatwiejszą sposobność przyjścia do własności, poprawiając w ten sposób rzeczywiście ich byt i przecinając powody nieporozumień, i aby postawić oraz siebie w stanie utrzymania gospodarstw dworskich, na téj stopie, aby nie ucierpiała produkcja, która w każdym innym razie dla braku kapitału nakładowego musiałaby na szwank z ogólną szkodą być narażoną.— Ani odbywana w naturze robocizna niechętna, ani dochód z czynszu nie mogą zapewnić dobrego rozwoju gospodarkom dworskim przy obarczających większą część dóbr ciężarach, długach prykazowych i prywatnych, od których opłacać potrzeba będzie procenta, na co dochód zaledwo wystarczy, a skądże się weźmie fundusz nakładowy i środki własnego utrzymania?— Przy wyprzedaży ziemi kwitując się z długów, gdy jeszcze część jakaś pozostanie w ręku kapitału, łatwiej sobie zaradzić będzie można.— Możnaby się jeszcze ratować przez towarzystwo kredytowe, mające udzielać pożyczki na ziemie dworskie, jeśliby dotychczasowe projekta w czyn zamienione zostały. Cieszyliśmy się, że towarzystwo to rychło urządzone i rozwinięte zostanie, czytaliśmy wiele projektów, ale jakoś obecnie nas na prowincji mieszkających nie dochodzi wiadomość, na czém się to wszystko skończy, czy towarzystwo to zostanie urządzoném lub nie? Jeśli nie możemy mieć towarzystwa kredytowego, jeden środek tylko do odwrócenia złych następstw moralnych i materjalnych, a tym jest, mówię, tylko wykup ziemi włościańskiéj przy pomocy rządowéj, lecz i na téj drodze spotyka się nieprzezwyciężoną trudność, a tą jest warunek prawa niedozwalający przejścia włościanom wprost z robocizny pańszczyznianéj do wykupu, warunek utrudniający i zwlekający całą operację; należałoby więc prosić właściwą koleją o usunięcie tego warunku, co wielce przyczyniłoby się do uregulowania prędkiego z obustronną dogodnością dotychczasowych stosunków: Te kilka słów pobieżnie skreślonych pod głębszy rozbiór i opinję ludzi kompetentnych oddaję.

T. Z.

Ryga; *d. 12-go grudnia.*

Pieńka temi dniami niemiała nabywców ani za gotówkę, ani na zadatek; lecz i sprzedających jest bardzo mało. Oléj konopny płacą po 38 i 38½ rub. na zadatek 10%, lecz sprzedający żądają po rub. 40. Len znajdujący się na miejscu kupowano po rub. 39, 36 i 30; przyszły słaniec ma nabywców po rub. 31, lecz sprzedający żądają na gotówkę po 32 rub. Konopie przyszłe są ofiarowane 90 f. po rub. 4 kop. 75 na zadatek 50%; ale na kupujących zbywa. Siemię zdatne na zasiew sprzedawano po rub. 10 kop. 25, pośledniejsze po 7 rub.; znajduje się na miejscu około 180,000 worków. Za siemię przyszłe 6 m. żądają na gotówkę po 6 rub. 75., dają po 6 rub. 25 kop. Za owies przyszły 73 f. żądają na gotówkę po 80 rub.; dają po 75. Jęczmień przyszły niema popytu. Za to żyta przyszłego mocno się dopytują: za 116 f. dają gotówką po 107 rub. za 115 f. 105 rub.; lecz sprzedających mamy bardzo mało. Pszenica również jest poszukiwaną: za dobry gatunek 128 f. z ochotą dają po 180 rub. gotówką; sprzedający mają tylko gatunek średni i za ten żądają powyższéj ceny.

Królewiec, *17 grudnia 1861 r.*

Powietrze nader zmienne. Przy częstym deszczu, dniem atmosfera łagodna, nocą jednak czasami dojmujące przymrozki.

Na wszystkich prawie prowincjonalnych i portowych placach angielskich, handel zbożowy był, skutkiem powściągliwszego tonu dzienników amerykańskich, więcéj jeszcze jak zeszłego tygodnia ograniczonym. Mimo licznych dowozów zagranicznego ziarna i pewnego zniżenia cen, okazywano przytém i mało ochoty do kupna; dla czego też tranzakcje przy redukcji 1 szylinga na kwarterze w niewielkiéj liczbie przychodziły do skutku. Zboże tylko na odstawę wiosenną utrzymało się przy swéj dawnéj cenie.

We Francji zawierały się interessa zbożowe z nadzwyczajną oględnością, a ceny po części też ku zniżeniu się nagięły.

W Hollandji i Hamburgu targi spokojne. Tranzakcje zawierają się w miarę momentalnéj konsumpcji po niezmiennych cenach.

Także i na naszéj giełdzie usposobienie było słabszém. Pokup na pszenicę nieco zwolniał, a interessa tylko z pewném ustępstwem robiono; żyto zawsze ziarnem pożądaném, szczególnie na odstawę wiosenną znajduje chętnych kupców. Inne zaś zboże prócz grochu, który stosownie do gatunku korzystnie się realizuje, ciągle jeszcze w zaniedbaniu.

Płacono na giełdzie naszéj:

	za szefel pruski		beczkę litewską z doliczeniem 18% agio.			
	funt. holl.	sbr.	rub.	kp.	rub.	kp.
pszenicy jasnéj z wagą	127—130	97—99	26	5	26	49
„ ciemnéj „	123—127	88—94	23	52	25	13
„ czerwonéj „	122—130	80—97	21	38	26	5
żyta . . . . . „	111—120	51½ 58	14	7	15	49
„ . . . . . . „	120—127	59—63½	15	78	17	—
„ na odst. w grud. „	— —120	—— 58	—	—	15	49
„ na odst. w stycz. „	— — 80(cel)	—— 59	—	—	15	78
„ na odst. wiosen. „	— — 80(cel)	—— 61	—	—	16	32
„ na odst. w maju i czerwcu	— —120	—— 58½	—	—	15	63
jęczmienia małego „	— —102	—— 37	—	—	9	89
owsa . . . . . „	— — 73	—— 27	—	—	7	26
owsa na odst. wios. „	— — 50(cel)	—— 29	—	—	7	75
grochu białego . „	— — —	55—61	14	71	16	32
„ burego . „	— — —	—— 47	—	—	12	56

Spirytusu 8000% Tral. z naczyniem Tal. 19⅛ (nominalnie).
Kursa zamian: Londyn 3 m. 199⅛; Amsterdam 71 dni 101¼; Hamburg 9 tyg 44⅔; Berlin 2 m. 99⅛ 3 m. 99; Paryż 2 m. 79 1/12.
Rubel zamienia się po sbr. 28.

Agencja Domu Nadniemeńskiego J. GOŚCICKI.

ROZMAITOŚCI.

— Podaliśmy już dawniéj naszym czytelnikom zarys żywota dzisiejszego prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki północnéj, Abrahama Lincolna. Oto jest wizerunek jego współzawodnika do władzy, a zaciętego antagonisty w sprawie swobody Negrów, Jeffersona Davisa, prezydenta południowych stanów oderwanych. Davis urodził się dnia 3 czerwca 1808 w Kentukki. Stamtąd będąc dziecięciem przeniósł się ze swym ojcem plantatorem do stanu Missouri, który podówczas był jeszcze tylko territorjum, a wszedł do związku dopiéro późniéj w r. 1817. Otrzymawszy dobre zasady pierwiastkowego wychowania, Davis mając lat 17, wstąpił do szkoły wojskowéj, gdzie po ukończeniu kursu otrzymał rangę porucznika wojsk Stanów Zjednoczonych i zaraz potém wstąpił do służby. Pod zwierzchnictwem Taylora tak się wkrótce odznaczył w codziennych potyczkach z Indjanami na zachodzie, że gdy uformowano nowy półk dragonów, Davis otrzymał w nim posadę z rangą starszego porucznika. Znakomity wódz Indjan „czarny sokoł“, pojmany do niewoli przez białych w jednéj ze wspomnionych potyczek, takie powziął uszanowanie dla Davisa, że poprzyjaźniwszy się z nim i wyrzekłszy się na zawsze swéj nienawiści ku białym, pozostał wierny tym uczuciom do śmierci. W czerwcu 1835 Jefferson Davis opuścił zawód wojskowy i osiadł w stanie Missisipi, gdzie się zajął plantacją bawełny, oraz studjami ekonomji politycznéj i prawa. Czynnie jednak począł brać udział w polityce dopiéro od r. 1843, w którym wystąpił jako obrońca tak zwanych na urągowisko zasad demokratycznych, t. j. systematu przyjętego przez stany południowe, gardłujące za utrzymaniem niewoli. W r. 1844 był wyborcą prezydenta (elector) i podróżował dla skłonienia współobywateli do wyboru kandydata Polka na urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych. Mowy jego, z któremi występował w tym czasie, znalazły tak wielką wziętość, że mieszkańcy Missisipi włożyli nań dostojność deputowanego na kongres w listopadzie 1845. Na kilka lat przedtém ożeniony z córką swego uprzedniego zwierzchnika Taylora, ciągle zostawał z nim w blizkich stosunkach; i gdy w r. 1846 Taylor naznaczony został na dowódzcę w wyprawie meksykańskiéj, Davis porzucił kongres i również udał się na wojnę, jako półkownik ochotników ze Stanu Missisipi. Brał udział w zdobyciu Monterey, i układał z innymi warunki kapitulacji; zwycięztwo odniesione pod Buena-Vista jemu bardzo wiele zawdzięcza,— raniony w samym początku bitwy nieopuścił jednak placu, aż Meksykanie zostali rozproszeni. Gdy się ukończył termin służby ochotników, Davis powrócił do Missisipi, ze swym półkiem w r. 1847. Niezawadzi tu przypomnieć, że pobudką do wojny z Meksykiem były głównie interesa stanów południowych: to nam wytłómaczy ową żarliwość, jaką się odznaczał pod tę porę dzisiejszy prezydent stanów niewolniczych. Prezydent Polk chciał uczynić Davisa jenerałem brygady ochotników; lecz ten widząc w takiém mianowaniu naruszenie autonomji stanów pojedyńczych, wymówił się od proponowanéj mu posady. Może już wówczas nurtowała w téj głowie myśl przyszłéj separacji! Bądź co bądź, Davis w zawodzie wojskowym niepoślednie zajął miejsce; trudno coś równie pochlebnego wyrzec o jego działalności w przedmiocie spraw finansowych stanu Missisipi. Prowincja, o któréj tu mowa, była obarczoną długami o wiele przenoszącemi jéj szczupłe dochody. Długi te przedewszystkiém wypłynęły z podtrzymywania banków nierozważnie zakładanych i zarządzanych nieumiejętnie. Najwięcéj szkody przyczyniała tu opieka rozciągana nad bankiem dla kolonistów, któremu rząd stanu Missisipi sprzedawał ze stratą papiery swojego podskarbstwa. W takim stanie rzeczy Dvais wystąpił jako żarliwy obrońca „repudjacji“ tych papierów bankowych, to jest domagał się cofnięcia zobowiązań, jakie względem nich prowincja na siebie przyjęła. Jakkolwiek nietrudno było w Ameryce o przykłady podobnych sprawek, projekt jednak tak nikczemny a niesprawiedliwy został odrzucony przez zgromadzenie prawodawcze stanu Missisipi; postanowiono ułożyć plan wykupu rzeczonych papierów i podniesienia kredytu. Wprawdzie do wypracowania i wykonania tego planu nieprzyszło, a zdanie Davisa znalazło zastosowanie w praktyce; lecz dość samego publicznego wyrzeczenia się takiego pomysłu, ażeby potępić obrońcę grabieży publicznéj. W r. 1848 w stanie Missisipi Davis obrany został na członka senatu Stanów Zjednoczonych. Działalność jego na tym urzędzie poświęconą była przedewszystkiém sprawom wojennym, gardłowaniu w obronie niewolnictwa i zabiegom w celu największego o ile można ograniczenia władzy związkowéj na korzyść autonomji stanów pojedyńczych. Tak to powoli „dojrzewa zamiar“, nim „stanie się wyrokiem“. W r. 1851 Davis wystąpił z senatu, ażeby stanąć jako kandydat partji tak zwanéj demokratycznéj do urzędu gubernatora stanu Missisipi. Tym razem jednak kandydat partji związkowéj Fut otrzymał nad nim zwycięstwo, i Davis powrócił do życia prywatnego. To mu wcale nieprzeszkodziło oddać ważnych usług partji demokratycznéj w stanach Missisipi, Tenuessee i Luizjanie, w których podtrzymał kandydaturę Peerca na urząd prezydenta rzeczypospolitéj. Otrzymawszy tę posadę w r. 1853, Peerce wywdzięczył mu się za tę gorliwość wezwaniem go na kierownictwo ministerstwa wojny. Zostawszy ministrem, Davis panował samowładnie w gabinecie tego słabiuchnego prezydenta, rządził nietylko naczelnikiem rzeczypospolitéj, ale i większością swych współczłonków. Rzec można, iż jeden tylko Maruj minister spraw zagranicznych, umiał zachować niepodległość zdania w gabinecie. Rzecz naturalna, że zajmując tak ważne stanowisko, Davis gorliwie i z powodzeniem pracował w interesie stanów niewolniczych. Za prezydentury Buchanana Davis znowu zajmował krzesło w senacie; a gdy w styczniu roku bież. stan Missisipi oderwał się od związku, Davis wespół z innymi stronnikami rozerwania opuścił senat i powrócił do swéj prowincji. W kilka tygodni potém kongres stanów oderwanych w Montgomery wybrał go na prezydenta związku południowego, Podróż Davisa do Montgomery był trjumfem w swoim rodzaju. W dwudziestu czterech miejscach musiał się zatrzymywać i przemawiać do ogromnych a wzburzonych tłumów. Sprawowanie swego urzędu rozpoczął Davis dnia 16 lutego r. b., i jeśli okoliczności pozwolą, czego niechcielibyśmy mu przepowiedzieć, ma pozostać na tym urzędzie lat sześć. Adherenci jego utrzymują, iż jest człowiekiem dobrym, poważnym i mówcą wybornym. Nieprzeczymy temu bynajmniéj, bo wiemy, że i w złotém naczyniu może się mieścić Bóg wié jakie plugawstwo.

— Przez lat już kilka w obec zapowiedzi odebrania Wenecji i wcielenia jéj do rodziny prowincij królestwa włoskiego, odbywa się tam na obszerną skalę kosztem rządu austryjackiego reparacja dwóch najznakomitszych gmachów: kościoła św. Marka i pałacu dożów. Odnowienie tych kolosalnych pomników sztuki trwa ciągle aż dotąd. Obecnie restaurują mozaiki wewnątrz kościoła św. Marka i wystawę jego wychodzącą na Piazettę. W czasie téj pracy zrobiono dwa dość interesujące odkrycia: fundamenta kościoła, snadź dla tego, ażeby nienaruszyć pokoju umarłych, których kości tu spoczęły gdy na tém miejscu był jeszcze cmentarz, są nader mało zapuszczone w ziemię; w budowie zaś samych ścian świątyni widać taki pośpiech i brak dobréj techniki, że teraz bardziéj niż kiedy widać gwałtowną potrzebę starownego odnowienia. Pałac dożów reparuje się wewnątrz i zewnątrz. Do końca roku bieżącego ma być zupełnie ukończone odnowienie prześlicznéj wystawy w stylu odrodzenia, kędy doża przechodził do kościoła. Ukończone także zostały trzy wielkie kopje z obrazów Pawła Veroneza, zdobiących niegdyś pałac dożów, a teraz znajdnjących się w Paryżu i Brukselli. Kopje te mają zastąpić miejsce oryginałów, które Wenecja postradała w dniu swojego poniżenia. Dla zdjęcia w mowie będących kopij wysłani byli do Paryża i Brukselli malarze: Jakób Andrea i Carlini. Prace piérwszego, który się urodził we Friulu i jest jedym z najlepszych tegoczesnych malarzów weneckich, bardzo ślicznie się udały. Kopji Carliniego zarzucają znawcy nieudatność kolorytu.

— Jedną z najwybitniejszych a pięknych cech życia publicznego w Anglji, jest to, że szlachta tameczna przy każdéj nadarzonéj zręczności niezaniedbuje kojarzenia się z ludem. Młodsi synowie lordów nienoszą tytułów szlacheckich i wstępują do szeregu innych współobywateli. Tytuły szlacheckie drogą spadku przechodzą tylko na synów starszych; młodsi zaś mogą zasiadać w izbie niższéj, gdy ich ojcowie zajmują krzesła w wyższéj. Charakterystycznym rysem w obyczająch szlachty angielskiéj jest jeszcze to, iż nigdy niepomija dogodnéj zręczności przemówienia do klas pracujących. Wyrobnicy angielscy mają swoje kluby, czyli tak zwane „Mechanics Institutions“, w których są sale przeznaczone na czytelnie i na wykład lekcij publicznych. Nieraz głośni mężowie stanu wchodzą do tych klubów i otoczeni wyrobnikami miewają lekcje o najważniejszych zagadnieniach naukowych i społecznych. Tak np. niedawno lord Stanley miał mowę do wyrobników miasta Leeds o wychowaniu publiczném. Mowa przyszłego przewódcy partji torysowskiéj, któréj dziś przewodniczy jego ojciec, pod wielu względami zasługuje na uwagę, ale najbardziéj jest zajmującą z tego powodu, że rzuca nowe światło na stan wychowania klass roboczych. Lord Stanley okazuje między innemi, że gdy w r. 1853 tylko 6,000 dziatwy wyrobniczéj brało wychowanie w zakładach publicznych, teraz liczba uczących się w tych zakładach wzrosła do 10,000. W Leedsie, rodzina wyrobnicza, mająca nie więcéj nad 70 f. st. rocznego dochodu, wydaje każdorocznie 10 f. st. na wychowanie swych dzieci. Według twierdzenia lorda Stanleya, w Irlandji, po przeegzaminowaniu 165,000 dzieci, okazało się, iż tylko 19 na 100 umie czytać, a 38 na 100 zna sylabizowanie. W ciągu swéj mowy lord Stanley dawał wyrobnikom rozmaite rady, które we Francji lub Niemczech zdumiałyby słuchaczów, gdyby wyszły z ust takiego arystokraty jak Stanley. Lecz arystokracja angielska zawsze stawała i stawa na czele reform społecznych, skoro ich potrzebę naród uzna za pożądaną. Żaden socjalista francuzki, niewyłączając nawet Ludwika Blanca, niezrobił tyle dla rozwoju idei ludowych, co lord Shaftesbury. Sir John Paukington również brał udział w podobnych zagadnieniach. Niech jakiekolwiek nowe poruszenie owładnie ludem angielskim, można być pewnym, że na czele jego ujrzymy jakiegoś lorda. Lecz arystokracja angielska nietylko ustępuje ruchowi społecznemu mass, ale umie nadto zrobić za pogody piérwszy krok po nowéj drodze. Pitt, 23-letni młodzian, był już gorliwym i czynnym zwolennikiem reformy parlamentarnéj, a Foks, który wyszedł z łona rodziny jeszcze bardziéj artystokratycznéj, przez całe życie bronił interesów ludu. Lord Stanley jest synem lorda Derby, należy do familji, która piastuje parowstwo od r. 1485; to mu jednak niezawadza być od młodości w najściślejszych stosunkach z ludem i współdziałać jego oświacie. Ale nie sam tylko lord Stanley poświęca znaczną część swego czasu zagadnieniom o wykształceniu klassy wyrobniczéj. Hrabiowie Grey, Carlisle, i Shiftesbury, lord Goderech i wielu innych lordów popierają wzrost oświaty pomiędzy wyrobnikami nietylko datkiem pieniężnym, lecz nadto wykładem lekcij w szkołach, do których uczęszczają dzieci klass niezamożnych. Robert Peel, pomimo swego ciemnego pochodzenia, stał na czele ludzi przodkujących w ruchu społecznym, a arystokracja angielska niewyłamywała się z pod téj jego moralnéj władzy i chętnie dawała się powodować jego wpływowi. Dzięki takim obyczajom arystokracji angielskiéj stanowisko jéj w kraju niedoskwiera swym ciężarem klassom stojącym poniżéj, a w swoję koléj niewywołuje zawiści i sarkań z ust ludu angielskiego.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— Mieliśmy świeżo w ręku całkowity polski przekład *Listów Piotra des Noyers, sekretarza królowéj Marji Ludwiki,* i uważamy za właściwe powiedzieć słów kilka o téj pracy. Gdy tę korespondencję des Noyers'a odkrył w bibljotece królewskiéj w Paryżu ziomek nasz Jastrzębski, obudziło się do niéj wielkie zajęcie i wysoce oceniono jéj wartość. Rzeczywiście, znajdujemy w niéj skrzętnie narysowany obraz charakteru Marji Ludwiki, króla i wielu senatorów; stan owoczesny Polski, od r. 1655 do 1659, nieład wewnętrzny, zepsucie obyczajów i bezprawia w zamieszkach, okrucieństwa i grabieże Szwedów, sposób wojowania z nimi i wojskowość polska, drobiazgowo są wystawione w tych zeznaniach poufnych blizkiego agenta królowéj, która, jak wiadomo, przewodziła nad Janem Kazimierzem i w imieniu jego kierowała sprawami. Dodajmy jeszcze do tego naoczność świadka, który nie sok wyciśnięty z podań, lecz żywą roślinę bytu stojącą przed oczami rysuje, świadka cudzoziemca z poglądem oryginalnym, nadającym malowidłu koloryt wyłączny, którego gdzie indziéj nieznaleźć. Jakoż, wprzód jeszcze, nim listy des Noyers'a wyszły w oryginale francuzkim lub w przekładzie na ten język z włoskiego i z korespondencji cyfrowanéj,— nieodżałowany wydawca wielu skarbów historycznych, Edward Raczyński umiał je ocenić, dał część przetłómaczyć na język polski i zamieścił w „Portofolio królowéj Marji Ludwiki“. Lecz w szacownym tym zbiorze, którego wydawnictwo zostało przerwane z powodu śmierci ś. p. Raczyńskiego, zamieszczono tylko około 100 już to obciętych listów, już w znacznéj części tylko urywków, z liczby około 250 całkowitych listów znajdujących się w oryginale. Dokonane teraz tłómaczenie obejmuje całą bez wyjątku korespondencję des Noyers'a, któréj wydanie pod każdym względem byłoby bardzo pożądaném. Książka ta uzupełni wybornie dla polskich czytelników odnoszące się do téj epoki przekłady Kochowskiego i Rudawskiego, oraz pamiętnik Wydżgi, które już mamy.

— W Kijowie wedle doniesienia „Telegrafu“, w nocy na dzień 28 zeszł. m. o godz. 12½, oglądano dość zajmujące zjawisko niebieskie. Księżyc będący podówczas w piérwszéj kwadrze, przed samym swym zachodem pokrył się tak mocno czerwonym kolorem, jak słońce gdy na nie przez szkło okopcone patrzymy. Jednocześnie, w kierunku rozchodzących się od księżyca promieni, wyskoczyły trzy ogniste wysokie słupy, połączone w całość różnokolorowém półkolem tęczy. Blask tego zjawiska optycznego był tak mocny, że odbijał się purpurą na domach Kijowa. Cały widok fantastyczny trwał więcéj niż godzinę; następnie blednąc stopniowo, rozpłynął się w powietrzu. Stan nieba pod tę porę był czysty i spokojny; termometr wskazywał 14 stopni ciepła R.

— Ale nietylko na niebie dały się tam widzieć dziwowiska; niejaki p. Gliński odegrał je również na ziemi. Panu Zenobjuszowi Glińskiemu był dłużny obywatel Teodor Jaczewski 5,056 rub. Gdy się ten nieuiszczał i niebyło żadnego sposobu wynękania na nim długu, wierzyciel rzucił się na oryginalny w nasze czasy sposób odzyskania swéj należności. Sprowadził do siebie podstępem małoletniego syna Jaczewskiego i uwiózł go z Kijowa, zostawiając list do babki pochwyconego chłopca, że to póty niedociecze gdzie go zapakuje, ani ogląda swéj pieszczoty, póki mu należność w całości wypłaconą niebędzie. Stało się jednak przeciwnie. Policja wpadła na trop uwoziciela,— chłopca znaleziono w Żytomierzu na przedmieściu, samego p. Glińskiego powracającego do Kijowa schwytano na drodze, i zamiast pieniędzy dostał—kozę. A my jeszcze się dziwimy, że u nas kredyt, nawet w cieplarniach o wysokiéj atmosferze procentu, niekwitnie! Wartoż, panie Morzycki, wojować przeciwko surowości prawa kredytowego?

— Przed kilku dniami w zakładzie cukierniczym L. Spohra, znalezliśmy miłą niespodziankę, to jest, otwarcie jeszcze jednego salonu, ale salonu milszego nad inne, bo ozdobionego *alfresco* przez znakomitego artystę p. Alberta Żameta. Góra Bekieszowa ze swym dawnym przez Króla Stefana Batorego wzniesionym pomnikiem, jest oddana z całą prawdą przeszłości, a widok romantyczny tego miejsca ledwie że niepowiemy iż fotografją pędzla jest zdjęty przez wielkiego naszego pejzażystę.

— Dnia 15 grudnia umarł w Wilnie Józef *Kowalski* doktor medycyny, rzeczywisty radzca stanu, którego przed kilku laty, Cesarskie Wileńskie towarzystwo lekarskie obchodziło piędziesięcioletni jubileusz doktoratu medycyny, jako swojego członka.

— „Gońca nauk matematycznych“ wyszły nra 20 i 21.

CENY TARGOWE W WILNIE.

od dnia 14 do 18 grudnia.

Żyta beczka 15 rub., pszenicy 24 rub., jęczmień 12 rub., owies 13 rub., groch 15 rub., gryka 10 rub., siana pud 65 kop., słomy pud 28 kop., kartofli beczka 6 rub., masła pud 10 rub.

OFIARY.

Na ochronkę dla dzieci moralnie zaniedbanych w Irkucku Hipolit P. rs. 1.

Na kościoł w Korwiach, H. J. M. rs. 1.

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 14 по 18 декабря.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ. Пом.: Усаковски. Лаппа. Рихтеръ. Гр. Бржостовски. Вильгельмъ и Иванъ Вержбовски. Маньковски. Рудомина. Орвидъ. Крашевски. Янковски. Бениславски. Стат. сов. Белли. Подпоруч. Янушкевичъ. Поруч. Жукъ. Вильчински. Валицки. Пильхау. Каваллю.

Въ разныхъ домахъ:

Въ д. Левковича на Лукишкахъ: Пом. Каз. Комаръ.—Въ д. Жаметтовой: Пом. Апол. Моравски.—Въ д. Пупкина: Стат. сов. Гладуновъ.—Мировой Посред. Игн. Таньски Дѣйств. стат. сов. А. Кожевниковъ. Графиня Фелиція Путкамеръ.

Выѣхавшіе изъ Вильна, съ 14 по 18 декабря.

Стат. сов. Белли. Ластовски. Каваллю. Вильчински. Помарнацки. Нейманъ. Лаппа. Савчилло. Жуковски. Г-жа Козеллова. Ген. Кричински. Адъют. Кричински. Г-жа Жуковска. Болтуцъ. Пильхау. Грабовски. Гергардтъ. Гершель. Грасторфъ. Тихтнеръ. Сестрженцевичъ. А. Клюковски. К. Остромецки. Пом. М. Довгѣрдъ. Баронъ А. Фелькерзамбъ. Пом. Морачевски.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 14 do 18-go grudnia.

HOTEL NISZKOWSKI. Ob: Usakowski. Łappa. Richter. Hr. Brzostowski. Wilhelm i Jan Wierzbowscy. Mańkowski. Rudomina. Orwid. Kraszewski. Jankowski. Benisławski. Radca st. Belli. Podpor Januszkiewicz. Porucz. Żuk. Wilczyński. Walicki. Pilchau. Kawallu.

W różnych domach:

W d. Lewkowicza na Łukiszkach: Ob. Kaz. Komar.—W d. Żamettowéj: Ob. Apol. Morawski.—W d. Pupkina: Radca st. Gładunow.—Sędzia pojednaw. Ign. Tański. Rzeczyw. radca stanu A. Kożewnikow. Hrabina Felicja Puttkamer.

Wyjechali z Wilna, od 14 do 18 grudnia.

Radca stanu Belli. Łastowski. Kawallu. Wilczyński. Pomarnacki. Neuman. Łappa. Sawczyłło. Żukowski. Pani Koziełłowa. Jenerał Kryczyński. Adjutant Kryczyński. Pani Żukowska. Bołtuć. Pilchau. Grabowski. Gerhardt. Herschel. Grastorf. Tichtner. Siestrzencewicz. A. Klukowski. K. Ostromecki. Ob. M. Dowgierd. Baron A. Felkerzanb. Ob. Moraczewski.

Печатать позволяется. Вильно, 18 Декабря 1861 г. — Ценсоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. *Мухинъ.*

W drukarni A. H. Kirkora.